

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Lauri Metsovuori

Kevytyrittäjäyys ja työosuuskunnat epätyypillisinä työllistymistapoina rakennusalalla

Laskentatoimen ja rahoituksen akateeminen yksikkö
Talousoikeuden pro gradu -tutkielma
Kauppatieteiden maisteriohjelma

Vaasa 2024

VAASAN YLIOPISTO**Laskentatoimen ja rahoituksen akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Lauri Metsovuori		
Tutkielman nimi:	Kevytyrittäjyys ja työosuuskunnat epätyypillisinä työllistymistapoina rakennusalalla		
Tutkinto:	Kauppatieteiden maisteri		
Oppiaine:	Talousoikeus		
Työn ohjaaja:	Pekka Vainio		
Valmistumisvuosi:	2024	Sivumäärä:	84

TIIVISTELMÄ:

Rakennusala työllistää Suomessa merkittävän määrän työvoimaa, jonka rakennusliikkeet hankkivat projektikohtaisesti alihankintaverkostojensa kautta. Tyypillisesti työntekijät ovat työsuhteessa alihankintayritykseen tai alihankkijat toimivat yksityisinä elinkeinonharjoittajina. Viime vuosien aikana osa alan elinkeinonharjoittajista on alkanut hyödyntää laskutuspalveluyrityksiä ja työosuuskuntia elinkeinotoimintaan liittyvien lakisääteisten tehtävien hoitamisessa.

Tässä tutkielmassa selvitetään näiden epätyypilliseksi luonnehdittavien työntekemismuotojen lainsäädännöllinen asema ja näihin liittyvien yksityisoikeudellisten sopimusten vaikutusta elinkeinonharjoittajan asemaan. Lainopillisen tarkastelun kautta selvitetään se, miten eri lainsäädännön osa-alueita on viranomaistulkinnossa sovellettu kumpaankin tarkasteltavaan toimintamuotoon. Esiin nousevia seikkoja tarkastellaan kvalitatiivisesti elinkeinon harjoittamismuotoa valitsevan yksilön näkökulmasta. Tärkeimmän lähdeaineiston muodostavat työ- ja verolainsäädäntö ja niihin liittyvät viranomaisohjeet. Lisäksi hyödynnetään avoimista lähteistä saatavia tutkimusraportteja ja selvityksiä.

Laskutuspalvelut ovat luoneet kevytyrittäjä-käsitteen, josta on tullut osin vakiintunut termi myös julkisessa keskustelussa. Tällä tarkoitetaan laskutuspalvelua käyttävää elinkeinonharjoittajaa, jolla ei ole omaa y-tunnusta. Verohallinnon nykyisen tulkinnan mukaan laskutuspalvelun on mahdollista maksaa kevytyrittäjän toimeksiantajaltaan saamat työkorvaukset tälle palkkana ilman, että tähän liittyy muita tavanomaisen työsuhteen työnantajavelvoitteita. Nykyinen työ-lainsäädäntö ei tunnista kevytyrittäjä-käsitettä, vaan työntekijä-yrittäjä-jaottelun, johon työsuhteista työtä ja eri yritysmuotoja koskeva lainsäädäntö nykyisellään perustuu.

Työosuuskunnat ovat kevytyrittämisen ohella toinen elinkeinonharjoittamismuoto, joka on kasvattanut suosiotaan 2010-luvun aikana. Työosuuskuntien toiminta-ajatuksena tarjota lainsäädännön tunnistamana yritysmuotona ikään kuin alusta elinkeinotoiminnan harjoittamiseen ja tukea sen jäseniä toimeentulon hankkimisessa. Osuuskunnan sisällä päätettyyn toimintatapaan perustuen jäsenet hankkivat itse toimeksiantonsa, ja osuuskunta ei yleensä takaa jäsenilleen mitään vähimmäistyömäärää. Nykyinen lainsäädäntö ei tunnista työosuuskuntaa erillisenä yritysmuotona muun tyyppisistä osuuskunnista. Tällöin osuuskunnan rooli jää hallinnolliseksi saateenvarjoksi jäsentensä elinkeinotoiminnalle tarjoten työsopimuslain tarkoittaman työsuhteen ja sovittua korvausta vastaan lainsäädännön edellyttämien velvoitteiden hoitamisen.

Molempien työntekemismuotojen kohdalla säätelyn tila ei ole vakiintunut ja perustuu eri viranomaistahojen tulkintaan siitä, kuinka olemassa olevaa lainsäädäntöä tulee soveltaa näissä tapauksissa. Näin ollen näihin toimintamuotoihin ryhtyvän henkilön tulee hahmottaa, kuinka lainsäädäntöä sovelletaan hänen tapauksessaan ja mitä mahdollisia riskejä tähän silloin liittyy.

AVAINSANAT: yksinyrittäminen, kevytyrittäjyys, työosuuskunta, laskutuspalvelu, rakennusala

Sisällys

1	Johdanto	6
1.1	Tutkielman tausta ja ajankohtaisuus	6
1.2	Tutkielman rajaukset	9
1.3	Tutkimusmenetelmät ja -kysymykset	10
1.4	Tutkimuksen rakenne	12
2	Yrittäjä ja työntekijä nykyisessä lainsäädännössä	15
2.1	Työsuhteen ja yrittäjyyden tunnusmerkit	16
2.2	Tulo- ja arvonlisäverotukseen liittyvien velvoitteiden määräytyminen	20
2.3	Työeläkevakuuttaminen	25
3	Kevytyrittäjyys markkinailmiönä	28
3.1	Yksinyrittämisen yleistymisen	28
3.2	Kevytyrittäjän ja laskutuspalvelun välinen sopimussuhde	30
3.3	Arvonlisäverovelvollisuus ja ansiotuloverotus	35
3.4	Kevytyrittäjän sosiaaliturva	39
3.4.1	Eläkevakuuttaminen	39
3.4.2	Työttömyysturva	41
4	Työosuuskunnat	45
4.1	Osuuskuntien toiminta-ajatus	45
4.2	Työsopimussuhteet ja sosiaaliturva osuuskunnan jäsenenä	47
4.2.1	Työsopimussuhde	47
4.2.2	Eläkevakuuttaminen	49
4.2.3	Työttömyysturva	50
4.3	Itsensä työllistäjän asema osuuskunnan jäsenenä	54
5	Rakennusala toimintaympäristö epätyypillisten työtekemismuotojen kannalta	56
5.1	Työehtosopimukset	56
5.2	Kevytyrittäjyyden rajoittaminen rakennusosalalla	58
5.3	Tilajaavastuulain tuoma selvitysvelvoite	61
6	Toimintamuotojen arviointi ja säätelyn kehitys	65

6.1	Työsopimuslain tulkinta	65
6.2	Eläkevakuuttaminen	67
6.3	Vakuutus- ja työttömyysturva	69
6.4	Epätavallisten työtekemismuotojen markkina-asema	71
6.5	Säätelyssä tunnistetut kehittämistarpeet	73
	Lähteet	78

Kuviot

Kuvio 1.	Laskutuspalvelun toimintamalli	31
-----------------	--------------------------------	----

Säädösluettelo

30.12.1993/1501	Arvonlisäverolaki
20.12.1996/1118	Ennakkoperintälaki
20.12.1996/1124	Ennakkoperintäasetus
19.5.2006/397	Laki Eläketurvakeskuksesta
22.12.2006/1233	Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä (Tilaajavastuulaki)
26.1.2001/56	Laki työehtosopimuksen yleissitovuuden vahvistamisesta
9.9.2016/771	Laki työnantajan sairausvakuutusmaksusta
14.6.2013/421	Osuuskuntalaki (OKLa)
30.12.1992/1535	Tuloverolaki
19.5.2006/395	Työntekijän eläkelaki (TyEL)
26.1.2001/55	Työsopimuslaki
24.8.1984/603	Työttömyyskassalaki
30.12.2022/1290	Työttömyysturvalaki

23.8.2002/738	Työturvallisuuslaki
22.12.2006/1272	Yrittäjän eläkelaki (YEL)

Lyhenteet

KHO	Korkein hallinto-oikeus
KELA	Kansaneläkelaitos
KEHA-keskus	Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kehittämis- ja hallintokeskus
TE-keskus	Työ- ja elinkeinotoimisto
TEM	Työ- ja elinkeinoministeriö
Y-tunnus	Yritys- ja yhteisötunnus

Oikeustapaukset

Helsingin HAO 27.6.2019/ 19/0675/1

KHO 2020:123

KHO 2023:42

1 Johdanto

1.1 Tutkielman tausta ja ajankohtaisuus

Rakennus- ja kiinteistöala vastasi noin 15 %:sta Suomen bruttokansantuotetta työllistäen noin 189 000 henkilöä vuonna 2022¹. Alan toiminnalle on tyypillistä verkostoitunut toimintamalli, jossa yksittäisten rakentamisprojektien päätoteuttaja hankkii usein suuren osan tarvittavista työvoimaresursseista alihankintaverkostojensa kautta. Alihankintatyötä tarjoaa laaja joukko erikokoisia yrityksiä, jotka vaihtelevat yksityisistä elinkeinonharjoittajista pien- ja keskisuuriin yrityksiin, jotka solmivat projektikohtaisia urakkasopimuksia rakennushankkeesta vastaavan päätoteuttajaurakoitsijan kanssa.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana myös rakennusalalle yhdeksi työllistymiskanavaksi on muodostunut laskutuspalvelualan kehittymisen myötä kevytyrittäjäyys, jossa yksityiset elinkeinonharjoittajat työskentelevät päätoteuttajille tai jollekin toimitusketjun yritykselle laskuttaen oman työnsä laskutuspalveluyrityksen kautta ilman omaa y-tunnusta. Tämä uusi työntekeämuoto on saanut alalla runsaasti julkisuutta, koska sitä on käytetty erityisesti ulkomaisen työvoiman kohdalla työnantajavelvoitteiden kiertämiseen. Usein lähetettyä työvoimaa on myös ikään kuin työnnetty kevytyrittäjäyteen ilman, että työntekijöillä itsellään on selvää käsitystä tämän työntekeämuodon luonteesta ja vaatimuksista.² Kevytyrittäjäyys ilmiönä vaikuttaa kuitenkin jossain määrin vakiinnuttaneen asemansa työmarkkinakentällä ja laskutuspalvelualan asiaa edistämään on perustettu oma etujärjestö Uusi Työ ry³.

Laskutuspalveluita käyttävien henkilöiden yrittäjä- tai työntekijästatuksen tulkinta on riippunut siitä, millaisen kannan viranomaiset ovat ottaneet kullakin työlainsäädännön osa-alueella. Lainsäädäntö ei tunne kevytyrittäjä-käsitettä, vaan kyseessä on alun perin laskutuspalveluyritysten käyttöön ottama nimitys asiakaskuntansa muodosta harjoittaa

¹ Valtiovarainministeriö, 2022, s. 33

² Finnwatch, 2022

³ Uusi Työ ry, 2024

elinkeinotoimintaa.⁴ Laskutuspalveluyritysten palveluita käyttävät myös y-tunnuksella toimivat toiminimiyrittäjät, joista saatetaan myös käyttää kevytyrittäjä-nimitystä y-tunnuksettomien elinkeinonharjoittajien lisäksi.

Osuustoiminnalla on Suomen elinkeinoelämässä historiaa yli vuosisata. Vuonna 2023 jäsenyyksiä osuuskunnissa oli 7,6 miljoonaa eli jokainen suomalainen kuuluu keskimäärin useampaan kuin yhteen osuuskuntaan. Suuret osuuskuntapohjaisesti omistetut yritykset vähittäiskaupan, finanssipalveluiden ja keskinäisen vakuuttamisen aloilla ovat tänäkin päivänä elinkeinoelämän merkittäviä toimijoita.⁵ Vähemmälle huomiolle ovat jääneet 1990-luvun laman yhteydessä uudestaan syntyneet työosuuskunnat, joiden alkuperäinen tavoite oli helpottaa erityisesti massatyöttömyydestä kärsineen rakennusalan työvoiman työllistymistä. Osuuskunnassa toimimiseen liittyvien haasteiden takia toimintamallin suosio on sittemmin laskenut, mutta malli ei ole kokonaan hävinnyt alan toimintakentästä. Osuuskunta tarjoaa mahdollisuuden työn tekemiseen sekä itsenäisen yrittämisen että osuuskunnan yhteisvoimin tapahtuvan yrittämisen kautta.⁶ Osuuskunnat ovat kuitenkin lukumääräisesti jääneet marginaaliseksi ryhmäksi Suomen yritys kentässä muodostaen vain noin prosentin niiden kokonaismäärästä⁷.

Tutkielman ajankohtaisuus ja tarve perustuu kahteen sekä tutkimuksessa että julkisessa keskustelussa esiin nousseeseen ilmiöön: Yksinyrittämisen yleistymiseen osana työmarkkinoiden muutosta, ja kriittiseen keskusteluun siitä, missä määrin tämä on yksilöiden elinkeinovapauden toteutumista vai ennemmin pakonomaista suurien markkinatoimijoiden sanelemaa pakkoa.⁸ Toisena, erityisesti rakennus alaa koskevana keskusteluna, miten kevytyrittäjäyys tai työosuuskunnan kautta toimiminen sopivat rakennusalan verkotuneeseen urakointimalliin. Erityisesti kevytyrittäjien kohdalla, jotka usein suorittavat toimeksiannot itse toimeksiantajan johdon ja valvonnan alaisina, saattaa tulla

⁴ Myllymäki, 2023, s. 546

⁵ Osuuskuntien Keskusjärjestö Pellervo ry, 2023

⁶ Hyytiäinen, 2008, s. 129–133

⁷ Moilanen et al., 2014, s. 11

⁸ Kantola, 2014, s. 14–20

arvioitavaksi, täytyvätkö näissä oikeussuhteissa työsuhteen tunnusmerkit.⁹ Tämä on johtanut myös alan työehtosopimuksissa molempien sopimusosapuolien yhteiseen kannanottoon, jolla pyritään rajoittamaan kevytyrittäjien käyttöä alalla.

Talousoikeudellisen tutkimuksen yksi tavoite on tuottaa tietoa ja toimintasuosituksia markkinatoimijoille liiketoiminnan ja lainsäädännön reunaehtoja yhteensovittamiseksi. Sekä kevytyrittäjät että työosuuskunnat ovat osa tämänhetkistä rakennusalan työmarkkinaa työsuhteisten työntekijöiden ja lainsäädännön tunnistamien yrittäjien välimuotona. Laskutuspalveluyritykset ovat luoneet työn tekemisen hallinnollisten velvoitteiden hoitoon konseptin, joka on mahdollistanut luonnollisille henkilöille uudella tavalla joustavan kanavan tarjota työpanostaan markkinoille. Tämä takia kevytyrittäjien ja työosuuskuntien aseman jäsentäminen ja arviointi auttaa hahmottamaan niitä reunaehtoja, joita työllistymään pyrkivien henkilöiden tulee ottaa huomioon elinkeinon harjoittamismuodon valinnassa. Yrittäminen esimerkiksi osakeyhtiön tai toiminimen muodossa ei ole aina välttämättä mahdollista yksilöön tai ympäristöön liittyvästä syystä tai työsuhteista työtä ei ole tarjolla yksilön toimeentulotarpeiden edellyttämää määrää.

Suomessa on perinteisesti ollut hyvin selkeä lainsäädännöllinen jakolinja työsuhteisen työn ja yrittämisen välillä. Työmarkkinoiden muutoksen takia on syntynyt kysyntätekijöitä, jotka ovat olleet osaltaan vauhdittamassa näiden epätyypilliseksi luonnehdittavien työntekemismuotojen esiin nousua¹⁰. Rakennusalalla alihankintaan perustuvan toimintamallin kehitys on johtanut siihen, että perinteisiä työsuhteita on aiempaa niukemmin tarjolla ja työtä ostetaan merkittävässä määrin projektikohtaisesti. Tällä toimintatavalla yritykset pystyvät pienentämään työllistämisen jatkuviin kustannuksiin liittyviä riskejään luoden tarpeen hankkia työsuorituksia entistä joustavammilla tavoilla. Toimintaympäristön muuttuessa markkinatoimijat kehittävät uusia tapoja, kuten kevytyrittäjyyden, työpanoksen vaihdannan tehostamiseksi eikä lainsäädännön kehitys aina pysty vastaamaan tarpeiden muutokseen oikea-aikaisesti. Tällöin on markkinoiden tehokkuuden ja

⁹ Ks. esim. Finnwatch, 2022, s. 23–24; Harjumaa, 2022; Lyytinen 2023

¹⁰ Kantola, 2014, s. 14–15

osapuolten oikeusturvan kannalta tärkeää, että lainsäädännön tarjoamat mahdollisuudet, rajoitteet ja tulkintaan liittyvät riskit tunnetaan mahdollisimman hyvin. Tällä tutkimuksella halutaan vastata osaltaan tähän tarpeeseen.

1.2 Tutkielman rajaukset

Kevytyrittäjyyttä voidaan luonnehtia epätyypilliseksi työntekemismuodoksi harjoittavaa elinkeinoa, koska nykyinen lainsäädäntö ei sitä tunnista. Käsitteiden osalta on huomattava, että epätyypillisellä työsuhteella tarkoitetaan vakiintuneesti määrä- ja osa-aikaisia työsuhteita eikä näitä työsuhteen muotoja tule sekoittaa tässä tutkielmassa käsiteltyihin epätyypillisiin työntekemismuotoihin. Laskutuspalvelujen käyttämä nimitys asiakaskunnastaan kattaa myös y-tunnuksen hankkineet toiminimiyrittäjät, mutta tässä työssä rajaudutaan tarkastelemaan nimenomaan y-tunnuksettomia kevytyrittäjiä. Lainsäädännön tunnistamien toiminimiyrittäjien säätely on hyvin tunnettua, joten laskutuspalvelun käyttäminen lakeihin ja asetuksiin perustuvien velvoitteiden hoitamiseen ei tee tästä työntekemismuodosta erityisellä tavalla poikkeavaa. Ilman y-tunnusta toimimiseen siten, että laskutuspalvelu suorittaa kevytyrittäjälle asiakkaalta laskutetut työsuoritteet palkkana, liittyy usean eri lain erityisiä tulkintatarpeita, koska nimenomaisesti kyseistä työntekemismuotoa koskevaa säätelyä ei ole olemassa.

Työosuuskuntien toimintaa säätelee lähtökohtaisesti osuuskuntalaki ja osuuskunta on lainsäädännön eri osa-alueilla tunnistettu vakiintunut yhteisömuoto. Työosuuskunta voi toimia muiden yritysmuotojen tapaan siten, että se tarjoaa palveluitaan eri toimeksiantajille työllistäen jäseniään kokoaikaisiin työsopimukseen perustuen. Vaihtoehtoisesti osuuskunta voi määritellä toimintamallinsa siten, että jäsenistölle ei taata mitään minimi työmäärää, vaan jokainen jäsen on vastuussa omien toimeksiantojensa hankkimisesta. Tällöin työntekemismuoto muistuttaa jäsenen näkökulmasta pitkälti laskutuspalvelua käyttävän kevytyrittäjän työskentelyä, jossa osuuskunnan hoidettavaksi jää työsuhteeseen liittyvät lainsäädännölliset velvoitteet. Jotkin osuuskunnat tarjoavat vastaavaa laskutuspalvelua kuin osakeyhtiömuotoiset laskutuspalveluyritykset myös osuuskunnan

ulkopuolisille henkilöille, jotka eivät siis ole osuuskunnan jäseniä. Tämän tutkimuksen yhteydessä nämä muille kuin jäsenille laskutuspalveluja tarjoavat osuuskunnat rinnastetaan osakeyhtiömuotoisiin laskutuspalveluyrityksiin eikä niitä käsitellä työosuuskuntien yhteydessä.

Kevytyrittäjiä ja työosuuskuntien jäseniä toimii lukuisilla eri toimialoilla. Tässä työssä rajaudutaan käsittelemään rakennusalaa, jonka työehtoja määrittävät talonrakennusalan ja infra-alan työehtosopimukset. Rakennusalan työksi voidaan lukea kaikki sellainen rakentamistoiminta, jonka toimeksiantaja eli lain tarkoittamia rakennushankkeiden päätoiteuttajia velvoittaa erityisellä tavalla myös tilaajavastuulaki. Säätelystä käsitellään ennen kaikkea työllistymään pyrkivän yksilön näkökulmasta, kun hän joutuu punnitsemaan työntekemismuotoihin liittyvien vaihtoehtojen vaikutuksia oikeudelliseen asemaansa.

1.3 Tutkimusmenetelmät ja -kysymykset

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kevytyrittäjän ja työosuuskunnan jäsenen asemaa valitsevan lainsäädännön kannalta, joka on pitkälti pakottavaa säätelystä liittyen toimimiseen työsuhteessa tai yrittäjänä. Tärkeimmät lainsäädännön alueet tältä osin ovat työsuopimus-, työttömyysturva-, tulo- ja arvonlisäverolait sekä tapauskohtaisesti työ- tai yrittäjän eläkelait. Tutkimus on tältä osin lainopillista eli se pyrkii selvittämään, miten vallitsevan oikeustilan toteutuu tarkasteltavien tapauksien kohdalla¹¹. Tärkeimmän lähteaineiston muodostavat edellä luetellut lait, näihin liittyvät oikeustapaukset ja viranomaisohjeet. Tältä osin pyritään löytämään ne seikat, jotka erottavat tarkasteltavia työntekemismuotoja toisistaan tai joiden osalta viranomaisten tämänhetkiseen tulkintakäytäntöön liittyy elinkeinotoimintaa harjoittavan yksilön kannalta selkeitä epävarmuuksia. Pakottavan lainsäädännön lisäksi kevytyrittäjän asemaa ja toimintamahdollisuuksia määrittävät myös yksityisoikeudellinen sopimus laskutuspalvelua tarjoavan yrityksen kanssa, ja varsinainen toimeksiantosopimus työtä tarjoavan toimeksiantajan kanssa.

¹¹ Kolehmainen, 2015, s. 2

Työosuuskunnissa vastaavasti jäsenen asemaa määrittävät osuuskuntalain lisäksi työsuopimus osuuskunnan kanssa, osuuskuntakohtaisten sääntöjen sisältö ja työsuoritusten toimeksiantajan kanssa laadittu toimeksiantosopimus.

Lainopillisen tarkastelun yhteydessä esiin nousevia seikkoja, jotka olennaisesti määrittävät yksilön oikeudellista asemaa tarkasteltavia työntekemismuotoja harjoitettaessa, arvioidaan lopuksi kvalitatiivisesti päätöksentekotilanteen kannalta. Itsensä työllistäjät eivät ole homogeeninen joukko, jolle voisi määritellä tietyt yksilöön ja työmarkkinoihin liittyvät vakio-olosuhteet, vaan heidän tilanteensa ja edellytyksensä toimia työmarkkinoilla vaihtelevat¹². Näin ollen työntekemismuotoa valittaessa joudutaan punnitsemaan yksilölliseen tilanteeseen perustuen lainsäädännön eri osa-alueiden vaikutusta toimeentuloturvaan ja toimintaan liittyviin riskeihin. Tavoitteena on muodostaa kuva, miten nämä työllistymismuodot näyttäytyvät rakennusalan työmarkkinaosallistuvan yksilön näkökulmasta pakottavan säätelyn, tarvittavien yksityisoikeudellisten sopimusten ja mahdollisesti muiden esiin nousevien reunaehtojen näkökulmasta.

Tutkimuksen liiketaloudellisen näkökulman aineiston muodostavat sekä avoimista lähteistä saatavat tiedot aiheesta käsittelevästä tutkimuksesta että asiantuntijoiden ja etujärjestöjen kannanotoista liittyen alalla vallitseviin toimintamalleihin. Tavoitteena on tunnistaa aineistosta ne tekijät, joilla voidaan katsoa olevan kokonaisuutena merkitystä edellä esitettyjä valintoja tehtäessä. Aineistoon liittyvä keskeinen rajoite on se, että tämän tutkielman yhteydessä ei päästä tarkastelemaan kumpaankaan työntekemismuotoon liittyvien toimeksiantosopimusten tai työosuuskuntien ja niiden jäsenten välisten työsuopimusten sisältöä. Yksilön oikeusaseman kannalta tärkeintä kuitenkin on hahmottaa oikeussuhteisiin ryhtyessä pakottavan säätelyn tuomat reunaehdot, jotta merkittävimmät oikeudelliset riskit voidaan hallita etukäteen.

Pääasiallisena tutkimuskysymyksenä pyritään selvittämään:

¹² Kantola, 2014, s. 35–37

- Millaiseksi muodostuu itsensä työllistäjän oikeusasema ja keskeinen sosiaaliturva toimittaessa kevytyrittäjänä tai työosuuskunnan jäsenenä?

Pääkysymykseen vastaamiseksi pyritään aihetta tarkastelemaan seuraavien kysymysten kautta:

- Kuinka tarkasteltavat työntekemismuodot eroavat toisistaan työsopimusta, eläketurvaa ja työttömyysturvaa koskevan lainsäädännön näkökulmasta?
- Mikä on rakennusalan säätelyn vaikutus näitä työntekemismuotoja harjoittavien itsensä työllistäjien asemaan?

Tavoitteena ei ole antaa yksiselitteisiä ohjeita valintojen tekemiseen eri työntekemismuotojen välillä, vaan nostaa esiin tekijöitä, joiden painoarvo vaihtelee tapauskohtaisesti esimerkiksi valintaa tehtäessä kevytyrittäjyyden tai työosuuskunnan välillä. Kvalitatiiviselle tarkastelulle ominaista on, että tutkimustulokset eivät muodosta yksiselitteistä totuutta asiasta vaan ovat aineistoon perustuva tulkinta asioiden tilasta¹³. Työntekemismuotoihin liittyvän säätelyn läpikäynnillä pyritään siis havaitsemaan seikkoja, joita valintoja tekevän yksilön tulee arvioida omista lähtökohdistaan itselleen tarkoituksenmukaisen työntekemismuodon löytämiseksi.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tässä tutkimuksessa pyritään jäsentämään kevyt- ja työosuuskuntayrittäjien oikeudellista asemaa ja sitä, millaiseksi se muodostuu rakennusalan toimintaympäristössä. Kuten luvussa 1.1 on esitetty, molemmat tapaukset ovat niin sanottuja epätyypillisiä työntekemismuotoja työn tarjoamiseksi, sillä suurin osa alla työskentelevistä työllistyy lainsäädännön tunnistamien työsuhteiden tai yritysmuotojen kautta. Näiden työntekemismuotojen ymmärtäminen edellyttää niiden syntytaustan tarkastelemista, jotta on mahdollista ymmärtää, millaisiin tarpeisiin niillä on haluttu vastata. Kevytyrittäjyyden uutuuden ja työosuuskuntien marginaaliin jäämisen takia ei näiden työntekemismuotojen huomiointi lainsäätäjän taholta ole tullut ajankohtaiseksi.

¹³ Valli & Aaltola, 2018, Laadullinen tutkimus prosessina

Toisessa luvussa lainopillisen tarkastelun avulla selvitetään, kuinka erilainen säätely vaikuttaa tarkasteltavien työntekemismuotojen harjoittamiseen. Nykyisen lainsäädännön työntekijä- ja yrittäjämääritelmien kautta tarkastellaan sitä, milloin luonnollisen henkilön elinkeinotoiminnan voidaan katsoa tapahtuvan työsuhteen ja milloin yrittämisen muodossa. Tällä taustoitetaan se lainsäädäntö, jonka tulkintaan perustuen nykyinen laskutuspalveluiden toimintamalli on tullut mahdolliseksi. Tulo- ja arvonlisäverotuksen osalta käydään läpi ennakkopidätys- ja arvonlisäverovelvollisuuksien määräytymisperusteet. Eläkevakuuttamisen osalta tarkasteltavaksi tulevat työntekijän- ja yrittäjän eläkevakuutuslakien soveltamisalat, koska näitä lakeja sovelletaan yksityisillä aloilla tehtävään työsuhteiseen työhön ja yrittäjänä toimimiseen.

Kolmannessa luvussa käydään läpi kevytyrittäjyyttä ilmiönä ja tarkastellaan kevytyrittäjien asemaa lainsäädännön eri osa-alueiden kannalta. Laskutuspalvelut tarjoavat kevytyrittäjiksi ryhtyville palvelujaan pääsääntöisesti vakiomuotoisin sopimusehdoin, jotka osana yksityisoikeudellista sopimusta konkretisoivat sen, kuinka lainsäädännön vaatimukset toteutuvat tässä oikeussuhteessa. Tässä yhteydessä analysoidaan suurimpien laskutuspalveluyritysten tarjoamia ehtojen suhdetta lainsäädännön vaatimukseen. Työeläkevakuuttamisen osalta kevytyrittäjät on tulkittu yrittäjiksi, minkä taustaa tarkastellaan yrittäjien eläkelain asettaman yrittäjämääritelmän kautta. Kevytyrittäjien oikeus työttömyysetuksiin määräytyy sen perustella, katsotaanko heidät työttömyysturvalaissa sivu- vai päätoimisiksi yrittäjiksi. Työttömyysturvan voidaan katsoa olevan olennainen tekijä eläketurvan ohella työntekemismuodon valintatilanteessa. Lopuksi selvitetään pitkälti Verohallinnon ohjeistuksen kautta ennakkopidätys- ja arvonlisäverovelvollisuuteen liittyvät tulkinnat, joiden kautta palkan maksamiseen perustuva kevytyrittäjyys on tullut mahdolliseksi.

Neljännessä luvussa tarkastellaan työosuuskuntien syntymiseen johtaneita tekijöitä ja niiden toimintamalleja jäsentensä työllistämiseksi. Tämän lisäksi käydään läpi, millaiseksi muodostuu työllistymistä osuuskunnan kautta tavoittelevan yksilön oikeudellinen asema pakottavan lainsäädännön kannalta ja toisaalta suhteessa osuuskuntaan. Näiltä osin

tarkasteltavaksi tulevat samat kokonaisuudet kuin kevytyrittäjillä eli eläkevakuuttamisvelvollisuus, työttömyysturvan ja työttömyysturvan määräytymisen perusteet. Osuustoiminnan harjoittamista säätelevä osuuskuntalaki tärkeimpänä säädöksenä määrittelee osuuskunnan jäsenen asemaa suhteessa osuuskuntaan, joten tältä osin eritellään tärkeimmät asiakokonaisuudet.

Viidennessä luvussa tarkastellaan alan työehtosopimusten ja tilaajavastuulain vaikutusta erityisesti kevytyrittäjien asemaan. Koska osa laskutuspalveluista velvoittaa käyttäjiään varmistamaan työehtosopimusten mukaisen minimipalkan tason sopimuksissaan toimeksiantajien kanssa, tulee myös työehtosopimusten sisällöstä tältä osin osa laskutuspalvelun ja kevytyrittäjän välistä sopimus. Talonrakennusalan työehtosopimus velvoittaa yleissitovana työehtosopimuksena työnantajia, ja voimassa oleva sopimus sisältää kannanoton kevytyrittäjien käyttöön työvoimana kyseisellä alalla. Tilaajavastuulaki osaltaan velvoittaa pääurakointia tekeviä rakennusliikkeitä varmistamaan, että alihankkijoiden yhteiskunnalliset veloitteet ovat ajantasaisesti hoidettu julkisiin rekisteritietoihin perustuen. Koska kevytyrittäjyyteen liittyvien veloitteiden hoitaminen poikkeaa normaalista työntekijän tai elinkeinonharjoittajan tilanteesta, tarkastellaan tässä yhteydessä sitä, millaisen näyttövelvollisuuden tilaajavastuulaki asettaa kevytyrittäjälle toimeksiantajaa kohtaan.

Kuudennessa luvussa arvioidaan laskutuspalvelua käyttävän kevytyrittäjän ja osuuskunnan kautta työllistyvän henkilön asemaa kokonaisuutena perustuen edeltävissä luvuissa esitettyihin näkökohtiin. Lisäksi tehdään katsaus siitä, mitä lainsäädäntöön liittyviä selvityksiä tai valmisteluja on ollut vireillä tässä tutkielmassa käsiteltyjä työntekemismuotoja koskien. Näiden perusteella pyritään kootusti arvioimaan, millaiseksi näiden työntekemismuotojen harjoittajien oikeusasema muodostuu, ja mitä valintaa tekevän yksilön tulisi toimeentuloonsa liittyvän riskienhallinnan kannalta hahmottaa toimeksiantosuhteisiin ryhtyessään.

2 Yrittäjä ja työntekijä nykyisessä lainsäädännössä

Epätyypillisiksi työntekemismuodoksi luvussa 1 esitettyjen kevytyrittäjyyden ja työosuuskuntien aseman ymmärtäminen edellyttää nykyisen lainsäädännön työntekijä-yrittäjä-jaottelun tuntemista. Jaottelulla tarkoitetaan sitä, että luonnollinen henkilö voi lähtökohtaisesti olla joko työsuhteinen työntekijä tai yrittäjä. On myös mahdollista, ja tätä nykyä yleistyvääkin, että sama luonnollinen henkilö toimi yhtä aikaa sekä työntekijänä että yrittäjänä. Lainsäädäntö ei kuitenkaan tunnista elinkeinonharjoittamisen tilannetta tai työntekemismuotoa, jossa näihin kategorioihin liittyvät velvoitteet tai oikeudet erilaisiin etuuksiin olisivat voimassa samanaikaisesti jonkin tietyn toimintamuodon sisällä. Käytännössä esimerkiksi palkkatyötä tekevää henkilöä, joka hankkii tuloja sivutoimisella yrittämisellä, koskevat velvollisuudet kummastakin elinkeinonharjoittamismuodosta erikseen.

Työn tekemiseen liittyvien yhteiskunnallisten velvoitteiden hoitamisvastuu on määritelty yrittäjä-työntekijä-jaotteluun perustuen. Tulo- ja arvonlisäverolakien osalta on yksiselitteistä, että näihin liittyvien maksu- ja ilmoitusvelvoitteiden suorittamisesta on vastuussa aina elinkeinonharjoittaja. Samoin eri sosiaalivakuutus- ja eläkemaksujen suorittaminen on elinkeinonharjoittajan vastuulla. Työsuhteisen henkilön vastuulle jää toimia työsopimuslain¹⁴ ja työsopimuksen määräysten mukaisesti. Elinkeinonharjoittajaa koskeva sääntely on pääosin pakottavaa, joten siihen liittyvien velvoitteiden siirtäminen sopimusperusteisesti ei lähtökohtaisesti ole mahdollista. Samoin myös oikeuksien muodostuminen erilaisiin etuuksiin, kuten eläkkeeseen, on määritelty lainsäädännössä työntekijä-yrittäjä-jaotteluun perustuen.

Säätelyn taustalla on intressi suojata lähtökohtaisesti heikompaa sopimusosapuolta eli työntekijää. Tätä tukee myös työehtosopimusten vahva asema työsuhteisen työn säätelyssä. Vaikka pien- tai mikroyrittäjän asema markkinoilla ei tosiasiallisesti useinkaan ole matalapalkkaista työsuhteista työntekijää parempi, on lainsäädännössä katsottu

¹⁴ Työsopimuslaki, 3. luku

yrittäjäriskin piirissä toimivien velvollisuudeksi kantaa yhtäläinen vastuu sekä hallinnollisista että sosiaalivakuuttamiseen liittyvistä velvollisuuksista.

2.1 Työsuhteen ja yrittäjyyden tunnusmerkit

Työsuhteen olemassaolo käytännössä määrittelee sen, onko luonnollinen henkilö lain tarkoittama työntekijä vai ei. Samalla se muodostaa työnantajalle velvoitteita sekä työntekijää kohtaan että huolehtia työnantaja-asemaan liittyvistä velvollisuuksista. Tärkeimpänä työnantajan velvollisuutena työntekijää kohtaan on palkanmaksu ja vastavuoraisesti työntekijän velvollisuus tehdä työtä työnantajan lukuun tämän käyttäessä direktio-oikeuttaan työntekijää kohtaan¹⁵.

Työsopimus ei vielä itsessään muodosta työsuhdetta vaan sen katsotaan alkavan siitä hetkestä, kun sopimuksen mukainen työnteko aloitetaan¹⁶. Toisaalta työsuhde voi muodostua myös konkludenttisesti eli ilman kirjallisen tai suullisen työsuhteen solmimista. Tällaisessa tapauksessa työsuhteen olemassaoloa arvioidaan työsuhtesopimuksissa¹⁷ määriteltyjen tunnusmerkkien perusteella. Näitä tunnusmerkkejä ovat työntekijän tai työkyntän sitoutuminen henkilökohtaisesti tekemään työtä työnantajan direktio-oikeuden alla palkkaa tai muuta vastiketta vastaan. Työsopimuslakiin 2023 tehdyn muutoksen jälkeen tulkinnanvaraisissa tilanteissa tulee huomioida työsuhteen olemassaolon kokonaisuudessaan tehtäessä työntekemisen ehdot, olosuhteet ja osapuolten tarkoitus oikeussuhteen luonteesta. Työsuhteen olemassaolon arviointi on toki lain aiemmankin sisällön voimassa ollessa perustunut kokonaisuudessaan, mutta nyt edellä mainitut seikat on kirjattu lakitekstiin.

Työntekijän sitoutuminen henkilökohtaisesti tekemään työtä tarkoittaa käytännössä sitä, että työntekovelvoitetta ei voi siirtää kolmannen vastuulle. Esimerkiksi yrittäjä voi

¹⁵ Koskinen & al., 2018, II Työsopimus ja sen luonne

¹⁶ Koskinen & al., 2018, I Työoikeuden perusteita

¹⁷ Työsopimuslaki, 1. luku, 1 §

asettaa työntekijänsä tai toisen yrittäjän suorittamaan toimeksiantosopimuksensa mukaisia tehtäviä. Työnantajan direktio-oikeus antaa työnantajalle vallan määrätä, mitä tehtäviä, millaisina ajankohtina ja millaisin laatuvaatimuksiin työ sopimuksen perustuen työntekijän tulee suorittaa. Direktio-oikeuden osalta on syytä huomata, että se ei välttämättä tarkoita välitöntä valvontaa ja ohjeistamista vaan riittää, että työnantajalla on halutessaan mahdollisuus puuttua työsuorituksen tekemiseen¹⁸. Muita seikkoja, joiden perusteella voidaan nähdä direktio-oikeuden olevan työtä tarjoavalla taholla, ovat esimerkiksi säännöllisesti työskentely yksinomaiselle taholle tehtävässä, jota yleensä tehdään työsuhteessa¹⁹. Korvaus tehdystä työstä voi olla jokin muu vastike kuten etuus palkan sijasta. Oleellista työsuhteen tunnusmerkistön täyttymisen kannalta on, että työstä saatu korvaus tulee työtä tekevän tahon henkilökohtaiseksi hyödyksi. Vastaavasti, jos työsuhteen tunnusmerkistön katsotaan täytyvän, on työnantajalla velvollisuus maksaa palkkaa, vaikka siitä ei olisi erikseen sovittu²⁰. Palkanmaksuvelvollisuus taas muodostaa kaikki siihen liittyvät raportointi- ja sosiaalivakuutusmaksujen suorittamiseen liittyvät velvoitteet.

Käytännössä työsuhteelle ei siis ole diskreettiä määrittelyä vaan epäselvissä tai riitaisissa tilanteissa harkinta tehdään aina tapauskohtaista kokonaisuutta arvioiden. Oikeussuhteen olemassaolon määrittely tehdään aina viime kädessä tuomioistuimessa. Tästä aiheutuu osapuolten oikeussuojan kannalta haasteellinen tilanne, koska kynnys lähteä ratkomaan asiaa tuomioistuimeen saattaa olla korkea. Lisäksi lainsäädäntöä saatetaan pyrkiä kiertämään painottamalla oikeussuhteessa seikkoja, joiden avulla lain tuomien velvoitteiden noudattamiselta vältyttäisiin.²¹ Sopijapuolten on oleellista hahmottaa aina työ sopimuslain velvoittavuus siinä suhteessa, että yksityisoikeudellisella toimeksiantosopimuksella ei voida kiertää työ sopimuslain velvoitteita, jos työsuhteen tunnusmerkien katsotaan kokonaisharkintaan perustuen täytyvän.

¹⁸ Työneuvosto on ottanut kantaa ruokalähettiläiden tapauksessa työsuhteen tunnusmerkkien täyttymiseen kysymyksessä, tuleeko työaikalakia soveltaa tämän tyyppiseen työhön, kts. Työneuvosto, 2020, s. 14–15. Työneuvosto on lausuntoviranomainen, joka antaa pyynnöstä oikeudellisesti sitomattomia suosituksia työlainsäädännön tulkinnasta.

¹⁹ Koskinen, 2007, s. 7

²⁰ Koskinen & al., 2018, III Oikeudet ja velvollisuudet työsuhteessa

²¹ Työ- ja elinkeinoministeriö, 2023, s. 3–5

Arvioitaessa työn tekemiseen liittyvää oikeussuhdetta, tulee myös punnita, missä määrin itsenäisen yrittäjän tunnusmerkistö täyttyy. Tälle ei ole kuitenkaan vastaavaa tarkkaa määritelmää, kuten työsuhteelle työsopimuslaissa. Laki elinkeinotulon verottamisesta määrittelee elinkeinotoiminnan laajasti liike- ja ammattitoiminnaksi²². Yrittämiselle voidaan kuitenkin löytää sekä aineellisia että muodollisia tunnusmerkkejä. Aineelliset tunnusmerkit voivat liittyä työstä saatuun korvaukseen, työn suoritustapaan, toimeksiantojen määrään ja työnjohto-oikeuteen. Muodolliset tunnusmerkit liittyvät erilaisiin ilmoituksiin ja rekisteröinteihin kuten kaupparekisteri-ilmoitukseen, elinkeinon liittyvien lupien hankintaan, ennakkoperintärekisteriin rekisteröitymiseen ja liiketoiminnan vakuuttamiseen.²³ Yksi oleellinen kriteeri toiminnan yrittämisluonteen arvioimiselle on myös mahdollisuus yrittäjävoittoon eli mahdollisuuteen saavuttaa suurempi taloudellinen hyöty tietystä työsuorituksesta vastaavan työn suorittavaan palkansaajaan nähden. Tällöin yrittäjä pystyy käyttämään yritystoiminnan mahdollistamia toiminnan vapausasteita ja tulon verotuksellista käsittelyä siinä määrin hyväkseen, että hän saavuttaa palkansaajaa paremman taloudellisen aseman vastaavasta työstä. Esimerkiksi valitsemalla toimeksiantoja, joiden avulla on mahdollista päästä parempaan työsaavutukseen kuin pelkästään annetuilla tehtävillä, tai tekemällä edullisia tuotantovälinehankintoja yrittäjän valinnanvapaudesta on mahdollista saada etua palkansaajaan nähden.

Tarkasteltaessa yrittämisen muodollisia tunnusmerkkejä rakennusalan kontekstissa, tyyppisesti yrittäjien kanssa tehdyt toimeksiantosopimukset sisältävät työsaavutukseen perustuvia urakkasuorituksia tai aikaveloituspäätteisen työn tekemistä. Saadun korvauksen määräytymisperusteen kautta pelkästään yrittämiselle ominaisten tunnusmerkkien löytäminen ei ole yksiselitteistä, koska myös rakennusalan työehtosopimus sisältää aikapalkkauksen lisäksi erilaisia urakkapalkkausmalleja²⁴. Keskeisin työstä saatua korvausta koskeva erottava tekijä on, että itsenäisen ammatinharjoittajan tai yhtiön on pystyttävä

²² Elinkeinovalaki, 1 §

²³ Äimälä & al., 2024, 3. Työsuhteen säätelyjärjestelmä

²⁴ Rakennusalan työehtosopimus, 2023, s. 101

kattamaan työstä saadulla korvauksella erilaiset vakuutukset, eläkemaksut ja lähtökoh-
taisesti työvälaineet. Rakennusalan työehtosopimus tunnistaa myös toimintamallin, jossa
työsuhteiselle henkilölle maksetaan erillinen korvaus omien tuotantovälineiden käytöstä,
joten tämäkään ei välttämättä muodostu kovin selväksi erottavaksi tekijäksi²⁵.

Työn suorittamisen konkreettinen tapa ja ohjausoikeus ovat myös usein hyvin lähellä toi-
siaan tarkasteltaessa samassa kohteessa työskenteleviä ammatinharjoittajia ja työsuh-
teisia työntekijöitä. Työn tekemisen paikka on molemmissa tapauksissa tietty rakennus-
kohde, jossa alihankkijatkin ovat päätoteuttajan johdon ja valvonnan alaisina, koska ra-
kentamisen turvallisuutta koskevat säädökset edellyttävät hankkeiden päätoteuttajien
johtavan työtä turvallisuuden näkökulmasta²⁶. Työmaiden toimintaa saattaa rajoittaa
ajallisesti viranomaisten määräykset ja rakennuttajien vaatimukset, jolloin työtä on teh-
tävä ennalta määrätyissä aikarajoissa. Työn luonteen takia toimeksiantajan työnjohdon
kanssa saatetaan neuvotella tehtävien sisällöstä, tavoitteista ja laadusta jatkuvasti. Näin
ollen työn suorittamisen tapaa tarkasteltaessa yhteisen työmaan johtovelvollisuudet
ovat laajalti päätoteuttajan vastuulla ja merkittäviä eroja työntekijöiden ja itsenäisten
ammatinharjoittajien väliltä on hankalaa osoittaa. Yhteisellä työmaalla turvallisuuteen
liittyvien määräysten antamisen ei ole katsottu olevan työnantajan direktio-oikeuden
käyttämistä, kun on arvioitu yrittäjyyden tunnusmerkkien täyttymistä²⁷.

Tärkein erottava tekijä elinkeinonharjoittajilla palkansaajiin nähden on itsenäisen yrittä-
jän tunnusmerkistöä tarkasteltaessa se, että toimeksiantaja voidaan suorittaa eri tahoille
ja niitä voi olla käynnissä useita samanaikaisesti. On kuitenkin mahdollista, että sama
toimeksiantaja työllistää elinkeinonharjoittajaa useita kertoja peräkkäin hankkeesta toi-
seen, kun toimiva yhteistyösuhde on saavutettu. Tällöin elinkeinonharjoittajalle voi muo-
dostua ikään kuin riippuvuussuhde yhteen toimeksiantajaan, minkä voidaan tulkita arvi-
ointitilanteessa osoittavan epäitsenäistä asemaa yrittämiseen liitetyn toimintavapauden

²⁵ Rakennusalan työehtosopimus, 2023, s. 36

²⁶ Keskeisimmät säädökset ovat Työturvallisuuslaki ja Valtioneuvoston asetus rakennustyön turvallisuus-
desta 26.3.2009/205

²⁷ Koskinen, 2007, s. 20–21

näkökulmasta. Myös tilanne, jossa elinkeinonharjoittaja on aiemmin ollut työsuhteessa toimeksiantajaansa ja jatkaa pitkäaikaista työskentelyä tälle, voi tilanne näyttäytyä yrittäjän aseman itsenäisyyden kannalta ongelmallisena.

Yhteenvetona voidaan todeta, että työsuhteen tunnusmerkkien selvästi täyttyessä tai selvästi täyttymättä jäädessä yrittäjä-työntekijä-jaottelun osoittaminen on helppoa. Työsuhteen olemassaolo tekee luonnollisesta henkilöstä yksiselitteisesti työntekijän tai vastaavasti yrittäjän, jos tunnusmerkistö ei täyty. Rajatapauksen kohdalla kokonaisharkinnassa joudutaan miettimään, millainen painoarvo kummankin roolin tunnusmerkistölle annetaan. Kuten edellä on kuvattu, aikaperusteista korvausta työstään saava elinkeinonharjoittajan asema on rakennustyössä usein hyvin lähellä palkansaajaa, jolloin muodollisten tunnusmerkkien täyttymiselle tulee antaa suuri painoarvo, jotta henkilön asema voidaan tulkita yrittäjäksi.

2.2 Tulo- ja arvonlisäverotukseen liittyvien velvoitteiden määräytyminen

Luonnollisen henkilön saamat tulot jakautuvat tuloverotuksessa kahteen lajiin, jotka ovat ansiotulo ja pääomatulo. Tuloverolain perusteella työsuhteesta saatu palkka on aina ansiotuloa²⁸. Myös yrittäjän itselleen maksama palkka on ansiotuloa niiltä osin kuin sitä ei lasketa pääomatuloksi²⁹. Työntekijän ja yrittäjän asemaa tuloverotuksen erottaa keskeisimmin se, kenelle kuuluu velvollisuus suorittaa ennakonpidätys. Ennakkoperintälain³⁰ mukaan velvollisuus suorittaa ennakonpidätys on aina suorituksen maksajalla, mikä koskee yhteisöjen lisäksi myös ennakkoperintäasetuksen³¹ perusteella kotitalouksia yli 1500 euroa ylittäviltä vuotuisilta suorituksilta. Tämä raja koskee myös toimeksiantoista maksettuja työkorvauksia. Ennakkoperintälaisissa on myös nimenomaisesti määrätty, että työnsuorittajan ja suorituksen maksajan sopimussuhteen ulkopuolisia seikkoja,

²⁸ Tuloverolaki, 61 §

²⁹ Tuloverolaki, 62 §

³⁰ Ennakkoperintälaki, 9 §

³¹ Ennakkoperintäasetus, 13 §

joita maksaja ei voi havaita, ei oteta huomioon arvioitaessa, onko korvaus suoritettu työsuhteessa³². Näin ollen muodollisten yrittäjästatukseen liittyvien tunnusmerkkien kuten y-tunnuksen ja ennakkoperintärekisteröinnin puuttuessa työn teettäjän tulisi arvioida sopimussuhteeseen ryhtyessään, täyttyykö kyseisessä oikeussuhteessa kuitenkin työsuhteen tunnusmerkit, jolloin ennakonpidätysvelvollisuus muodostuu työn teettäjälle.

Ennakkoperintälaki tunnistaa myös sijaismaksajan käsitteen, joka voi olla takaaaja, velkoja tai muu maksaja³³. Sijaismaksajaa koskee lähtökohtaisesti kaikki samat velvoitteet kuin varsinaista maksajaa, jos tästä ei erikseen määrätä. Sijaismaksaja on kuitenkin vapautettu työnantajan sairausvakuutuksen maksamisesta ja tällöin maksuvelvollinen on työnantaja³⁴. Tarkasteltaessa epätyypillisiä työntekemismuotoja on huomionarvoista, että ennakkoperintälaki lähtökohtaisesti sallii palkan maksamisen muunkin tahon toimesta kuin työnantajan. Laissa on kuitenkin lähtökohtainen oletus, että tällöinkin taustalla on olemassa työsopimuslain tarkoittama työsuhde, johon maksu perustuu. Samoin laki työnantajan sairausvakuutuksen maksamisesta velvoittaa työnantajaa suorittamaan kyseisen maksun, vaikka sijaismaksaja on vapautettu sen suorittamisesta. Tätä säätelystä tiukasti tulkiten, palkanmaksamisen edellytyksenä on aina työsopimuslain tarkoittaman työsuhteen olemassaolo. Samoin työnantajan sairausvakuutusmaksulle on aina löydettävissä maksuvelvollinen työantajataho, joka ennakkoperintälain mukaan on se, jonka lukuun työ suoritetaan³⁵.

Luvussa 2.1 esitetyn mukaisesti yrittäjän toimimisen yksi tunnusmerkki on mahdollisuus yrittäjävoiton saavuttamiseen elinkeinotoiminnassa. Pääomatulojen voidaan katsoa olevan olennainen keino yrittäjävoiton saavuttamiseen, koska pääomatuloa on mahdollista nostaa tietyissä tilanteissa progressiivista ansiotuloveroa pienemmällä veroasteella. Koska työsuhteesta saatu korvaus on aina palkkaa, voidaan pääomatuloa saada vain joko henkilöyhtiöiden yritystulon pääomatulo-osuutena, osakeyhtiön osakeomistuksesta

³² Ennakkoperintälaki, 13 §

³³ Ennakkoperintälaki, 9 §

³⁴ Laki työnantajan sairausvakuutusmaksusta, 4 §

³⁵ Ennakkoperintälaki, 14 §

maksettuna osinkona tai osuuskunnan osuusylijäämän jakona³⁶. Näiden pääomatulojen muodostumisen edellytyksenä on myös yrittämiseen liittyvien muodollisten tunnusmerkkien olemassaolo eli toiminnan harjoittaminen tietyn yritysmuodon kautta. Lain tunnistamien henkilöyhtiöiden, osakeyhtiön tai osuuskunnan tuloksenlaskentaperiaatteet sisältävät huomattavasti laajemmat mahdollisuudet tulonhankkimismenojen vähentämiseen³⁷ yrityksen tuloksenlaskennassa verrattuna työsuhteisen palkansaajan vähennysmahdollisuuksiin omassa tuloverotuksessaan.

Y-tunnuksettomana laskutuspalvelun käyttäjän ei ole mahdollisuutta saada työsuorituksesta saatuja korvauksia pääomatuloina, koska toiminnassa ei muodostu elinkeinotoimintaan liittyvää nettovarallisuutta³⁸. Palkkana maksetun korvauksen laskennassa voidaan vähentää ennakoperintälain³⁹ perusteella tulonhankkimisesta aiheutuneet välittömät kustannukset. Verottajan ohjeistuksen mukaisesti muut kuin välittömät eli yleiset kustannukset verovelvollinen voi hakea enakkopidätyksen jälkeen vähennettäväksi omassa verotuksessa⁴⁰. Tulonhankkimismenot siis vähennetään kaksivaiheisesti, joista ensimmäisen suorittaa laskutuspalvelu, jonka palkkio on yksi kevytyrittäjän tuloista vähennettävä kuluerä.

Työsuhteessa osuuskuntaan oleva henkilö ei palkansaajana eroa tulonhankkimismenojen vähennysoikeuksien osalta laskutuspalvelun käyttäjästä. Osuuskunnan toiminnan tuotosta saatava pääomatulo muodostuu osuuskuntalain mukaan ylijäämän jakamisesta⁴¹. Verohallinto on ottanut tähän kuitenkin vanhassa osuuskuntien jäsenten verotusta käsittelevässä ohjeessa⁴² sen kannan, että osuuskunnan jäsenten työstä muodostuva ylijäämä ei ole elinkeinoverolain⁴³ tarkoittamaa ylijäämänpalautusta vaan palkkaa, koska se muodostuu nimenomaisesti jäsenten työpanoksesta. Tämän linjauksen osalta

³⁶ Tuloverolaki, 32 § ja 33 §

³⁷ Elinkeinooverolaki, 2. luku

³⁸ Tuloverolaki, 38 §

³⁹ Ennakoperintälaki, 15 §

⁴⁰ Verohallinto, 2023

⁴¹ Osuuskuntalaki, 16. luku, 1 §

⁴² Verohallinto, 2006

⁴³ Elinkeinooverolaki, 18 §

on todettu, että asiaa ei käsitellä lainsäädännössä eikä asiasta ole oikeuskäytäntöä. Uusimmassa ohjeistuksessa⁴⁴ osuuskuntien ja niiden jäsenten verotuksesta työosuuskuntien verotuskäytäntöihin ei oteta erikseen kantaa.

Arvonlisäveronalaista toimintaa on laajasti kaikki liiketoiminnan muodossa tapahtuvat tavaroiden ja palveluiden myynti Suomessa⁴⁵. Rakentamistoimintaan liittyvä myynti voi olla käänteisen verovelvollisuuden piirissä ostajan ja myyjän ollessa muutoin kuin satunnaisesti kyseisiä palveluja myyviä tahoja⁴⁶. Käytännössä tämä tarkoittaa, että ostaja on tällöin velvollinen tilittämään ostettuun palveluun liittyvän arvonlisäveron, mutta kumpikin osapuoli ovat silti arvonlisäverovelvollisia toiminnastaan. Verovelvollisten tulee rekisteröityä arvonlisäverovelvollisten rekisteriin verollisen liiketoiminnan alusta lukien⁴⁷. Rekisteröityminen edellyttää y-tunnuksen olemassaoloa, joten luonnollinen henkilö ei voi rekisteröityä arvonlisäverovelvolliseksi ilman toiminimen rekisteröintiä. Arvonlisäverotuksessa on käytössä alarajahuojennus, joka tällä hetkellä koskee alle 15 000 euron vuotuisia liikevaihtoa⁴⁸. Käytännössä rekisteröitymisvelvollisuus syntyy, jos elinkeinonharjoittajan liikevaihto ylittää mainitun vuotuisen määrän.

Laskutuspalvelujen tapauksessa arvonlisäverovelvollisuuden syntymisen osalta olennaista on kysymys siitä, onko työn tekijöiden kolmannelle osapuolelle suoritetusta työstä laskutettu määrä laskutuspalvelun omaa verollista myyntiä. Laskutuspalvelun käyttäjän ja palveluyhtiön välinen sopimussuhde ei ole työsopimussuhde vaan yksityisoikeudellinen palvelusopimus, jonka perusteella laskutuspalvelulle muodostuu oikeus laskuttaa kolmannelle suoritettut toimeksiannot oman y-tunnuksensa alla. Lisäksi tarvitaan työn suorittajan ja toimeksiantajan välille toimeksiantosopimus, jolla laskutusoikeus työstä osoitetaan olevan laskutuspalvelulla. Arvonlisäverolaki ei ota kantaa siihen, millaisiin

⁴⁴ Verohallinto, 2024c

⁴⁵ Arvonlisäverolaki, 1 §

⁴⁶ Arvonlisäverolaki, 8 c §

⁴⁷ Arvonlisäverolaki, 172 § ja 173 §

⁴⁸ Arvonlisäverolaki, 149 a §

oikeussuhteisiin perustuen yritys voi hankkia myymänsä palvelut. Tämän perusteella arvonlisäverolaki ei estä kuvattua kaltaista järjestelyä.

Tavanomaisesti liiketoiminnassa myytävän palvelun tuottaa kokonaan tai osittain yritykseen työsuhteessa olevat henkilöt tai palvelut ostetaan alihankintana y-tunnuksen alla toimivalta elinkeinonharjoittajalta tai yhteisöltä. Jälkimmäisessä tilanteessa tapahtuu kaksi arvonlisäverollista myyntiä, joissa verovelvollisia ovat käänteisen arvonlisäverovelvollisuuden tapauksessa sekä myyjä että ostaja. Tässä yhteydessä tarkasteltava tilanne on se, syntyykö laskutuspalvelun käyttäjän ja laskutuspalvelun välille arvonlisäverollinen myynti, kun laskutuspalvelu pidättää palkkionsa käyttäjän tekemästä työstä. Lainsäädännöstä ei löydy suoraa vastausta edellä kuvattujen liiketapahtumien käsittelyyn. KHO on ottanut kantaa ratkaisussaan 2020:123 siihen, onko laskutuspalvelun ja tämän käyttäjän välillä erillinen myyntitapahtuma. Tilanteeseen on haettu tulkintaohjetta EU:n arvonlisäverodirektiivin 10 artiklasta, jonka mukaan

”...edellytys liiketoiminnan harjoittamisesta itsenäisesti sulkee verotuksen ulkopuolelle työntekijät ja muut henkilöt, jos heidän suhteensa työnantajaan perustuu työsopimukseen tai muuhun oikeussuhteeseen, joka työehtojen, vastikkeen ja työnantajavastuun osalta luo työnantajan ja työntekijän välisen suhteen.”⁴⁹

Tällöin, kun laskutuspalvelun ja sen käyttäjän välillä katsotaan olevan edellä tarkoitettu muu oikeussuhde, joka luo työnantajan ja työntekijän välisen suhteen, laskutuspalvelu ei tuota erillistä arvonlisäverollista palvelua. Ratkaisua on tässä tilanteessa perusteltu myös kahdenkertaisen verotuksen estämisellä, koska työn suorittajalla ei ole arvonlisäveron vähennysoikeutta.

Samana tapauksena (KHO 2020:123) aiemmassa käsittelyssä HO:ssa katsottiin, että laskutuspalvelun ja sen käyttäjän sekä laskutuspalvelun ja loppuasiakkaan välillä on erilliset oikeussuhteet⁵⁰. Tällöin laskutuspalvelun katsottiin olevan arvonlisäverovelvollinen palvelun myynnistä loppuasiakkaalle. Ratkaisussa katsottiin myös laskutuspalvelun myyvän

⁴⁹ Lainaus esitetty ratkaisussa KHO 2020:123

⁵⁰ Helsingin HAO 19/0675/1

työn suorittajalle arvonlisäverollisen palvelun, minkä KHO kumosi edellä esitetyn perusteiden. Huomionarvoista on myös se, että laskutuspalvelun ja työn suorittajan välillä katsottiin olevan muodollinen työsuhde, vaikka nykyinen lainsäädäntö ei tunne tällaista oikeussuhdetta. Nykyinen oikeustila perustuu arvonlisäveron käsittelyn osalta siihen tulkintaan, että arvonlisäverovelvollisuus on laskutuspalvelulla muodollisen työsuhteen tarkoittamassa oikeussuhteessa. Tällöin arvonlisäveroon liittyvät velvollisuudet siirtyvät laskutuspalvelulle sen käyttäjän kanssa tekemän palvelusopimuksen perusteella.

Työosuuskunnan kautta työsuhteessa toimeksiantoja suorittavien henkilöiden työpanos on osa osuuskunnan liiketoimintaa, jolloin osuuskunta on arvonlisäverovelvollinen yhteisö työn tilaajalta laskutetusta työstä. Tilanne on analoginen tapaukseen, jossa osakeyhtiön työntekijä suorittaa kyseiseltä yhtiöltä tilatun työn. Osuuskunnan hallinnollisten tehtävien hoitamisesta aiheutuvien kulujen kattamiseksi pidätetty määrä perustuu osuuskunnan sääntöihin ja on siten lähinnä kirjanpidollinen kysymys osuuskunnan sisällä.

2.3 Työeläkevakuuttaminen

Laskutuspalvelujen käyttäjien ja työosuuskuntien kautta työllistyvien kohdalla tulee sovellettavaksi yksityisten alojen eläkelait, koska toimintaan ei liity julkisyhteisöjä. Käytännössä näistä työntekijöiden ja yrittäjien eläkevakuuttamista säätelevät työntekijän eläkelaki ja yrittäjän eläkelaki. Molemmissa säädöksistä on määritelty soveltamisala, joiden kriteerien täyttymisen perusteella syntyy vakuuttamisvelvollisuus. Työnantaja on velvollinen järjestämään työntekijöiden eläketurvan lain edellyttämällä tavalla, joten se on velvoittavaa oikeutta laissa lueteltuja poikkeuksia lukuun ottamatta⁵¹. Vastaavasti yrittäjä on velvollinen vakuuttamaan itsensä laissa määriteltyjen ehtojen täytyessä⁵².

⁵¹ Työntekijän eläkelaki, 2§ ja 4 §

⁵² Yrittäjän eläkelaki, 1 §, 3 § ja 4 §

Työntekijöiden vakuuttamisvelvollisuus syntyy työntekijän eläkelain⁵³ mukaan työsopimuslain tarkoittamalla työsuhteella. Työeläkkeen muodostuminen on siis sidoksissa voimassa olevaan työsuhteeseen, eikä eläkevakuutuksen ottaminen ole mahdollista työntekijälle itselleen tai kolmannelle osapuolelle. Työnantajan on mahdollista järjestää työntekijöilleen eläketurva joko työeläkevakuutusyhtiössä, eläkekassassa tai eläkesäätiössä. Käytännössä työnantajan tulee oma-aloitteisesti tehdä vakuutushakemus, jonka perusteella vakuutus myönnetään valitusta vakuutuslaitoksesta⁵⁴. Vakuuttamisen perusteella työnantajalle syntyy velvollisuus suorittaa sekä työnantajan- että työntekijän eläkevakuutusmaksut. Työntekijän maksuosuus pidätetään työntekijän palkasta ennakkopidätyksen yhteydessä, jonka työnantaja on velvollinen suorittamaan Verohallinnolle⁵⁵.

Yrittäjän eläkelain määritelmän mukaisesti ”yrittäjällä tarkoitetaan henkilöä, joka tekee ansiotyötä olematta työsuhteessa tai virka- tai muussa julkisoikeudellisessa toimisuhteessa.”⁵⁶ Myös tietyt omistuosuus-kriteerit osakeyhtiössä ja vastuunalaisuus henkilöyhtiössä ilman ansiotyön kriteeriä täyttävät tämän lain tarkoittaman yrittäjämääritelmän. Lisäksi on määritelty, että

”Yrittäjänä pidetään myös henkilöä, joka tosiasiallisesti harjoittaa yritystoimintaa, vaikka toimintaa muodollisesti harjoitettaisiin toisen henkilön nimissä taikka sellaisessa yhteisössä tai yhtymässä, jossa määräämisvalta on muodollisesti toisen henkilön nimissä.”⁵⁷

Määritelmien mukaan lähtökohtaisesti kaikki muu elinkeinotoiminta kuin työsuhteessa tehty työ on eläkevakuuttamisen näkökulmasta yrittämistä.

Työosuuskuntien kohdalla työsuhteisten jäsenien osalta työsuhteen olemassaolo velvoittaa osuuskuntaa eläkevakuuttamaan työntekijänsä. Tältä osin eläkevakuuttamisvelvollisuuden ei liity erityisen ongelmallista tulkintatilannetta. Laskutuspalvelua käyttävä y-

⁵³ Työntekijän eläkelaki, 2 §, 1. mom., 2. kohta

⁵⁴ Työntekijän eläkelaki, 143 §

⁵⁵ Työntekijän eläkelaki, 152 §, 1. mom.

⁵⁶ Yrittäjän eläkelaki, 3 §

⁵⁷ Yrittäjän eläkelaki, 3 §

tunnukseton luonnollinen henkilö voidaan yrittäjän eläkelain perusteella tulkita yrittäjäksi silloin, kun kyseisen oikeussuhteen ei katsota olevan työsopimuslain tarkoittama työsuhde. Kevytyrittäjän ja laskutuspalvelun oikeussuhde on määritelty oikeuskäytännössä muodolliseksi työsuhteeksi, mitä nimitystä myös Verohallinto on käyttänyt vanhassa ohjeistuksessaan⁵⁸. Tälle ei kuitenkaan ole annettu eläkevakuuttamisvelvollisuuden osalta sellaista painoarvoa, että kyseisen oikeussuhteen perusteella laskutuspalvelulle muodostuisi velvollisuus hankkia tai tarjota palvelunsa käyttäjälle työeläkevakuutusta.

Oikeuskäytäntöä laskutuspalvelujen eläkevakuuttamisvelvollisuuteen liittyen ei tätä tutkimusta tehtäessä ollut löydettävissä. Työeläkelain velvoitteiden perustumista tarkkarajaisesti työsopimuslain tarkoittamaan työsuhteeseen ja yrittäjän eläkelain lavea yrittäjämääritelmä johtavat vakuuttamisvelvollisuuden tulkinnassa suhteellisen helposti kevytyrittäjien määrittelemiseen yrittäjiksi. Luvussa 3 käsitelty yrittäjän vakuuttamisvelvollisuuteen liittyvä työtuloraja tosin nostaa esiin sen seikan, että tietyn työtulorajan alle jäävät kevytyrittäjät eivät ole minkään eläkevakuutuslain piirissä. Tässä kohtaa on lainsäädännössä selvästi aukko, jonka olemassaolo muodostuu keskustelua aiheuttavaksi kysymykseksi liittyen kevytyrittäjien asemaan ja tasapuolisuuteen eri työntekemismuotojen välillä.

⁵⁸ Verohallinto, 2017

3 Kevytyrittäjäyys markkinailmiönä

Tässä luvussa käsitellään kevytyrittäjäyysilmiön taustaa ja tilannetta nykyisen lainsäädännön kannalta. Kevytyrittäjäyden yleistymisen esitellään osana yksinyrittämisen kasvua, jonka jälkeen käydään läpi vallitseva lainsäädäntö sosiaaliturvan ja tuloverotuksen määrittämisen kannalta. Lopuksi käsitellään kevytyrittäjän ja laskutuspalvelun välistä yksityisoikeudellista sopimussuhdetta, joka osaltaan määrittelee sitä, millaiseen toimeksiantosuhteeseen kevytyrittäjä voi ryhtyä työtoimeksiantoa tarjoavaan tahoon nähden.

3.1 Yksinyrittämisen yleistyminen

Elinkeinorakenteen kehittyessä yhä palveluvaltaisemmaksi on myös yksinyrittäjien määrä kasvanut voimakkaasti koko 2000-luvun ajan. Yksinyrittäminen painottuu paljolti palvelualoille, ja rakennustyöntekijät ovat yksi suuri ammattiryhmä tässä joukossa.⁵⁹ Yksinyrittämisen kasvu koostuu useasta eri työskentelymuodoista, joita ovat perinteisten yhtiömuotojen ohella näkyväksi nousseet alustayhtiöiden kautta työskentelevät lähetit, ja ehkä vähemmälle huomiolle jääneet kevytyrittäjät. Kevytyrittäjäyden keskeinen ero erilaisiin alustatalouden toimeksiantajiin kuten lähetti- tai kuljetuspalveluihin on se, että laskutuspalveluyritys ei välitä itse työsuorituksia, vaan hoitaa hallinnolliset velvoitteet kevytyrittäjän itse hankkimien toimeksiantokumppaneiden suuntaan. Lisäksi laskutuspalveluja käyttävät useiden eri alojen ammattilaiset, jotka tarjoavat työsuorituksia perustuen omaan ammattitaitoonsa.

Tärkeimmät tekijät yksityisen elinkeinonharjoittamiseen ryhtymiseksi ovat tutkimuksen mukaan olleet vapaus päättää oman työn sisällöstä ja tekemisen tavoista. Lisäksi yrittäminen voi tarjota portin työmarkkinoille tilanteessa, jossa vakituista työsuhdetta ei ole saatavilla yksilön osaamiseen liittyvistä tai alueellisista ja ajallisista reunaehdoista johtuen. Yrittäjänä toimimiseen liittyvä vapaus voidaan kokea myös yksilön preferensseissä

⁵⁹ Melin, 2020

niin arvokkaaksi, että ollaan valmiita luopuman työsuhteen tuomasta taloudellisen ja sosiaalisen turvan jatkuvuudesta.⁶⁰

Yksinyrittämisen kasvu on tunnistettu myös valtionhallinnon tasolla ja kevytyrittäjyys yhtenä osana tätä ilmiötä. Erityisesti sosiaaliturvan jatkuvuuden haasteet on ymmärretty kokonaisuudeksi, johon vaikuttamalla voidaan tukea yksinyrittämisen sosiaalisesti kestävää kasvua. Erityisesti työvoiman ulkopuolella olevien henkilöiden pääseminen kiinni työelämään yksityisyrittämisen kautta on nähty yhtenä työvoimapoliittisen keinona työllisyyden lisäämiseksi.⁶¹ Laskutuspalveluiden keskeinen etu on, että ne muodostavat osaamiskynnyksen yrittämiseen liittyvistä hallinnollisista velvoitteista hyvin matalaksi ohjeistaessaan käyttäjää toimimaan säätelyn edellyttämällä tavalla. Tällöin elinkeinotoimintaa aloittavan henkilön ei tarvitse omata juurikaan osaamista lainsäädäntöön tai verotukseen liittyvistä kysymyksistä vaan palvelu opastaa käyttäjää minimivaatimusten täyttämiseen.

Kevytyrittäjyys-termiä ja laskutuspalvelun toiminta-ajatusta voidaan luonnehtia markkinainnovaatioksi, koska ne ovat alun perin kyseisiä palveluita tarjoavien yritysten käyttöön ottamia. Nykyisen oikeustilan tarjoama mahdollisuus siirtää lakisääteisten velvoitteiden suorittaminen toimeksiantosuhteen osalta kolmannen osapuolen hoidettavaksi on mahdollistanut laskutuspalveluyritysten liiketoiminnan kehittymisen nykyiseen laajuuteen. Esimerkiksi Verohallinto on ohjeistanut laajasti tuloverotuksen käytäntöjä laskutuspalvelujen käyttäjien osalta.⁶² Vaikka tuloverotuksessa kevytyrittäjä on palkansaaja, tekee tästä työmuodosta poikkeavan se, että palkanmaksuun liittyvät hallinnollisesti vastuut on voitu erottaa tavanomaiseen työsuhteeseen liittyvistä muista vastuista kuten työnjohdosta ja työsuojelusta ainakin teoriassa. Yksityisoikeudellisessa toimeksiantosuhteessa kevytyrittäjän ja toimeksiantajan välillä taas sovitaan työn tekemisen ehdoista ja olosuhteista, joten toimeksiantajalle ei muodostu tästä yhtä painavaa velvoitetaakkaa

⁶⁰ Kantola, 2014, s. 14–20

⁶¹ Härmälä et al., 2017

⁶² Myllymäki, 2023, s. 546

kuin tavanomaisessa työsuhteessa, mikä osaltaan selittää toimintamuodon yleistymistä. On myös esimerkkitapauksia, joissa viranomaiset ovat tulkinneet kevytyrittäjien toimek-siantosuhteet työsuhteiksi.⁶³

3.2 Kevytyrittäjän ja laskutuspalvelun välinen sopimussuhde

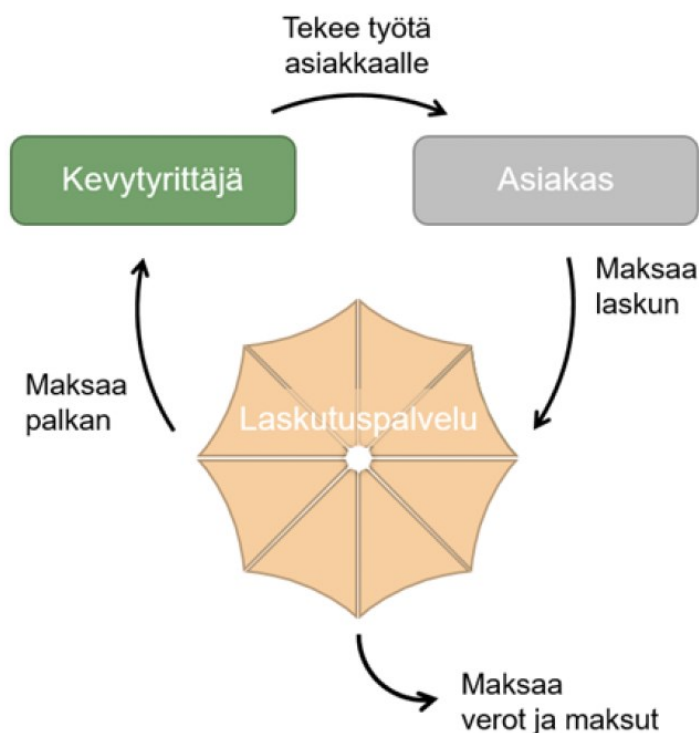
Laskutuspalveluala on kasvanut merkittävästi viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana, mutta siitä on vaikea saada täsmällistä tilastotietoa, koska näillä yrityksillä ei ole rekistereöitymisvelvoitetta eikä niille ole tilastoinnissa omaa toimialaluokitusta.⁶⁴ Alan toimijat ovat muodostaneet oman etujärjestön Uusi Työ ry:n, joka pyrkii edistämään lainsäädän-nön kehittämistä alan erityispiirteet huomioiden. Verohallinnon harmaan talouden sel-vityksikön mukaan laskutuspalvelujen noin 200 miljoonan euron liikevaihdosta muo-dostivat kolme suurinta yritystä tarkastellusta 34:stä ja seuraavat kymmenen enää vii-denneksen⁶⁵. Virallisen toimialaluokituksen puuttuessa tämän tutkimuksen puitteissa ei ollut mahdollista kerätä tietoa siitä, tarjoavatko jotkin yrityksen nimenomaan rakennus-alalle kohdistuvia laskutuspalveluita. Useimpien laskutuspalveluyritysten kautta toimii useiden eri alojen palveluja tarjoavia kevytyrittäjiä. Toimintamalli on esitetty yleisellä ta-solla kuviossa 1. Selvästi suurin osa laskutuspalveluista toimii osakeyhtiömuotoisesti, mutta myös muutamat osuuskunnat tarjoavat näitä palveluita⁶⁶. Tämä toiminta eroaa luvussa kolme käsiteltävistä työosuuskunnista siten, että laskutuspalveluja tarjoavat osuuskunnat eivät solmi työsuhteita työnsuorittajiin eli kevytyrittäjiin, vaan niiden liike-toiminta on laskutuspalvelujen tuottamista. Tällaisten osuuskuntien oikeudellinen asema on pitkälti vastaava kuin samoja palveluja tarjoavien osakeyhtiöiden.

⁶³ Kts. esim. Aluehallintovirasto, 2023

⁶⁴ Myllymäki, 2023, s. 547

⁶⁵ Verohallinto, 2020

⁶⁶ Verohallinto, 2020

Kuvio 1. Laskutuspalvelun toimintamalli (Verohallinto, 2020).

Laskutuspalveluihin alana ei liity tällä hetkellä alakohtaista erityissääntelyä, joten niiden toiminta perustuu samaan sääntelyyn kuin muillakin saman yhtiömuodon tai toiminnan laajuuden omaavilla yrityksillä. Kevytyrittäjäksi ryhtyvän henkilön ja laskutuspalveluyrityksen välille muodostuu laskutuspalvelun käytöstä sovittaessa yksityisoikeudellinen sopimus, jolla laskutuspalvelu ottaa työn laskuttamisen lisäksi vastuulleen hoidettavaksi ne palkanmaksamiseen liittyvät velvoitteet, joiden hoitaminen edellyttää y-tunnuksen olemassaoloa. Tiettyjen palvelujen tarjoaminen toimeksiantajalle edellyttää rekisteröinti- ja pätevyyslupavaatimuksia, joita ei voi täyttää ilman omaa y-tunnusta. Rakentamisen osalta tällaisia ovat esimerkiksi tietyn laajuuden ylittävät sähkötyöt, jotka edellyttävät sähköurakointilupaa, ja joita voidaan laskuttaa vain toimiluvan omaavalta yritykseltä⁶⁷. Käytännössä laskutuspalvelu suorittaa sopimuksen perusteella minimissään lakisääteistä velvollisuuksista ennakkipidätyksen, työnantajan sairausvakuutusmaksun ja tekee tulorekisteri-ilmoitukset, kun toimeksiantajalta laskutetut korvaukset suoritetaan

⁶⁷ Verohallinto, 2020, liite 2, s. 4

työnsuorittajalle eli kevytyrittäjälle palkkana. Tavarankauppa ei ole mahdollista laskuttaa laskutuspalvelun kautta, koska kauppahintaa ei voida maksaa palkkana tai työkorvauksena, vaikka siihen olisi sitoutunut merkittävä määrä myyjän työpanosta⁶⁸. Samoin luovutusvoitot- ja tappiot ovat pääomatuloveron alaisia eriä, jotka tulee ilmoittaa henkilökohtaisella veroilmoituksella.

Palkan tai työkorvauksen maksamiseen liittyvien työnantajavelvoitteiden siirtämisen laskutuspalvelun hoidettavaksi ei kuitenkaan katsota muodostavan työsopimuslain 1 §:n mukaista työsuhdetta, ja tätä pyritään nimenomaisesti korostamaan kevytyrittäjän ja laskutuspalvelun välisessä sopimuksessa tulkintatilanteiden varalta.⁶⁹ Koska työsopimuslaki on velvoittavaa oikeutta, on perusteita tarkasteltava tätä kautta. Kevytyrittäjän suorittaman työn tosiasiallinen hyöty tulee toimeksiantajayrityksen lukuun. Laskutuspalveluyrityksellä ei myöskään ole työnjohto- tai valvontaoikeutta kevytyrittäjää kohtaan vaan se suorittaa vain työn laskuttamisen, ja siitä edelleen syntyvät velvoitteet laskutuskertakohtaisesti. Vaikka kevytyrittäjän palkanmaksajana on laskutuspalvelu, niin palkka määräytyy toimeksiantosopimuksen sopimuksen mukaan, johon laskutuspalvelulla ei ole määräysvaltaa. Laskutuspalvelu ei myöskään ole palkanmaksuvelvollinen, jos kevytyrittäjä ei tee laskutustoimeksiantoja tekemistään työsuorituksistaan. Näin ollen tulkintakäytännön työsuhteen olemassaolosta ei nouse esiin kovin helposti toisin kuin kevytyrittäjän ja toimeksiantajan välillä. Työvoiman vuokrausta harjoittavat yritykset eroavat laskutuspalveluista siten, että työntekijät ovat lähtökohtaisesti työsopimussuhteessa tätä toimintaa harjoittaviin yrityksiin, ja nämä yritykset hankkivat toimeksiannot omaan lukuunsa käyttäen samalla työnjohto-oikeuttaan toimeksiantajayritysten ohella omia työntekijöitään kohtaan.

Laskutuspalvelujen soveltamia sopimusehtoja tarkasteltiin tässä Uusi Työ ry:n jäsenyhdistysten osalta⁷⁰. Yhdistyksen oman tilastoinnin mukaan sen jäsenet edustavat noin

⁶⁸ Verohallinto, 2022

⁶⁹ Myllymäki, 2023, s. 550

⁷⁰ Floy Oy, 2022; Eezy Kevytyrittäjät Oy, 2024; Laskuttamo Oy 2023; Odeal Oy, 2024 ja UKKO Yrittäjyyspalvelut Oy, 2024

80 %:a markkinasta liikevaihdolla mitattuna ja jäsenyritysten liikevaihto on ollut noin 230 M€ vuonna 2021⁷¹. Näin ollen voidaan katsoa tämän palveluntarjoajaryhmän soveltamien sopimusehtojen kuvaavan ainakin kohtalaisen hyvin alalla vallitsevaa käytännettä sopia laskutuspalvelun tuottamisesta. Sopimus kevytyrittäjäksi ryhtyvän henkilön ja laskutuspalvelun välille syntyy tyypillisesti palveluun rekisteröitymällä ja hyväksymällä palveluiden vakimuotoiset käyttöehdot. Palvelun käyttäjälle valinnaiset asiat liittyvät lähinnä erilaisten lisäpalveluiden tilaamiseen, mikä on tyypillistä tällaiselle skaalautuvalle pilvipalvelulle, jota ei ole palveluntarjoajan näkökulmasta mahdollista tuottaa tehokkaasti täysin yksilöllisesti räätälöidyin ehdoin.

Sopimusehdot jakaantuivat tyypillisesti kolmeen teemaan, jotka olivat palvelun tekniseen käyttöön liittyvät asiat, tietosuoja ja varsinaiseen liiketoimintaan liittyvät seikat. Kevytyrittäjä lähtökohtaisesti hakee laskutuspalvelun käytöllä matalaa kynnystä elinkeinotoiminnan hallinnon hoitamisen osalta, mutta palvelujen ehdot edellyttävät vähintään kohtuullisen laajan tietämyksen muodostamista kevytyrittäjän asemaan vaikuttavasta säätelystä. Palvelut tarjoavat sopimusehtojen ulkopuolella ohjeita ja neuvontaa esimerkiksi YEL-vakuuttamisen, työttömyysturvan tai matkakorvausten maksuperusteiden määräytymisen osalta, mutta kevytyrittäjälle jää kuitenkin vastuu hahmottaa oman tilanteen ja tavoitteiden kannalta oleellisten oikeudelliset seikat.

Kaikissa tarkasteluissa sopimusehdoissa määriteltiin, että muodostettava sopimus ei ole työ sopimuslain tarkoittama työ sopimus eikä osapuolten välille muodostu työ suhdetta missään tilanteessa. Ehdoissa edellytettiin myös, että kevytyrittäjän tulee aina informoida toimeksiantajayritystä tästä järjestelystä, jossa laskutus tapahtuu laskutuspalvelun y-tunnuksen kautta. Kevytyrittäjän vastuulla on myös tehdä kaikki toimeksiantoihin liittyvä sopiminen siten, että laskutuspalvelu ei tule minkäänlaiseksi osapuoleksi näihin sopimuksiin vaan pelkäsi palkanmaksua ja siihen liittyviä velvoitteita hoitavaksi palveluntuottajaksi. Lisäksi edellytetään, että palvelun käyttäjällä ei ole y-tunnusta eikä hän ole työsuhteessa toimeksiantajayritykseen. Vaikka tulkintatilanteessa arvion työsuhteen

⁷¹ Uusi Työ ry, 2022

olemassa tekeekin viranomainen, niin on ymmärrettävää, että edellä mainituilla ehdoilla pyritään osoittamaan sopimuksen tarkoitettu luonne. Edellä esitettyjen ehtojen taustalla on nähtävästi varmistaa, että laskutuspalvelun käyttäjä ei ole ennakkoperinnän alainen yrittäjä, ja ettei toimeksiantajayritys pyri siirtämään työsuhteisiin liittyviä velvoitteita säätelyn vastaisesti laskutuspalvelun tehtäväksi.

Toimeksiannosta sovittavan korvauksen osalta edellytettiin usean laskutuspalvelun osalta⁷², että korvauksesta muodostuvan palkan pitää olla kohtuullinen tai se ei saa alittaa alalla voimassa olevan työehtosopimuksen mukaista minimipalkkaa. Muutoin kuin tämän korvauksen tasoa määrittävän ehdon rajoittamatta kevytyrittäjällä on suhteessa laskutuspalveluun täysi sopimusvapaus määritellä korvauksen suuruus toimeksiantajan kanssa. Koska laskutuspalvelu on ottanut vastuulleen sopimuksen perusteella nimenomaan työnantajan palkanmaksuveloitteet, voidaan työehtosopimuksen mukaisen minimipalkan katsoa täyttävän työsopimuslain vaatimuksen tavanomaisesta ja kohtuullisesta palkasta⁷³.

Toimeksiantoja varten suoritettavien hankintojen tekeminen laskutuspalvelua tarjoavan yrityksen nimiin oli kielletty kaikkien laskutuspalvelujen sopimusehdoissa. Ennakkoperintälaki mahdollistaa välittömästi työstä aiheutuneiden kulujen vähentämisen palkasta ennen ennakkopidätyksen toimittamista⁷⁴. Koska kevytyrittäjän tekemät hankinnat eivät ole osa laskutuspalvelun liiketoimintaa eli laskutuspalvelun tuottamista, ei hankintoja voi tehdä laskutuspalvelun nimiin. Muiden kulujen, kuten laskutuspalvelun palkkion, kevytyrittäjä voi vähentää omassa tuloverotuksessaan tulonhankkimisvähennyksen ylittävältä osalta⁷⁵.

⁷² Tällaisia ehtoja esitettiin UKKO Kevytyrittäjäyryysojpalvelut Oy:n, Floy Oy:n ja Odeal Oy:n yleisissä sopimusehdoissa

⁷³ Työsopimuslaki, 2. luku, 10 §

⁷⁴ Ennakkoperintälaki, 15 §

⁷⁵ Tuloverolaki, 95 §

Laskutuspalvelun ansainta perustuu tyypillisesti jokaisesta laskutettavasta erästä muodustuvaan prosenttiperusteiseen palkkioon, jotka tyypillisesti vaihtelevat 3–7 %:n välillä⁷⁶. Laskuttamisen ja lainsäädäntöön liittyvien vähimmäisvelvoitteiden suorittamisen lisäksi palvelusopimukseen on mahdollisuus saada perintään, maksun välitykseen, vakuutuksiin ja yrittäjyysneuvontaan liittyviä palveluita⁷⁷. Osa laskutuspalveluyrityksistä tarjoaa mahdollisuutta hankkia kauttaan YEL-vakuutus tai palkkioon voi sisältyä kiinteästi työntekijän tapaturma- ja toiminnan vastuuvakuutus. Työnantajille lakisääteisiä työtapa-turvavakuutuksia tai usein työehtosopimuksissa edellytettyjä ryhmähenkivakuutuksia laskutuspalvelut eivät ilmoittaneet tarjoavansa.

3.3 Arvonlisäverovelvollisuus ja ansiotuloverotus

Palkkana maksetut korvaukset eivät tee kevytyrittäjää arvonlisäverovelvolliseksi, koska tällöin katsotaan tapahtuvan vain yksi myyntitapahtuma, jossa laskutuspalvelu myy kevytyrittäjän työsuorituksen toimeksiantajalle. Laskutuspalvelun kevytyrittäjälle maksama palkkaa ei katsota erilliseksi myynniksi, jossa kevytyrittäjä myisi ensin työsuorituksen laskutuspalvelulle. Arvonlisäverovelvollinen tässä yhden myynnin tilanteessa on laskutuspalvelu, jonka liikevaihdoksi kyseinen myynti lukeutuu. Jos kevytyrittäjän ja laskutuspalvelun välillä on sovittu maksettavaksi palkkiot työkorvauksena, katsotaan tässä arvonlisäverotuksen osalta tapahtuvan kaksi myyntiä. Kevytyrittäjälle maksettujen työkorvausten ylittäessä 15 000 euroa vuodessa, tulee hänelle velvollisuus rekisteröityä ennakoperintärekisteriin ja hankkia y-tunnus. Tällöin arvonlisäverollista myyntiä ovat sekä laskutuspalvelun kevytyrittäjälle maksamat työkorvaukset että laskutuspalvelun myynti työn tilaajalle.⁷⁸

Edellä esitetty jako joko yhteen tai kahteen liiketapahtumaan perustuu korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuun (2020:123), jossa linjattiin palkanmaksuun perustuvan

⁷⁶ Verohallinto, 2020

⁷⁷ Katso esim. Eezy Kevytyrittäjät Oy, 2024 ja UKKO Kevytyrittäjyyspalvelut Oy, 2024

⁷⁸ Verohallinto, 2022

järjestelyn muodostavan vain yhden myyntitapahtuman. Laskutuspalvelu myy siis kevytyrittäjän toimeksiantajalle yhden palvelun, joka sisältää kevytyrittäjän palkan, työnantajamaksut ja laskutuspalvelun palkkion. Ratkaisu vahvistaa osaltaan Verohallinnon tulkintalinjan, että palkanmaksuun liittyvät työnantajavelvoitteet voidaan erottaa työsuopimuslain tarkoittamasta työsuhteesta. Myöskään sen, että kevytyrittäjä viime kädessä maksaa laskutuspalvelulle työnantajavelvoitteiden hoitamisesta, ei katsottu tässä tilanteessa muuttavan asiaa toisen luontoiseksi. Ratkaisussa kahdenkertaisen arvonlisäverotuksen estäminen ja muodollisen työsuhteen olemassaolo painoivat harkinnassa siten, että tilanteessa katsottiin tapahtuvan vain yksi myynti.

Rakennusalalla sovelletaan käännettyä arvonlisäverovelvollisuutta, kun rakentamispalvelua myydään taholle, joka toiminnassaan muutoin kuin satunnaisesti myy rakentamispalvelua. Myös laskutuspalveluyritys voidaan katsoa rakentamispalvelun myyjäksi, vaikka rakentamispalvelujen tuottaminen ei ole sen omaa liiketoimintaa. Tilanteessa, jossa kevytyrittäjä on sopinut laskutuspalvelun kanssa toimeksiannosta saadun korvauksen maksamisesta työkorvauksena, voidaan laskutuspalvelu katsoa rakentamispalvelun edelleen myyväksi yritykseksi, jolloin se täyttää ehdon muutoin kuin satunnaisesti kyseisen palvelutyyppin myymisestä.⁷⁹ Vastaavasti palkkana kevytyrittäjälle suoritettut rakentamispalvelutyösuoritukset, jotka on myyty rakennusliikkeelle, ovat käännetyn arvonlisäveron osalta ostajan verovelvollisuuden piirissä, koska palvelun ostaja on tällöin muutoin kuin satunnaisesti rakentamispalveluita myyvä yhteisö.

Laskutuspalvelun maksaessa kevytyrittäjälle toimeksiantajalta laskutetut palkkiot palkkana, pidätetään ja suoritetaan tästä ennakonpidätys vastaavasti kuin työsuhteisilla palkansaajilla palkan verokortille määritetyn ennakonpidätysprosentin mukaisesti. Jos palkkioiden suorittaminen on sovittu suoritettavaksi työkorvauksena, tulee tätä varten hankkia työkorvauksen verokortti.⁸⁰ Kevytyrittäjän tapauksessa molempia palkkiotyyppisiä maksetaan työsuopimuslain tarkoittaman työsuhteen ulkopuolella, joten korvauksen

⁷⁹Verohallinto, 2022

⁸⁰ Verohallinto, 2024b

palkaksi tai työkorvauksesi määrittelemine riippuu laskutuspalvelun ja kevytyrittäjän välisestä sopimuksesta⁸¹. Ennakkoperintälaki mahdollistaa palkan maksamisen myös muutoin kuin työsuhteessa tehdystä suorituksesta, mutta laki ei tunne järjestelyä, jossa muu taho kuin se, kenen lukuun suoritus tehdään, maksaisi palkan ja suorittaisi siihen liittyvät työnantajan velvollisuudet⁸². Mahdollisuus siirtää palkanmaksu ja siihen liittyvät työnantajavelvoitteet laskutuspalveluyrityksille perustuu Verohallinnon mukaan ”...verotuskäytännössä sovellettuun vakiintuneeseen periaatteeseen,...”, joten asiaa ei ole perusteltu mihinkään lakiin tai oikeuskäytäntöön viitaten⁸³.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun (2023:42) mukaan kevytyrittäjän palkan ennakkopidätysperusteena käytetään bruttopalkkaa, josta on vähennetty laskutuspalvelun palkkio ja työnantajan sairausvakuutusmaksu YEL-velvollisten kevytyrittäjien osalta. Samaa menettelyä sovelletaan myös kevytyrittäjälle maksettaviin työkorvauksiin. Korkein hallinto-oikeus perusteli ratkaisua sillä, että verojärjestelmän ennakoitavuus ja verotuksen yhtenäisyys edellyttivät samanlaista tulkintaa kuin tapauksessa KHO 2020:123. Tällöin liiketapahtumien luonne katsotaan sekä arvolisäverotuksen että tuloverotuksen osalta samanlaisiksi eli laskutuspalvelu myy palvelun vain kertaalleen kevytyrittäjän toimeksiantajalle eikä laskutuspalvelun palkkio ole osa kevytyrittäjän ennakkopidätyksen alaista palkkaa. Laskutuspalvelun voi pidättää palkkionsa lisäksi muita eriä kuten tapaturma- ja vastuuvakuutusmaksuja, jos ne ovat laskutuspalvelun edellyttämä osa sen ja kevytyrittäjän välistä sopimusta kuten edellä on esitetty. YEL-vakuutusmaksuja ei ole mahdollista vähentää ennakkopidätyksen laskennan perusteena olevasta palkasta. Kevytyrittäjän on kuitenkin mahdollista palkanmaksun jälkeen hakea YEL-maksujen vähentämistä henkilökohtaisessa verotuksessaan muina vähennyksinä⁸⁴.

Matkakulujen ja päivärahojen verovapaan korvaamisen edellytyksenä on, että toimeksiantosopimuksessa on sovittu perusteet näiden maksamisesta ja ne täyttävät

⁸¹ Verohallinto, 2023a

⁸² Ennakkoperintälaki, 13 § ja 14 §

⁸³ Verohallinto, 2023a, luku 2.

⁸⁴ Verohallinto, 2024a

Verohallinnon kustannuspäätöksen mukaiset vaatimukset. Jos kevytyrittäjälle maksettava korvaus on palkkaa ja matkakustannuksista on sopimuksen lisäksi laadittu ennakkoperintälain 17 §:n mukainen matkalasku, voi laskutuspalvelu suorittaa matkakustannusten korvauksen verovapaasti. Työkorvauksena maksettavat matkakorvaukset eivät ole koskaan verovapaita, koska vain työnantaja voi tuloverolain mukaan suorittaa verovapaita matkakustannusten korvauksia. Käytännössä siis työkorvauksen maksamisen yhteydessä ei laskutuspalvelun katsota toimittavan työnantajan tehtävää. Matkakorvauksista ei kuitenkaan tarvitse pidättää ennakkopidätystä, jos niiden maksamisesta on sovittu toimeksiantajan kanssa ja saajana on luonnollinen henkilö. Tällöin laskutuspalvelu ilmoittaa matkakorvaukset veronalaisena tulona tulorekisteriin ja työkorvauksen saaja voi vaatia näitä vähennettäväksi tuloverotuksessaan tulonhankkimiskuluina.⁸⁵

Kevytyrittäjyyteen liittyvien verotustilanteita on ohjeistettu kattavasti Verohallinnon osalta ja esimerkiksi ohje Laskutuspalveluyritysten ja niiden käyttäjien verotuskysymyksistä on päivittynyt 2017–2023 viisi kertaa. Nykyinen lainsäädäntö ei tunne muodollisen työsuhteen käsitettä, jonka varaan laskutuspalvelujen palkanmaksuun perustuva toimintamalli perustuu. Näin ollen useaan eri verotustekniseen kysymykseen on jouduttu hakemaan toimintamallia useaan kertaan. Oikeustilaa kuitenkin selkeytti korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu⁸⁶, joka linjasi myös arvonlisäverotuksen lisäksi laskutuspalvelun maksaman palkan osalta, että tässä tapahtuu vain yksi myynti laskutuspalvelun ja loppuasiakkaan välillä. Muodollisesta työsuhteesta jää kuitenkin puuttumaan eläketurvan keräytyminen siltä osin kuin kevytyrittäjä ei ole YEL-vakuuttamisvelvollinen. Lisäksi työsuhteen tarkoittamassa työsuhteessa työnantajalle kuuluvia tapaturma- ja ryhmähenkivakuutuksista ei synny velvollisuuksia laskutuspalvelulle tai kevytyrittäjälle itselleen.

⁸⁵ Verohallinto, 2023b

⁸⁶ KKO 2023:42

3.4 Kevytyrittäjän sosiaaliturva

3.4.1 Eläkevakuuttaminen

Eläkevakuuttamisen osalta kevytyrittäjien asemaan on otettu viranomaistulkinnoissa toisenlainen linja kuin esimerkiksi tuloverotukseen. Vaikka kevytyrittäjä saa tulonsa palkkana laskutuspalvelun kautta, on hän velvollinen hankkimaan yrittäjän eläkevakuutuksen laissa säädettyjen rajojen täytyä. Yrittäjän eläkelain⁸⁷ mukaan ”Yrittäjällä tarkoitetaan henkilöä, joka tekee ansiotyötä olematta työsuhteessa tai virka- tai muussa julkisoikeudellisessa toimisuhteessa.” Lisäksi edellä mainitun pykälän 2. momentissa korostetaan yrittäjäksi luokiteltavan henkilön arvioimisen perusteena vastuuta ja velvoitteita sitoumuksista, joskin kevytyrittäjän tapauksessa kyse ei ole yhtiön tai yhtymän sitoumuksista vaan henkilökohtaisesti sovittuihin toimeksiantoihin liittyvistä vastuista.

Yrittäjän eläkelain ulkopuolelle rajattu yrittäjätoiminta on määritelty siten, että kaikkien ehtojen tulee täytyä vakuuttamisvelvollisuuden syntymiseksi:

- “1) yrittäjän toimintaa ennen 18 vuoden iän täyttämistä seuraavan kalenterikuukauden alkua, eikä työskentelyä, joka jatkuu sen kalenterikuukauden jälkeen, jolloin vuonna 1957 tai sitä ennen syntynyt yrittäjä täyttää 68 vuotta, vuosina 1958–1961 syntynyt yrittäjä täyttää 69 vuotta ja vuonna 1962 ja sen jälkeen syntynyt yrittäjä täyttää 70 vuotta (*vakuuttamisvelvollisuuden yläikäraja*);
- 2) yrittäjän toimintaa, joka ei ole jatkunut yhdenjaksoisesti vähintään neljää kuukautta;
- 3) yrittäjän toimintaa, joka on alkanut tai jatkunut sen jälkeen, kun hän on siirtynyt työeläkelakien mukaiselle vanhuuseläkkeelle;
- 4) yrittäjää, jonka työtulo tässä laissa tarkoitetusta yrittäjätoiminnasta on arvioitava pienemmäksi kuin 5 504,14 euroa vuodessa;⁸⁸
- 5) ansiotyötä, jonka perusteella yrittäjällä on oikeus eläkkeeseen muun työeläkelain mukaan; eikä

⁸⁷ Yrittäjän eläkelaki, 3 §, 1. mom.

⁸⁸ 9010,28 euroa vuonna 2024; Eläketurvakeskus 2024

6) yrittäjää, johon ei sovelleta Suomen lainsäädäntöä EU:n sosiaaliturvan perusasetuksen tai sosiaaliturvasopimuksen sovellettavaa lainsäädäntöä koskevien määräysten perusteella.”⁸⁹

Edellä esitetystä ehdoista kohdat 1, 3 ja 6 ovat diskreettejä kysymyksiä, joiden täyttymisen arviointi on myös kevytyrittäjien kohdalla suhteelliseen selvää. Kohdan 2 osalta sivutoimisessa yrittäjyydessä toimeksiantojen keston ja niiden mahdollisen väliin jäävän ajan yhteisvaikutuksen osalta Eläketurvakeskus⁹⁰ ohjeistaa arvioinnissa oleellista olevan toiminnan jatkuvuus. Kausiluonteisessakin työssä keskeistä on toiminnan toistuvuus ja pitkätkin, kuukausien katkot luetaan mukaan kuuluvaksi jatkuvaan yritystoimintaan. Niin sanotun keikkatyön osalta ohjeistetaan, että ”Kun henkilö tekee useamman kuin 4 keikkaa tai toimeksiantoa vuodessa tai toimeksiantojen kokonaisaika vuodessa ylittää 4 kuukautta ja ansiot ylittävät YEL:n alarajamäärän, henkilön tulee ottaa itselleen YEL-vakuutus⁹¹.”

Kohdassa 4. tarkoitetun työtulon määrittäminen on annettu yrittäjän eläkelaisa eläkelaitoksen tehtäväksi. Työtulo määritellään seuraavasti:

”Työtulo on se palkka, joka kohtuudella olisi maksettava, jos hänen tässä laissa tarkoitettua yrittäjätoimintaansa suorittamaan olisi palkattava vastaavan ammattitaidon omaava henkilö, tai se korvaus, jonka muutoin voidaan katsoa keskimäärin vastaavan sanottua työtä.”⁹²

Työtulo ei siis perustu tosiasiallisesti yritystoiminnasta maksetun palkan määrään. Vakuutusnottaja ei näin ollen voi vapaasti määrätä työtulonsa tasoa, mutta hänen on mahdollista antaa lisätietoja oman työpanoksensa luonteesta ja arvosta vakuutusyhtiön tekemää kokonaisharkintaa varten.⁹³ Yrittäjän eläkevakuutuksen työtulon alarajan täyttyminen tarkoittaa käytännössä sitä, että kuukausittaisen työpanoksen arvoksi arvioidaan yli 750 euroa. Velvollisuus ottaa YEL-vakuutus kuuden kuukauden kuluessa alkaa

⁸⁹ Yrittäjän eläkelaki, 4 §

⁹⁰ Eläketurvakeskuksen yksi lakisääteinen tehtävä on valvoa vakuuttamisvelvollisuuden noudattamista, kts. Laki Eläketurvakeskuksesta, 2 §, 2. mom, 1. ja 2. kohta

⁹¹ Työeläkelakipalvelu, 2017

⁹² Yrittäjän eläkelaki, 112 §

⁹³ Yrittäjän eläkelaki, 112 a §

siitä ajankohdasta, kun kuukausittaiset tulot ylittäisivät vuositasolla vakuuttamisvelvollisuuden alarajan⁹⁴. Näin ollen kevytyrittäjänä toimimisen ja siitä saadun tulon pitäisi olla hyvin pienimuotoista, että YEL-vakuuttamisvelvollisuutta ei syntyisi. Yrittäjän eläkevakuutuksen perustuva työtulo toimii myös perusteena usean ansioperustaisen sosiaalietuuden kuten sairauspäivärahan, vanhempainpäivärahan ja ansiopäivärahan maksamiselle, joten oikean työtulotason määrittämisellä on merkitystä toimeentulon kannalta näissä erityistilanteissa.

Kuten luvussa 2 on esitetty, kevytyrittäjien kohdalla työeläkevakuuttamisvelvollisuus syntyy soveltamisalan määräytymisen mukaan yksityisten alojen eläkelaeista. Käytännössä ainoa tarkasteltavaksi tuleva eläkelaki kohdan 5 osalta on työntekijän eläkelaki, jota ei ole voitu katsoa sovellettavaksi kevytyrittäjän ja laskutuspalvelun väliseen muodolliseen työsuhteeseen. Näin ollen ainoaksi vaihtoehdoksi kerryttää eläkettä kevytyrittämisen kautta jää yrittäjän eläkevakuutuksen hankkiminen. YEL-vakuutuksen voi hankkia myös vapaaehtoisesti ilman vakuuttamisvelvollisuuden alarajan täyttymistä⁹⁵.

3.4.2 Työttömyysturva

Tilanteessa, joissa osa-aikaisista toimeksiannoista saatu tulo ei riitä kattamaan välttämättömiä toimeentuloa, työttömyysetuuden hakeminen tulee kyseeseen. Työttömyysturvalain mukaan ”Työttömänä pidetään henkilöä, joka ei ole työsuhteessa eikä työllistyy yhdenjaksoisesti päätoimisesti yli kahta viikkoa yrittäjänä tai omassa työssä”⁹⁶. Tällöin on mahdollista saada soviteltua työttömyysetuutta, vaikka samanaikaisesti olisi tuloja yritystoiminnasta tai omasta työstä⁹⁷. Työttömyyden arvioinnin kannalta oleellista on työllistymisen päätoimisuus eli se, että omassa työssä työllistyminen ei ole mahdollistanut muun työn vastaanottamista. Työttömänä aloitetun yritystoiminnan neljän ensimmäisen

⁹⁴ Yrittäjän eläkelaki, 109 §

⁹⁵ Yrittäjän eläkelaki, 113 §

⁹⁶ Työttömyysturvalaki, 2. luku 1 §:n

⁹⁷ Työttömyysturvalaki, 4. luku, 1 §

kuukauden aikana on mahdollista saada työttömyysetuutta ilman omaan työhön sovellettavaa kahden viikon työllistymisehtoa⁹⁸.

Jos kevytyrittäjä tekee palkkatyötä myös työsopimuslain tarkoittamassa työsuhteessa, voidaan yrittäjänä työllistyminen katsoa sivutoimiseksi. Tämän edellytyksenä on vähintään kuuden kuukauden kokoaikainen työllistyminen muussa kuin yritystoiminnassa tai omassa työssä⁹⁹. Yritystoiminta ei tällöinkään saa olla työmäärältään niin suurta, että se estäisi kokopäivätyön vastaanottamisen. Tällöin yrittämisen sivutoimisuus ei estä henkilön työttömäksi määrittelemistä. Sivutoimisuuden arvioinnin suorittaa Työ- ja elinkeinotoimisto (TE-keskus), joka antaa Kansaneläkelaitokselle tai työttömyysvakuutuskaassoille pyynnöstä sitovan työvoimapolitiittisen lausunnon etuuspäätöksen tekemistä varten¹⁰⁰. Arviointi sivutoimisuudesta tulee perustaa Työ- ja elinkeinoministeriön ohjeen mukaan työnhakijan näyttöön harjoitetun toiminnan työllistävydestä¹⁰¹. Mainitun ohjeen mukaisesti työttömyysetuudella ei voida kattaa heikosti kannattavan tai vähäiseksi jääneiden toimeksiantojen aiheuttamaa tulon menetystä, jos toiminnan katsotaan työllistävän päätoimisesti, vaan se kuuluu yrittäjäriskin piiriin. Tilanteeseen siis liittyy kevytyrittäjän kannalta tulkintariski, että hänen oma ja TE-toimiston näkemys toimintaan liittyvästä ajankäytöstä poikkeavat toisistaan.

Työttömyysetuudet jakautuva KELA:n maksamaan peruspäivärahaan ja työttömyysvakuutuskaasojen maksamiin ansiopäivärahoihin¹⁰². Yrittäjien ja palkansaajien vakuuttaminen tapahtuu laissa määritellysti omissa kassoissaan¹⁰³. Vaikka kevytyrittäjät saavat ansionsa palkkana laskutuspalvelun kautta, perustuu työttömyysvakuuttaminen siihen, mitä eläkelakia kyseiseen työhön sovelletaan¹⁰⁴. Jos kevytyrittäjä on ollut sivutoimista, ja pääosa ansioista on muodostunut työsopimuslain tarkoittamasta työsuhteesta,

⁹⁸ Työttömyysturvalaki, 2. luku, 5a §, 1. mom.

⁹⁹ Työttömyysturvalaki, 2. luku, 5 §, 2. mom.

¹⁰⁰ Työttömyysturvalaki, 11. luku, 4 §

¹⁰¹ Työ- ja elinkeinoministeriö, 2024, s. 19

¹⁰² Työttömyysturvalaki,

¹⁰³ Työttömyyskassalaki, 1. luku, 1 §

¹⁰⁴ Työttömyysturvalaki, 6 §

saattaa henkilö olla ensisijaisesti oikeutettu palkansaajan työttömyyspäivärahaan. Tämän saamisen edellytyksenä on 12 kuukauden vakuutettuna oloaika palkansaajakassassa. Tämä lisäksi tulee täytyä palkansaajan työssäoloehto, jonka mukaisesti tulee olla kertynyt 28:n lähinnä edellisen kuukauden aikana 12 työssäolokuukautta, joiksi luetaan vähintään 930 euron vakuutuksenalainen kuukausiansio¹⁰⁵.

Jos kevytyrittäjän ansioista suurin osa tulee laskutuspalvelun kautta suoritetuista toimeksiannoista, voi tässä suhteessa yrittäjäksi luokiteltu vakuuttaa itsensä työttömyyden varalle yrittäjien työttömyyskassassa. Jäseneksi pääsemisen edellytyksenä on, että yrittäjän tulee olla työttömyysturvalain soveltamisalaan kuuluva yrittäjä¹⁰⁶. Ansiopäivärahaan syntyy oikeus, kun yrittäjä on ollut vakuutettuna 15 edellistä kuukautta yrittäjäkassassa. Lisäksi tulee täytyä yrittäjän työssäoloehto, jonka mukaan 48:n lähinnä olleen kuukauden aikana 15 kuukautta siten, että työtulon on ollut vähintään 1000 euroa kuukaudessa¹⁰⁷.

Työttömyyskassalain perusteella henkilöllä ei voi olla jäsenyyttä kuin yhdessä työttömyyskassassa kerrallaan¹⁰⁸. Jos kevytyrittäjä on oikeutettu työntekijöiden työttömyyskassan maksamaan ansiopäivärahaan, voi kevytyrittäminen toimia tätä täydentävänä elinkeinotoimintana ilman vaikutusta työttömyyskorvaukseen sikäli kuin kahden viikon yhtäjaksoinen työssäoloehto yrittäjänä tai omassa työssä ei täyty¹⁰⁹. Pelkästään kevytyrittämisen kautta työllistyminen mahdollistaa yrittäjän työttömyyskassan kautta maksetun ansiopäivärahan toiminnan loppuessa, kun alarajaehdot täyttyvät. Siinä tapauksessa, että kevytyrittäjyydestä saatu pääosa tuloista lakkaa ja työsuhteinen työ on ollut sivutoimi, joka ei täytä työssäoloehtoja eikä esimerkiksi edellytyksiä työttömyyskassan jäsenyydelle, jää työttömyyskorvauksen taso KELA:n suorittamaan peruspäivärahaan.

¹⁰⁵ Työttömyysturvalaki, 5. luku, 2 § ja 3 §

¹⁰⁶ Työttömyyskassalaki, 2. luku, 3 §

¹⁰⁷ Työttömyysturvalaki, 5. luku, 7 §

¹⁰⁸ Työttömyyskassalaki, 2. luku, 3 §, 5. mom.

¹⁰⁹ Työttömyysturvalaki, 2. luku, 1 §, 2. mom.

Sairausvakuutuslain muuttuessa vuonna 2020 laskutuspalvelujen ei ole tarvinnut enää pidättää työnantajan sairausvakuutusmaksua kevytyrittäjille maksettavista palkoista¹¹⁰. Muiden palkansaajien tapaan kevytyrittäjänä hankitusta palkkatulosta pidätetään työntekijän sairausvakuutusmaksu ennakkopidätyksen yhteydessä. YEL-vakuuttamisvelvolliset kevytyrittäjät ovat velvollisia suorittamaan sekä työntekijän että työnantajan sairausvakuutusmaksun¹¹¹. Molemmissa tilanteissa maksun suorittamisella katetaan samanta-soisen julkisen terveydenhuollon kustannuksia, jolloin YEL-velvollinen on vain velvoitettu isompaan maksun määrään. Lailla turvattua palvelua laajemman palvelun saaminen edellyttäisi työsuhteen kautta mahdollistuvaa sairauskassan jäsenyyttä, mikä näin ollen ei ole kevytyrittäjälle mahdollista.^{112 113}

¹¹⁰ Verohallinto, 2023

¹¹¹ Laki työnantajan sairausvakuutusmaksusta, 4 §, 2. mom. 5. kohta

¹¹² Vakuutuslaki, 1. luku, 1 § ja 5 §; Sairausvakuutuslaki, 16. luku, 1 §

¹¹³ Vakuutuslakin 1. luvun 5 § mukaan yrittäjien on mahdollista perustaa keskinäinen vakuutusyhtiö, mutta tämän tutkimuksen yhteydessä ei löytynyt tietoa siitä, tulkittaisiinko kevytyrittäjät vakuutuslakin piirissä yrittäjiksi, ja että tällaisia kassoja olisi perustettu.

4 Työosuuskunnat

Tässä luvussa taustoitetaan työosuuskuntien syntyyn johtaneita syitä ja sitä, millaiseksi on muodostunut niiden rooli tämän päivän työmarkkinakentällä. Osuuskunnan kautta itsensä työllistämään pyrkivän asemaa tarkastellaan vastaavien osa-alueiden kuin kevytyrittäjienkin osalta eli osuuskunnan ja sen jäsenen välisen sopimussuhteen kautta. Lisäksi velvoittavan lainsäädännön osalta selvitetään, millaiseksi osuuskuntien kautta työskentelevien asema muodostuu verotuksen ja työttömyysturvan suhteen. Lopuksi tarkastellaan, miten osuuskuntalaki vaikuttaa jäsenen asemaan työosuuskunnan tapauksessa.

4.1 Osuuskuntien toiminta-ajatus

Osuuskunnilla on ollut Suomen elinkeinoelämässä merkittävä rooli yli sadan vuoden ajan. Toiminnan tärkeimpänä periaatteena on yhä edelleen osuuskuntalaissa osoitettu tarkoitus tukea jäsentensä taloudenpitoa ja elinkeinon harjoittamista¹¹⁴. Keskeinen ero nykyisin hyvin osakeyhtiövetoisen markkinatalouden voitontavoitteluun on osuuskuntien toiminnan sosiaalinen ulottuvuus, jossa kollektiivisen elinkeinoharjoittamisen avulla pyritään osuuskunnan jäsenten taloudenpidon turvaamiseen. Osuustoiminnalla voidaan mahdollistaa joidenkin sellaisten tarpeiden täyttäminen, joita vapaasti kilpailtu markkina ei pysty tuottamaan jäsenilleen muutoin kohtuullisin hinnoin tai ehdoin. Osuuskuntalaki tarjoaa suhteellisen laajat mahdollisuudet määrätä osuuksiin ja mahdollisiin osakesarjoihin liittyvistä oikeuksista, mutta lain lähtökohtana on, että kaikki osuudet tuottavat yhtäläiset oikeudet jäsenille, jos osuuskunnan säännöissä ei ole toisin määrätty¹¹⁵.

¹¹⁴ Osuuskuntalaki, 1.luku, 5 §

¹¹⁵ Osuuskuntalaki, 2. luku, 1 §

Lukumääräisesti osuuskuntia ja keskinäisiä vakuutusyhtiöitä on muihin yritysmuotoihin nähden huomattavan vähän, vain noin 3000¹¹⁶, mutta jäseniä niissä on 7,6 miljoonaa¹¹⁷. Keskimääriin jokainen suomalainen kuuluu siis vähintään yhteen osuuskuntaan. Osuustoiminnan merkitys sosiaalisena talouden osana näyttäytyy parhaiten juuri laajan omistajapohjan kautta, koska osuuskuntien tarjoamat palvelut ovat usein välttämättömyshyödykkeitä ja -palveluita. Tilastokeskuksen aineistosta saatavan toimiala- ja yritysmuototietoon perustuen rakennusalaalla toimivia osuuskuntia toimi 159 vuonna 2022, mutta luku pitää sisällään muunkin tyyppiset osuuskunnat kuin tämän tutkielman piirissä tarkastellut työosuuskunnat¹¹⁸. Näiden jäsenten lukumäärästä ei ollut saatavilla tarkkaa tietoa Tilastokeskuksen tietoaaineistoista, mutta henkilötyövuosien lukumäärä 2022 oli vain 235 eli hyvin marginaalinen koko rakentamisalan kokoon nähden, joka oli 161 810 henkilötyövuotta¹¹⁹.

Työosuuskuntien määrä Suomessa on vaihdellut historiallisesti talouden kehityskulkujen mukana. Matalasuhdanteiden aikaan tarve tällaiselle sosiaaliselle yrittämisen muodolle on korostunut, ja viimeksi 1990-luvun laman aikana lähes hävinnyt yritysmuoto elpyi vastaamaan massatyöttömyydestä kärsineen Suomen työllistämistarpeisiin. Toimintaperiaatteeltaan työosuuskunnat jakoutuivat pääpiirteissään kahteen ryhmään; työvoimaa vuokraaviin ja yritysmäisesti toimiviin.¹²⁰ Työvoimaa vuokraavissa osuuskunnissa jäsenet vastaavat omasta työnhankinnasta ja saavat palkkaa vain siltä osin kuin onnistuvat hankimaan toimeksiantoja itselleen. Tässä yhteydessä vuokraamisella ei kuitenkaan tarkoiteta lain tarkoittamaa henkilöstövuokrausta vaan viitataan toimintamalliin, jossa jäsen vastaa omatoimisesta työnhankinnasta. Yritysmäisesti toimivat osuuskunnat taas kantavat yrittäjäriskiä töiden saamisesta markkinoilla kilpaillen, ja tällöin osuuskuntaan työsuhteessa olevan asema rinnastuu palkansaajaan muissa yritysmuodoissa.

¹¹⁶ Tilastokeskus, 2023

¹¹⁷ Osuuskuntien Keskusjärjestö Pellervo ry, 2023

¹¹⁸ Tilastokeskus, 2023

¹¹⁹ Tilastokeskus, 2023

¹²⁰ Hyytiäinen, 2008, s. 133–134

Kolmas tapaus osuuskuntien välityksellä työskentelevien osalta on se, että osuuskunta toimii vain laskutuspalveluna. Tällöin osuuskunnan kautta työnsä laskuttavalla henkilöllä ei ole osuuskunnan jäsenyyttä eikä työsuhdetta sen kanssa. Tilanne on analoginen osakeyhtiömuotoisia laskutuspalveluja käyttävien kevytyrittäjien kohdalla ja näin ollen sääntelyä sovelletaan pitkälti samalla tavalla kuin muuhunkin laskutuspalveluiden kautta tapahtuvaan työskentelyyn.

4.2 Työsopimussuhteet ja sosiaaliturva osuuskunnan jäsenenä

Osuuskunnan toiminnalle määriteltyjen tavoitteiden ja tarkoituksen perusteella jäsenten ja osuuskunnan palveluita käyttävien itsensä työllistäjien työskentelysuhde voidaan järjestää eri tavoin. Koska tässä tutkimuksessa rajaudutaan tarkastelemaan tapauksia, joissa osuuskunta toimii työsopimuslain tarkoittamana työnantajana jäsenelleen, rajautuvat pois tapaukset, joissa toimeksiantaja tehdystä työstä saadut korvaukset maksettaisiin työkorvauksena. Palkanmaksu ilman työsuhdetta tai työkorvauksen suorittaminen tekisi toimintamallista laskutuspalvelun kaltaisen. Työkorvauksen suorittaminen johtaisi päätoimisessa työskentelyssä ennen pitkää velvoitteeseen rekisteröityä arvonlisäverovelvolliseksi ja hankkia y-tunnus.

4.2.1 Työsopimussuhde

Työsopimuslain¹²¹ mukaisen työsopimuksen voi osuuskunnan kanssa tehdä sekä ulkopuolinen henkilö että osuuskunnan jäsen. Työosuuskunnat voivat tarjota toisistaan poikkeavia tapoja osallistua toimimiseen osuuskunnan palvelujen piirissä. Integroitunein tapa on jäsenyyteen perustuva malli, jossa itsensä työllistämistä tavoitteleva henkilö on osuuskunnan jäsen ja tämä lisäksi solmii osuuskunnan kanssa työsopimuksen¹²². Tämä tarjoaa parhaat edellytykset saada työsuhteen tuomaa turvaa samalla kuitenkin mahdollistaen osallistumisen osuuskunnan päätöksentekoon ja tätä kautta määräysvaltaa

¹²¹ Työsopimuslaki, 1 §

¹²² Ulmanen, 2019

oman työn tekemisen reunaehtoihin. Tätä kevyempi malli on solmia pelkkä työsopimus-suhde osuuskuntaan ilman jäseneksi liittymistä. Pelkän työsopimussuhteen varassa toimittaessa osuuskunnan säännöt ja toimintamallit tulevat annettuna kokonaisuutena.

Tarkasteltaessa toimintatapaa, jossa itsensä työllistäjä hankkii omat toimeksiantonsa, ollessaan samaan aikaan työsopimuslain tarkoittamassa työsuhteessa, saattaa syntyä tulkin-
nannanvarainen tilanne työsuhteesta toimeksiantajaan. Työsopimuslaki määrää tulkin-
nanvaraisista tilanteista, että kokonaisharkinnassa tulee ottaa huomioon työn tekemisen
ehdot, olosuhteet, joissa työtä tehdään, osapuolten tarkoitus oikeussuhteen luonteesta
sekä muut osapuolten tosiasialliseen asemaan vaikuttavat seikat¹²³. Lisäksi todetaan,
että lain soveltamista ei estä työn tekeminen työntekijänä kotona tai hänen valitsemassa
paikassaan ja välineillä¹²⁴. Oikeussuhteen luonne on tarkasteltavassa tapauksessa mo-
lemmin puolisesti tarkoitettu työsuhteeksi. Työosuuskunnan toiminnan tarkoitus jäsen-
ensä itsensä työllistämiseen on määritelty osuuskunnan säännöissä, mikä osaltaan
myös tukee tulkintaa osapuolten tarkoituksesta tehdä heidän välisestään oikeussuh-
teesta työsuhde. Osuuskunnan säännöissä voidaan myös määrätä jäsenten hankkimien
toimeksiantojen suorittamisvelvollisuudesta jäsenilleen henkilökohtaisesti, jolloin työsopimuslain vaatimus työn suorittamisesta henkilökohtaisesti täyttyy. Tällöin arvioitavaksi jää, miten työnantajan johdon ja valvonnan alaisuudessa toimimista arvioidaan ja mikä painoarvo sille annetaan kyseisessä tilanteessa.

Sopimuksellisena järjestelynä työsuhteisena osuuskuntaan nähden kolmannelle suori-
tettu työ muistuttaa ulkoisesti työvoiman vuokrausta. Tärkeimpänä erona tässä on kui-
tenkin se, että osuuskunnan kautta työllistyvä on itse vastuussa toimeksiantojen hankki-
misesta ja niihin liittyvien ehtojen ja palkkiotason sopimisesta. Näin ollen riski työn jat-
kuvuudesta sekä saavutettavasta ansiotasosta jää yksin työntekijällä. Työn toimeksianta-
jan näkökulmasta kyse on lähes vastaavasta järjestelystä kuin vuokratyö, kun sovitaan
toimeksiannosta työsopimussuhteessa toiseen yritykseen, tässä tapauksessa

¹²³ Työsopimuslaki, 1. luku, 1 §, 1. mom.

¹²⁴ Työsopimuslaki, 1. luku, 1 §, 3. mom.

osuuskuntaan, olevan henkilön kanssa. Toimeksiantajalla säilyy tällöin vastuu esimerkiksi työturvallisuuteen ja mahdollisiin alakohtaiseen säätelyyn liittyvien velvoitteiden hoitamisesta¹²⁵.

Osuuskuntaa työnantaja velvoittavat jäsenten itsenäisestä asemasta toimeksiantojen hankkimiseen riippumatta työlainsäädännön velvoitteet¹²⁶. Tärkeimpinä eroina laskutuspalveluna toimimiseen nähden on se, että työaika- ja vuosilomalait ovat velvoittavaa oikeutta osuuskunnan ja niiden työntekijöiden välisissä työsuhteissa. Näin ollen osuuskunnan jäsen ei voi sopia esimerkiksi työajoista toimeksiantosopimuksissaan yhtä vapaasti työajoista kuin kevytyrittäjä. Toimeksiannoista saatavan korvauksen on katettava loma- ja korvauksista, ja työnantajalle pakollisista vakuutusmaksuista muodostuvat kustannukset. Toimialakohtaiset yleissitovat työehtosopimukset velvoittavat osuuskuntia, mikä tulee huomioida myös sovittaessa reunaehdoja työntekijän hankkimien toimeksiantosopimusten muodostamiseen.

4.2.2 Eläkevakuuttaminen

Osuuskunta on velvollinen ottamaan työeläkevakuutuksen siihen työsuhteessa oleville henkilöille, jolloin sen tehtäväksi tulee pidättää maksettavasta palkasta sekä työntekijän että työnantajan eläkevakuutusmaksut¹²⁷. Käytännössä vakuuttamisvelvollisuus tulee voimaan heti työskentelyn alkaessa, koska kuukausittain työansioraja työeläkevakuutuksen ottamiselle on vain 41,89 euroa. Osuuskunnan kautta työllistävän on huomioitava, että tehdystä työstä saatavan korvauksen on katettava työntekijän ja työnantajan eläkevakuutusmaksun osuudet. Työosuuskunnan tapauksessa ainoa tuloerä on jäsenten työsuorituksista saatava laskutus, joten sen on katettava kaikki myös kaikki työnantajavelvoitteiden kustannukset. Erona kevytyrittäjien tilanteeseen työskentely kartuttaa

¹²⁵ Rakennusalan tapauksessa esimerkiksi Valtioneuvoston asetus rakennustyön turvallisuudesta 23.6.2009/205 ja Tilaajavastuulaki 22.12.2006/1233

¹²⁶ Osuuskuntien Keskusjärjestö Pellervo ry, 2024

¹²⁷ Työeläkelaki, 4 §, 152 §

eläkekertymää heti alusta alkaen eikä arvioitavaksi tule satunnaisten tulojen kohdalla hankalasti arvioitava työtulo kuten YEL-velvollisiksi tulevien kohdalla.

Poikkeuksena edellä esitetystä työsuhteisesta perustilanteesta, osuuskunnan jäsenen yrittäjästatus voi tulla arvioitavaksi riippuen, mikä on vallitseva jäsenten määrä. Yrittäjän eläkelain mukaan yli 30 % äänivalta, työskentely osuuskunnalle ja tosiasiallisesti määräävä asema täyttävät ehdot, jolloin osuuskunnan jäsen katsotaan yrittäjäksi¹²⁸. Laajemman jäsenyyspohjan osuuskunnissa tarkastelua joudutaan tekemään tapauskohtaisesti henkilöiden kohdalla, jotka ovat määräävässä asemassa ja samanaikaisesti työskentelevät osuuskunnalle. Tällaista tilanteen syntymistä voi pitää kuitenkin todennäköisempänä sellaisissa osuuskunnissa, joissa tavoitteena on toimia yritysmäisesti tavoitellen toimeksiantoja yrittämisriskillä, mikä edellyttää toiminnan johtosuhteiden hierarkkisempaa jakoa kuin puhtaasti jäsentensä työllistymisalustana toimivissa työosuuskunnissa.

4.2.3 Työttömyysturva

Työosuuskuntien kautta kolmannelle osapuolelle työskentelevien työttömyysturvan määräytyminen ei ole noudatellut yhtä selvärajaista tulkintaa kuin eläkevakuuttamisen yrittäjä-työntekijä-jaottelu. Sikäli kuin henkilö ei pysty osuuskunnan kautta hankittuihin toimeksiantoihin perustuen työllistymään päätoimisesti tai kohtuullisen toimeentulon edellyttämällä tavalla on mahdollista hakea soviteltua perus- tai ansiopäivärahaa. Työttömyysetuuden saamisen edellytykset ovat jäsenen kannalta oleellisia muuttujia toimintamallissa, jossa työllistymisen kestoa ja toimeksiantojen jatkuvuutta on vaikea ennakoita. Tämä korostuu erityisesti suhdanneherkissä rakennusalan alihankintaverkostoissa, joissa joustoa usein haetaan ensimmäisenä itsensä työllistäjistä.

Työttömyysturvalain perusteella työssäoloehdon mukaisen ajan työskennelleelle henkilölle voidaan maksaa KELA:n suorittamaa peruspäivärahaa tai työttömyyskassalain mukaiseen työttömyysvakuutusassaan kuuluvalla ansiopäivärahaa kyseisen kassan

¹²⁸Yrittäjän eläkelaki, 3 §

toimesta¹²⁹. Työ- ja elinkeinoministeriön ohjeessa työttömyysturvalain tulkinnasta on otettu kantaa siihen, millä edellytyksillä työosuuskunnan kautta työllistyvän suhdetta voidaan pitää työsuhteena

”Osuuskuntaa ei pidetä työnantajana, jos se ainoastaan välittää tietoa työtilaisuuksista tai huolehtii jäsentensä tekemään työhön liittyvästä markkinoinnista, laskutuksesta ja kirjanpidosta.¹³⁰”

”Työosuuskunta on osuustoiminnan muoto ja sen tarkoituksena on jäseniensä työllistäminen. Työ tehdään osuuskunnan lukuun eli osuuskunta sopii omissa nimissään työn tekemisestä työnantajien kanssa. Jos työosuuskunnassa on vähintään seitsemän jäsentä ja heidän äänimääränsä ovat yhtä suuret, ei työnhakija vakiintuneen tulkinnan mukaan lähtökohtaisesti ole yrittäjä vaan hänen katsotaan olevan työsuhteessa työosuuskuntaan.¹³¹”

Näin ollen osuuskunnan tosiasiallinen toimintatapa ja työsopimuksen sisältö määrittävät sitä, onko osuuskuntaan työsuhteisella henkilöllä oikeutta työttömyys- tai ansiopäivärahaan työntekijäksi määrittelyn perusteella. Lisäksi työntekijän työssäoloehdon tulee täytyä, mikä tarkoittaa vähintään 26 kalenteriviikon kestänyttä työskentelyä ennen työttömyysjakson alkua kuluneen 28 kuukauden aikana. TEM:n ohje ei ota kantaa siihen, voiko osuuskuntaa edustaa toimeksiantoja hankittaessa ja niistä sovittaessa vain se henkilö, jonka tavoitteena on työllistää itsensä kyseisessä toimeksiannossa, ja onko tällä menettelyllä vaikutusta siihen, luokitellaanko jokin tietty osuuskunta työosuuskunnaksi. Tämä jää TE-toimistojen tapauskohtaisen arvioinnin ja asianomaisen henkilön oman selvityksen varaan.

Koskinen on nostanut artikkelissaan esiin, että osuuskunnan tosiasiallinen työnantaja-asema on edellytys sille, että jäsen voi olla siihen lain tarkoittamassa työsuhteessa ja kerryttää tätä kautta työttömyysturvalain mukaista työssäoloehtoaa. Tosiasiallinen työnantaja-asema edellyttää oikeuskäytännön mukaan sitä, että osuuskunta on toiminnan

¹²⁹ Työttömyysturvalaki, 1. luku, 2 § ja 5. luku, 3 §

¹³⁰ Työ- ja elinkeinoministeriö, 2022, s. 28

¹³¹ Työ- ja elinkeinoministeriö, 2022, s. 29

subjekti eli sillä tulisi omaa liiketoimintaa. Pelkästään toimeksiantosopimusten tekeminen osuuskunnan lukuun ei välttämättä riitä tähän. Työnantaja-aseman syntymiselle ei voida osoittaa yksiselitteisiä kriteerejä vaan niitä joudutaan tapauskohtaisesti arvioimaan, millaiseksi osuuskunnan rooli muodostuu toimeksiantosuhteessa työntekijöihinsä nähden.¹³²

Työosuuskunnan kautta työskentelevä voi tietyissä tilanteissa tulla määritellyksi työttömyysturvalain näkökulmasta yrittäjäksi. Yrittäjämääritelmän kohdalla viitataan lähtökohdiana yrittäjän eläkelain mukaan yrittäjäksi luokiteltavaan henkilöön¹³³. Lisäksi henkilön työskennellessä muussa yrityksessä tai yhteisössä kuin osakeyhtiössä johtavassa asemassa ja omistusosuuden ollessa suoraan vähintään 15 % tai välillisesti joko perheomistuksen kautta 30 % tai muuta kautta puolen osakepääoman tuottavaa määräysvaltaa vastaava määrä, voivat yrittäjäksi määrittelyn ehdot täytyä.¹³⁴ Käytännössä seitsemänjäsenisessä osuuskunnassa osuuden tuottama määräysvalta laimenee siten, että yrittäjämääritelmä ei täyty. Käytettäessä osuuskunnan palveluita laskutuspalvelun tapaan ilman työsopimussuhdetta TEM:n¹³⁵ ohjeen mukainen tulkinta johtaa siihen, että tulkitaan tämän asema työttömyysturvan osalta yrittäjäksi, vaikka hän ei olisi YEL-vakuutettu.

Yrittäjämääritelmän täyttävä henkilö voi saada soviteltua työttömyysetuutta kahdessa tapauksessa. Yritystoiminnan alkamisesta lukien neljän ensimmäisen kuukauden aikana ei sovelleta määräystä, joka estäisi päätoimisesti yrittäjänä tai omassa työssä yli kahden viikon ajan päätoimisesti työllistyvän oikeuden työttömyysetuuteen¹³⁶. Omassa työssä työllistyväksi voitaneen katsoa esimerkiksi juuri osuuskuntaa laskutuspalveluna käyttävä henkilö. Toisessa tapauksessa työttömyysetuutta voi saada palkansaajaan rinnastettava yrittäjä, jonka toimeksiantosuhte on päättynyt eikä hänen katsota työllistyvän päätoimisesti muiden toimeksiantojen kautta¹³⁷.

¹³² Koskinen, 2013, s. 5–7

¹³³ Työttömyysturvalaki, 2. luku, 3 §

¹³⁴ Työttömyysturvalaki, 1. luku, 6 §

¹³⁵ Työ- ja elinkeinoministeriö, 2022, s. 28–29

¹³⁶ Työttömyysturvalaki, 2 luku, 5 §, 1 mom.

¹³⁷ Työttömyysturvalaki, 2. luku, 6 §, 1 mom.

Työttömyysetuuksien myöntämispäätökset edellyttävät työvoimapoliittisia lausuntoja. Työsuhteisen henkilön tapauksessa työ- ja elinkeinotoimisto antaa työvoimapoliittisen lausunnon KELA:n tai työttömyyskassan pyynnöstä.¹³⁸ Muun kuin työsuhteisen työn tapauksessa vastaavan lausunnon antaa Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kehittämis- ja hallintokeskus (KEHA-keskus)¹³⁹. Arvioinnin perusteita ohjeistetaan laskutuspalveluosuuskuntien tapauksessa em. viranomaisten taholta seuraavasti:

”Jos työskentelet laskutuspalveluosuuskunnan kautta yrittäjänä enintään kahden viikon kestoisia toimeksiantoja kerrallaan, sinulla on oikeus työttömyysturvaan. Huomaathan, että myös muiden työttömyysturvan saamisen ehtojen tulee täytyä. Kun työllistyt yritystoiminnassa enintään kaksi viikkoa kerrallaan, sinulta ei selvitetä yrittäjänä tehdyn työjakson vaikutusta oikeutesi saada työttömyysturvaa, eikä yritystoiminnan mahdollinen päätoimisuus estä työttömyysturvan saamista.”

”Muodollisten lopettamisedellytysten täyttymisestä huolimatta yritystoiminnan voidaan katsoa jatkuvan esimerkiksi silloin, jos pyrit selvästi kattamaan yritystoimintaan liittyvää taloudellista riskiä työttömyysturvalla. Tällöin sinulla voi olla useita samanaikaisia tai peräkkäisiä toimeksiantoja. Jos toimeksiannot seuraavat toisiaan keskeytyksettä ilman päivänkään katkosta, yritystoiminta ei ole päättynyt työttömyysturvalaissa tarkoitetulla tavalla. Jos sinulla on useita enintään kahden viikon kestoisia toimeksiantoja, ole yhteydessä TE-toimistoon tai kuntakokeiluun.”

140

Näin ollen itsensä työllistäjän vastuulle jää osoittaa se, milloin tosiasiallisesti toimeksiantojen puute ei mahdollista riittävää toimeentuloa.

¹³⁸ Työttömyysturvalaki, 11. luku, 4 §

¹³⁹ Työttömyysturvalaki, 11. luku, 4a §

¹⁴⁰ Työmarkkinatori, 2024.

4.3 Itsensä työllistäjän asema osuuskunnan jäsenenä

Työsopimuksen lisäksi osuuskunnan jäsenenä itsensä työllistäjälle on mahdollisuus vaikuttaa osuuskunnan toimintaan jäsenyyden tuoman äänivallan kautta. Päätöksenteko osuuskunnissa perustuu lähtökohtaisesti enemmistöperiaatteeseen ja jäsenten yhdenvertaisuuteen, jos säännöissä ei toisin määrätä¹⁴¹. Osuuskuntalain mukaan säännöissä tulee määrätä toiminimi, kotikunta ja toimiala¹⁴². Muilta osin sääntöjen muodostaminen on pitkälti tahdonvaltaista¹⁴³. Jäsenten tahtotilasta ja aktiivisuudesta riippuen työosuuskunta voi tukea jäsentensä elinkeinonharjoittamisen muillakin keinoin kuin pelkästään tarjoamalla hallinnollisia palveluita työnantajavelvoitteiden hoitamista. Esimerkkejä muunlaisesta tukemisesta voivat olla tilojen jakaminen, työvälineiden yhteishankinta sekä tapahtuma- ja koulutustilaisuuksien järjestäminen. Toiminnan kollektiivinen ulottuvuus voi kuitenkin vaihdella paljon ja on sidoksissa osuuskunnan kokoon.¹⁴⁴

Osuuskunnan jäsen käyttää äänivaltaansa osuuskunnan kokouksessa, joka on osuuskuntalain mukaisesti pidettävä vähintään kerran vuodessa. Kokous päättää mm. mahdollisen ylijäämän jakamisesta.¹⁴⁵ Jäsenten äänivaltaa voi käyttää kaikissa tai vain joissakin asioissa edustajisto, jos tästä on säädetty osuuskunnan säännöissä¹⁴⁶. Jäsenellä on myös oikeus saada osuuskunnan kokoukselle kuuluva asiansa käsiteltäväksi¹⁴⁷. Osuuskunnan toimintaa johtaa kokouksen tai edustajiston valitsema hallitus¹⁴⁸. Lain yhdenvertaisuusperiaate tuottaa lähtökohtaisesti kaikille jäsenille yhtäläiset oikeudet, mikä tarjoaa tasa-vertaisen vaikuttamismahdollisuuden pääomapanoksesta riippumatta.

Työosuuskunnan jäseniltään perimän hallinnointipalkkion suuruudesta riippuen on mahdollista, että osuuskunnalle jää voittoa eli osuuskuntalain tarkoittamaa ylijäämää sen

¹⁴¹ Osuuskuntalaki, 1. luku, 6 §, 7 §

¹⁴² Osuuskuntalaki, 2. luku, 3 §

¹⁴³ Osuuskuntalaki, 1. luku, 9 §

¹⁴⁴ Ulmanen, 2019

¹⁴⁵ Osuuskuntalaki, luku 5., 1 §, 4 §

¹⁴⁶ Osuuskuntalaki, luku 5., 37 §

¹⁴⁷ Osuuskuntalaki, luku 5., 6 §

¹⁴⁸ Osuuskuntalaki, luku 6., 1 §

toimintamenojen jälkeen. Lähtökohtaisesti ylijäämä tulee jakaa jäsenille siinä suhteessa, jossa he ovat käyttäneet osuuskunnan palveluita, jos säännöissä ei muuta määrätä¹⁴⁹. Ylijäämä ei ole pakko jakaa ulos osuuskunnasta vaan se voidaan jättää osuuskuntaan esimerkiksi sen tarjoamien palveluiden kehittämistä varten. Kuten luvussa 2 on esitetty, Verohallinto on katsonut jäsenten työstä syntyvän ylijäämän jakamisen luonteen lisäpalkaksi, jota verotetaan ansiotulona. Tämä linjaus poistaa verotuksellisen edun, jonka muutoin voisi olla saatavissa pääomatuloverotettavasta ylijäämän jaosta. Julkisesti noteeraamattomista osuuskunnista jaetusta ylijäämästä 25 % on veronalaista pääomatuloa ja 75 % verovapaata tuloa 5000 euroon saakka, jos osuuskunnassa 500 osuusmaksun maksanutta jäsentä edeltävän tilikauden lopussa.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Osuuskuntalaki, 15. luku, 5 §

¹⁵⁰ Tuloverolaki, 33 e §

5 Rakennusala toimintaympäristö epätyypillisten työtekemismuotojen kannalta

Tässä luvussa käydään läpi työehtosopimusten yleistä velvoittavuutta työnantajia kohtaan, ja sitä mikä on niiden vaikutus kevytyrittäjien ja työosuuskuntien kautta rakennus- alalle työllistyyviin henkilöihin. Talonrakennusteollisuuden työehtosopimuksesta nostetaan tarkasteluun sopimusosapuolten yhteinen kannanotto kevytyrittäjyydestä alalla, ja pyritään arvioimaan sen taustalla olevia tekijöitä sekä vaikutusta kevytyrittäjien asemaan. Tilaajavastuulaki edellyttää toimeksiantajilta eli rakennushankkeiden päätoteuttajilta selonottovelvollisuutta alihankintayritysten yhteyskunnallisten velvoitteiden hoitamisesta. Tämän vaikutusta tarkastellaan siltä osin, mitä velvoitteiden täyttämisen osoittaminen näyttää laskutuspalvelun ja työosuuskunnan tapauksessa.

5.1 Työehtosopimukset

Työsopimuslain mukaan työnantajat ovat velvollisia noudattamaan asianomaisella alalla voimassa olevan yleissitovan työehtosopimuksen määräyksiä työsuhteen ehdoista ja työoloista¹⁵¹. Yleissitovat työehtosopimukset syntyvät alan järjestäytyneitä työntekijöitä ja työnantajia edustavien liittojen välisissä neuvotteluissa, ja sopimukset vahvistaa Työehtosopimuksen yleissitovuuden vahvistamislautakunta¹⁵². Yleissitovuus tarkoittaa käytännössä sitä, että myös järjestäytymättömät työnantajat ovat velvollisia noudattamaan valtakunnallisten järjestöjen keskenään neuvottelemia työehtoja. Toimeksiantosuhteet kuten kevytyrittäjiltä tai työosuuskunnilta ostetut työ- tai urakkasuoritukset eivät ole lähikohtaisesti työehtosopimuslain tarkoittamia työsuhteita, joten ne rajautuvat näiden sopimusten ulkopuolelle. Jos toimeksiantosuhteet kuitenkin katsotaan jälkikäteen arvioiden työsuhteeksi, tulevat tässä sovellettavaksi kaikki työsuhteeseen liittyvät velvoitteet mukaan lukien työehtosopimusten soveltaminen.

¹⁵¹ Työsopimuslaki, 7 §

¹⁵² Laki työehtosopimuksen yleissitovuuden vahvistamisesta, 1 §

Talonrakennusalalla voimassa oleva työehtosopimus on Rakennusliitto ry:n ja Rakennusteollisuus ry:n välillä neuvoteltu, ja se sisältää perusteet ja taulukoinnit erityyppisten työtehtävien palkkauksesta¹⁵³. Tältä osin se ohjaa ainakin kevytyrittäjien työn hinnoittelua, koska osa laskutuspalvelu yrityksistä edellyttää palvelusopimuksissaan kevytyrittäjiä hinnoittelemaan työnsä vähintään työehtosopimusten vähimmäispalkkavaatimusten mukaisesti. Toisaalta tämä voi asettaa kevytyrittäjän haastavaan tilanteeseen, koska toimeksiantajayritys työsuoritusta tilatessaan ei ole sidottu työehtosopimuksen palkkausta koskeviin määräyksiin toimeksiantosopimusta tehdessään vaan todennäköisesti hakee joustoa käyttämällä työvoimana itsenäisiä yrittäjiä. Kevytyrittäjä kilpailee hinnoittelullaan muiden markkinatoimijoiden kanssa pyrkien turvaamaan kohtuullisen ansiotason toimeksiannostaan. Se, miten työehtosopimuksen mukaista aika- tai urakkaperusteista vähimmäispalkkatasoa erityyppisiin töihin tai eritasoisen ammattitaidon omaavan henkilön kohdalla tulisi soveltaa, jää kevytyrittäjän ja toimeksiantajan väliseksi asiaksi. On myös ilmeistä, että alihankintatyötä hankkiva rakennusliike on lähtökohtaisesti vahvemmassa neuvotteluasemassa kevytyrittäjään nähden, ja toimeksiantosopimus ei saisi johdattaa tilanteeseen, jossa työstä saatu korvaus jää kohtuuttoman alhaiseksi.

Työosuuskunnat ovat työsuhteissaan velvollisia noudattamaan työsopimuslain perusteella asianomaisella alalla yleissitovaa työehtosopimusta kuten mikä tahansa muukin työnantajataho. Ensisijaisesti työnantaja sitoo sen oman työnantajajärjestön neuvotteleva työehtosopimus¹⁵⁴ ja toissijaisesti järjestäytymättömän työnantajan tapauksessa valtakunnallinen yleissitova työehtosopimus perustuen työnantajan tosiasialliseen päätoimialaan. Jos yrityksen toiminta jakautuu useisiin toisistaan poikkeaviin toimialoihin, joille on olemassa vahvistetut yleissitovat työehtosopimukset, voi tulla arvioitavaksi se, tuleeko toimiala määrittellä yhtiön päätoimialan vai työntekijöiden ammattitehtävien perusteella¹⁵⁵.

¹⁵³ Rakennusalan työehtosopimus urakkahinnoitteluineen 2023-2025, 2023

¹⁵⁴ Työehtosopimuslaki, 4 §

¹⁵⁵ Toimialan määrittelyn tapaa ei ole suoraan osoitettu lainsäädännössä vaan se perustuu oikeuskäytäntöön. Esim. ratkaisussa KKO 2021:49 kahden kuorma-autokuljettajan tekemä ahtaustyö ei muodostanut

Tässä suhteessa työosuuskunta eroaa tavanomaisesta työnantajatahosta, joiden tavoitteena on tuottaa tuotteita tai palveluita suoraan loppuasiakkaille. Työosuuskunnassa jäsenet määrittelevät itse tuottamansa palvelun sisällön ja sopivat toimeksiantosopimukset osuuskunnan nimiin tämän sääntöjen puitteissa. Jos osuuskunnan jäsenillä on vapaus sopia toimeksiantosopimuksia toisistaan poikkeaville aloille eikä osuuskunta ole ilmoittanut kaupparekisteritietoihin omaksi toimialaksi mitään näistä toimialoista, jää kysymys sovellettavasta työehtosopimuksesta tapauskohtaisesti arvioitavaksi. Tällöin työsuhteessa on kuitenkin noudatettava työsopimuslain mukaisia vähimmäisehtoja. Osuuskunnassa jäsenten voidaan ajatella olevan myös tietyllä tavalla kaksoisroolissa sekä työntekijöinä että työnantajina, koska heillä on käytännössä osuuden tuoman äänivallan kautta yhtäläiset mahdollisuudet vaikuttaa päätöksentekoon, mikä mahdollistaa työehtosopimusten soveltamisesta päättämisen jäsenten näkökulmasta tarkoituksenmukaisella tavalla.

5.2 Kevytyrittäjyyden rajoittaminen rakennusalalla

Rakennusalan voimassa oleva työehtosopimus sisältää Rakennusliitto ry:n ja Talonrakennusteollisuus ry:n yhteisen lausuman, jolla otetaan kantaa kevytyrittäjien asemaan seuraavasti:

”UTS-sopimuksen mukaan ulkopuolisen työvoiman käyttöä tapahtuu kahdessa muodossa: alihankintatyönä ja työvoiman vuokrauksena. Työmarkkinoille on leviämässä kevytyrittäjyyden konsepti. Kyse on työsuhteessa tehtävän työn ja aidon yrittäjätoiminnan väliin luodusta järjestelystä, jossa mm. tapaturma-, työttömyys- ja eläkevakuutusmaksut siirtyvät kevytyrittäjän itsensä hoidettavaksi.

maarakennusalan yrityksessä erillistä toimintoa vaan siihen katsottiin voitavan soveltaa teollisuuslinjaperiaatteen mukaisesti yrityksen päätoimialan TES:ä. Ratkaisussa KKO 2016:18 ylioppilaskunta velvoitettiin noudattamaan lehdistöalan TES:ä palkkaamansa toimittajan työsuhteen osalta perustuen työtehtävien sisältöön, vaikka ylioppilaskuntaa ei oltu sidottu mihinkään muuhun työehtosopimukseen.

Kevytyrittäjyydestä aiheutuu lisäksi kustannuksia laskutus- ja maksupalveluista ja yrittäjävoiton mahdollisuus on usein epärealistinen.

Tilaajayrityksen kannalta kevytyrittäjyyteen liittyy ongelmia mm. sosiaalivakuutusmaksujen suorittamisen, tapaturmavakuuttamisen sekä työehtojen toteutumisen näkökulmasta.

Talonrakennusteollisuus ry ja Rakennusliitto ry katsovat, että toimittaessa yhteisellä työmaalla vastuusuhteiden selkeys on ensiarvoisen tärkeää. Kevytyrittäjyys on ristiriidassa alan yritysten yhteiskunnallisen vastuun ja sosiaalisesti kestävän työelämän tavoitteiden kanssa. Tilaajien asemassa toimivien yritysten on syytä varmistua siitä, että ulkopuolisen työvoiman käyttö tapahtuu työehtosopimuksen ja tämän suosituksen mukaisesti. Se tarkoittaa, että alihankkijan ja vuokratyövoimayrityksen henkilöstön asema on järjestetty työsuhteiseksi.”¹⁵⁶

Lähes sanatarkasti vastaava kannanotto on sisällytetty myös Rakennusliiton ja Infra ry:n väliseen Infra-alan työehtosopimukseen¹⁵⁷. Kannanotoissa kevytyrittäjyys samaistetaan työsuhteiseen työhön, joskin se tunnustetaan tämän ja nykyisen lainsäädännön tunnistamien yritysmuotojen väliin jääväksi toimintamuodoksi. Lähtökohtaisesti yrittäjän toimimiseen liittyvien vapauksien käänttöpuolena on yritystoimintaan liittyvien lakisääteisten maksujen siirtyminen yrittäjän itsensä maksettaviksi. Kannanotossa tämä on nostettu esiin ikään kuin epäkohtana, koska kevytyrittäjien halutaan nähdä samaistuvan ryhmänä lähemmäksi työsuhteisia työntekijöitä kuin yrittäjiä. Tätä alleviivaa myös toteamus yrittäjävoiton saavuttamisen epärealistisuudesta useimmissa tapauksissa. Se, mitä yrittäjävoitolla tässä tapauksessa tarkoitetaan, ei ilmene suoraan tekstistä. Kevytyrittäjä ei voi lähtökohtaisesti olla työnantaja asemassa, joten hänellä ei ole myöskään ole mahdollista tämän toimintamuodon kautta tavoitella yrittäjävoittoa sitä kautta, että tuloa syntyisi muiden kuin hänen itsensä suorittamasta työstä. Näin ollen voidaan olettaa, että suurin osa kevytyrittäjistä tavoittelee yritystoiminnallaan vain kohtuullista toimeentuloa mahdollisesti myös muiden toimeentulolähteiden ohessa.

¹⁵⁶ Rakennusalan työehtosopimus, 2022

¹⁵⁷ Infra-alan työehtosopimus, 2023

Toimeksiantajayritysten kannalta kevytyrittäjyyteen liittyviä ongelmia kannanotossa ei ole tarkemmin taustoitettu; on vain todettu niiden liittyvän sosiaalivakuutusmaksujen suorittamiseen, tapaturmavakuuttamiseen ja työehtojen toteutumiseen. Sikäli kuin laskutuspalvelu suorittaa sen tilittämismääränsä piiriin tulevat maksut viranomaisohjeiden mukaisesti, niin lainsäädännön vaatimus täyttyy tältä osin. Se, että laskutuspalveluyritykset eivät ole velvollisia pidättämään työnantajan sairausvakuutusmaksua, tai että työeläkettä ei kerry kevytyrittäjällä siltä osin, kun hän ei ole YEL-vakuutuksen piirissä, ei tee toimintamuodosta voimassa olevan säätelyn vastaista. Useat laskutuspalveluyritykset myös tarjoavat kevytyrittäjille vakuutuksia tai ovat sisällyttäneet ne palvelumaksuihinsa kuten luvussa 2 on todettu. Myös työehtojen osalta ei ole relevanttia samaistaa yrittäjäasemassa toimivaa työsuhteisiin henkilöihin, koska toimeksiantosuhteen ehdot määritellään toimeksianto- eikä työehtosopimuksessa.

Lopuksi kannanotossa todetaan kevytyrittäjyyden olevan ristiriidassa yritysten yhteiskunnallisen vastuun ja sosiaalisesti kestävä työelämän tavoitteiden kanssa. Tämän taustalla lienee se rakennusalaan koskeva seikka, että alalla työskentelevästä merkittävän kokoisesta ulkomaalaisten työntekijöiden joukosta osa on joutunut työtekoon liittyvän hyväksikäytön uhriksi viime vuosien aikana. Näiden työntekijöiden työsuhteita on muutettu kevytyrittäjä-statukselle ilman, että he eivät ole ymmärtäneet esimerkiksi puutteellisen kielitaidon ja lainsäädäntöön liittyvän tiedonpuutteen takia, mistä tässä järjestyksessä on kyse.¹⁵⁸ Työehtosopimuksessa oleva kannanotto ei mainitse erikseen ulkomaalaista työvoimaan eikä erittele siihen liittyvien ongelmien erityispiirteitä erotuksena ns. aitoihin kevytyrittäjiin, jotka vapaasta tahdostaan ovat ryhtyneet harjoittamaan elinkeinoa tämän toimintamuodon kautta.

Kannanoton tekee oikeudellisesti ongelmallisen kevytyrittäjien kannalta se, että yleisistotavat työehtosopimukset velvoittavat laajasti alan tilaajayrityksiä ja monet yritykset ovat kieltäneet y-tunnuksettomien kevytyrittäjien käyttämisen työmaillaan. Kiellon perusteena on alan työmarkkinaosapuolien jakama näkemys asiasta, joka työehtosopimusten

¹⁵⁸ Finnwatch, 2022, s. 27

vahvistamisjärjestyksen mukaan on tullut alalle yleissitovaksi säätelyksi. Toisaalta viranomaiset ovat hyväksyneet laskutuspalveluihin perustuvan y-tunnuksettomien kevytyrittäjien toimintamallin ja sen toimintaa on ohjeistettu esimerkiksi verotuksen ja eläkevaikuttamisen osalta kohtuullisen tarkasti. Mikään säädös ei tätä nykyä estä kevytyrittäjiä tekemästä ei-luvanvaraista rakennustyötä. Näin ollen voidaan kysyä, onko yleissitovaan työehtosopimukseen päässyt perusteettomasti elinkeinovapautta rajoittava ehto. Kannanoton tekstimuotoilun perusteella sen laatineet tahot ovat saattaneet hahmottaa oikeudellisesti haastavan asetelman, minkä takia kannanoton tavoite on pyritty verhoamaan sinänsä puolustettavien eettisten perusteluiden taakse. On kuitenkin hankala täysin aukottomasti perustella sinänsä laillisen toiminnan kategorista poisrajaamista alalta siinä tilanteessa, kun hyväksikäyttöön liittyvä toiminta rajataan sen ulkopuolelle. Rakennusliikkeillä on toki yksityisoikeudellisten sopimusten osalta sopimisvapaus sen suhteen keneltä he alihankintatyötä ostavat, mutta tässä työehtosopimuksen perusteella rajaus tehdään kategorisesti koskemaan yhtä yrittämisen muotoa ilman tapauskohtaista harkintaa.

5.3 Tilaajavastuulain tuoma selvitysvelvoite

Yhteiskunnallisten velvoitteiden täyttämisen valvontaa alihankintaketjuissa määrittää laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä. Lain tarkoittamat velvollisuudet koskevat rakentamistoiminnassa rakennuttajina toimivia tahoja ja sopimusketjussa kaikkia rakennustyömaalla toimivia yrityksiä, jotka tilaavat työsuorituksia sisältäviä kokonaisuuksia alihankkijoilta¹⁵⁹. Tilaajan selvitysvelvollisuuden piiriin kuuluvat asiat ovat:

“1) selvitys siitä, onko yritys merkitty ennakkoperintälain (1118/1996) mukaiseen ennakkoperintärekisteriin ja työnantajarekisteriin sekä arvonlisäverolain (1501/1993) mukaiseen arvonlisäverovelvollisten rekisteriin;

¹⁵⁹ Tilaajavastuulaki, 2 §

- 2) kaupparekisteriote tai kaupparekisteristä muutoin saadut kaupparekisteriotetta vastaavat tiedot;
- 3) selvitys siitä, ettei yrityksellä ole verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain (1346/1999) 20 b §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua verovelkaa taikka viranomaisen antama selvitys verovelan määrästä;
- 4) todistukset työntekijöiden eläkevakuutusten ottamisesta ja eläkevakuutusmaksujen suorittamisesta tai selvitys siitä, että erääntyneitä eläkevakuutusmaksuja koskeva maksusopimus on tehty;
- 5) selvitys työhön sovellettavasta työehtosopimuksesta tai keskeisistä työehdoista;
- 6) selvitys työterveyshuollon järjestämisestä.”¹⁶⁰

Sen lisäksi, että tilaaja on velvollinen selvittämään edellä luetut asiat, on selvityksen kohteena olevalla taholla velvollisuus toimittaa kyseiset tiedot. Rakentamistoimintaa koskevan poikkeuksen mukaisesti selvitysvelvollisuus on aina sopimukseen ryhdyttäessä, jolloin aikaisemmat sopimukset, alihankkijan toiminnan vakiintuneisuus tai perusteltu syy uskoa velvoitteiden olevan hoidettu eivät vapauta tilaajaa selvitysvelvollisuudesta¹⁶¹.

Selvitysvelvollisuuden kohteena olevien tietojen rakenne vastaa lain tunnistamien elinkeinonharjoittamismuotojen eli itsenäisen elinkeinonharjoittajan tai työnantajayrityksen rekisteröitymisvelvoitteita. Y-tunnukseton kevytyrittäjä ei ole rekisteröitymisvelvollinen mihinkään edellä luetelluista rekistereistä. Koska laskutuspalvelu muodollisena työnantajana ei ole velvollinen eläkevakuuttamaan kevytyrittäjiä, soveltamaan heihin työehtosopimuksia eikä järjestämään työterveyshuoltoa, näiden seikkojen järjestämisestä kevytyrittäjän tapauksessa ei ole tilaajalla mahdollista saada tietoa vastaavalla tavalla kuin tavanomaisista työsuhteista. Käytännössä kevytyrittäjä katsotaan edellä mainittujen asioihin liittyvien työnantajavelvoitteiden osalta itsenäiseksi yrittäjäksi, jonka tulee järjestää eläkevakuuttamisensa ja työterveydenhuoltoon liittyvät asiat itse. Myöskään lainsäädäntöön perustuvaa työehtosopimusten noudattamisvelvoitetta ei synny kenellekään. Kevytyrittäjän ja laskutuspalvelun välisen sopimuksen velvoitteet liittyen

¹⁶⁰ Tilaajavastuulaki, 5 §

¹⁶¹ Tilaajavastuulaki, 5 § ja 5 a §

työehtosopimusten mukaiseen vähimmäisansioon ovat sopimusosapuolten välistä tahdonvaltaista sopimista.

Työsuojeluviranomainen ohjeistaa työn tilaajia kevytyrittäjän velvoitteiden selvittämisen osalta siten, että veronmaksutilanteen voi osoittaa OmaVero-palvelusta saatavalla todistuksella verojen maksamisesta tai verovelkatodistuksella. Lisäksi kevytyrittäjän tulee antaa vapaamuotoinen selvitys siitä, että häntä ei ole merkitty Verohallinnon rekistereihin eikä kaupparekisteriin. Kevytyrittäjän tulee toimittaa edellä esitetyt selvitykset itse toimeksiantajalle.¹⁶² Tilaajavastuulain velvoitteiden täyttämässä ei siis tarkastella laskutuspalveluyrityksen rekisteröitymistä ja velvoitteiden hoitoa vaan pelkästään kevytyrittäjän tilannetta luonnollisena henkilönä. Asetelma lain tunnistamiin elinkeinonharjoittamismuotoihin nähden kääntyy päinvastaiseksi, koska kevytyrittäjän tulee osoittaa, että hän ei kuulu mihinkään edellä mainittuihin rekistereihin.

Kuten luvussa 3 on esitetty, laskutuspalvelut edellyttävät, että heidän asiakkaansa informoivat työn tilaajia siitä, että asiakas käyttää laskutuspalvelua palkanmaksuun liittyvien velvoitteiden hoitamiseen. Tämän voidaan nähdä olevan edellytys sille, että toimeksiantajataho saa varmuuden siitä, mikä on kevytyrittäjän kanssa solmittavan oikeussuhteen muoto. Tällöin toimeksiantajan on mahdollista soveltaa esimerkiksi edellä kuvattua työsuojeluhallinnon ohjetta tilaajavastuulain velvoitteiden täyttämiseen kyseisessä tapauksessa. Toimeksiantajan informointi on oleellista myös ennakkoperintälain linjauksen osalta, jonka mukaan työnsuorittajan ja suorituksen maksajan sopimussuhteen ulkopuolisia seikkoja, joita maksaja ei voi havaita, ei oteta huomioon arvioitaessa, onko korvaus suoritettu työsuhteessa¹⁶³. Informoitaessa toimeksiantajaa laskutuspalvelun käyttämisestä, tästä tulee havaittava seikka, ja oikeussuhteen muotoa ei ennakkopidätysvelvollisuuden osalta ole syytä arvioida työsuhteeksi. Jos toimeksiantaja ei olisi tietoinen laskutuspalvelun suorittavan kevytyrittäjän ennakkopidätyksen, voitaisiin toimeksiantajan katsoa olevan velvollinen huolehtimaan ennakkopidätyksen suorittamisesta luonnollisen

¹⁶² Nousiainen, 2022

¹⁶³ Ennakkoperintälaki, 13 §

henkilön kohdalla, jolta ei ole saatavissa tietoa y-tunnuksen olemassaolosta ja ennakkoperintärekisteröintitietoja.

Työosuuskuntien kohdalla tilaajavastuulain selvitysvelvoitteiden täyttäminen on kevytyrittäjiin verrattuna huomattavasti yksiselitteisempään. Osuuskunnat, joilla on työsuhteisia työntekijöitä, kuuluvat lähtökohtaisesti kaikkiin tilaajavastuulain selvitysvelvollisuuden alaisiin rekistereihin.¹⁶⁴ Työnantajaroolissa osuuskunnat ovat myös velvollisia järjestämään työeläkevakuuttamisen ja työterveyshuollon. Työehtosopimusten noudattamisen osalta työosuuskuntia koskevat samat velvoitteet kuin muitakin työnantajatahoja. Koska työosuuskunta itsessään ei välttämättä edusta mitään tiettyä toimialaa, tulee sovellettavaa työehtosopimusta määriteltäessä tarkastella toimialaa tapauskohtaisesti ja näin ollen sovellettavia työehtosopimuksia voi olla useita erilaisia.

¹⁶⁴ Tilaajavastuulaki, 5 §

6 Toimintamuotojen arviointi ja säätelyn kehitys

Tässä luvussa arvioidaan kevytyrittäjän tai työosuuskunnan kautta toimeksiantoja suorittavan henkilön kannalta punnittavaksi nousevia seikkoja perustuen edellä esitettyyn tarkasteluun toimintamuotoja koskevasta oikeustilasta. Molempia tapauksia arvioidaan sekä työsopimussuhteisiin että niihin liittyvän sosiaaliturvan näkökulmasta. Lopuksi tehdään katsaus siihen, miten lainsäätäjä on nähnyt mahdolliset kehittämistarpeet liittyen näitä työntekemismuotoja koskevaan säätelyyn.

6.1 Työsopimuslain tulkinta

Nykyinen lainsäädäntö tunnistaa työoikeudellisessa kontekstissa työsuhteen työntekijän ja yrittäjän, minkä perusteella määrittyvät velvoitteet ennakonpidätyksen, eläkevaikuttamisen ja eri sosiaalivakuutusmaksujen suorittamisen suhteen. Työsuhteen olemassaolo edellyttää työsopimuslaissa määriteltyjen tunnusmerkkien täyttymistä, mitä voidaan arvioida myös kokonaisharkinnalla ottamalla huomioon myös muita kyseisessä laissa määriteltyjä seikkoja. Kevytyrittäjien kohdalla on Verohallinnon osalta määritelty olevan muodollinen työsuhde käyttämäänsä laskutuspalvelua kohtaan perustuen näiden välillä olevaan sopimukseen laskutuspalvelun käyttämisestä. Työosuuskuntien jäsenien osalta työsuhde osuuskuntaan täyttää lähtökohtaisesti työsuhteen muodolliset tunnusmerkit eli työsopimuksen olemassaolon ja työnantajan rekisteröityminen työnantajalle pakollisiin rekistereihin.

Molempien toimintamuotojen osalta riski työsuhteen olemassaolon tulkinnasta liittyy erityisesti toimeksiantosuhteeseen työn tilaajaan nähden. Koska toimeksiantaja on viime kädessä taho, jonka lukuun työsuoritus tehdään, ja kenen direktio-oikeuden alla työtä suoritetaan, voi työsuojeluviranomaiselle syntyä peruste arvioida, onko toimeksiantaja tosiasiallisesti lain tarkoittama työnantaja. Vaikka arviointitilanteet ovat tapauskohtaisia kokonaisarvioita, voidaan kevytyrittäjällä nähdä olevan suurempi riski tulla määritellyksi työsuhteiseksi toimeksiantajaan, koska häneltä puuttuu lain tunnistama työsuhde ja

työn välitön hyöty kohdistuu nimenomaan toimeksiantajaan. Työn välittömän hyödyn katsotaan tulevan toimeksiantajalle myös tehtäessä työsuoritus lain tunnistamien yritysmuotojen kautta, joten tätä seikkaa ei tunnusmerkistön osalta voida pitää yksiselitteisesti sellaisena, joka puoltaisi kevytyrittäjien toimeksiantojen määrittelyä systemaattisesti työsuhteiksi.

Kevytyrittäjien kohdalla yrittäjäksi määrittelyksi tuleminen voi edellyttää muidenkin tunnusmerkkien täyttymistä kuin pelkästään sopimussuhdetta laskutuspalveluun. Yrittäjänä toimimisen tulisi olla aitoa esimerkiksi siten, että toimeksiantoja tehdään useille eri tahoille eikä toimeentulon saaminen ole riippuvaista vain yhdestä toimeksiantajasta. Työtehtävien luonteen tulisi olla itsenäisesti suoritettavia ja ainakin pääosin omilla työvälineillä tehtäviä. Työstä saatavan korvauksen tason pitää olla myös sellainen, että sen voidaan katsoa kattavan erilaisista yhteiskunnallisista velvoitteista aiheutuvat kulut, jos kyseinen työ tehtäisiin esimerkiksi toiminimellä. Vastaavasti osuuskuntien kautta työllistyvälle on oleellista, että ei synny edellytyksiä määritellä häntä työsuhteiseksi toimeksiantajaan, vaan osuuskunnan kanssa solmittu työsopimus voidaan muodollisten ehtojen lisäksi katsoa tosiasialliseksi työsuhteeksi. Tunnuksmerkkien arviointia olisi hyvä suorittaa molemminpuolisesti sekä työn suorittajan että toimeksiantajan puolelta aina uusien toimeksiantosuhteiden solmimisen yhteydessä, jotta mahdollisen arviointitilanteen tullessa eteen jälkikäteiseltä työsuhteeksi tulkitsemiselta vältyttäisiin.

Laskutuspalvelujen toimintamallin oikeudellinen perusta on tällä hetkellä siinä Verohallinnon tulkinnassa, että palkanmaksu voidaan erottaa muista työnantajavelvoitteista muodollisen työsuhteen piiriin. Tätä ovat osaltaan vahvistaneet KHO:n laskutuspalvelujen ja kevytyrittäjien verotusta käsittelevät ratkaisut¹⁶⁵. Koska toimintamallilla ei ole nykyisen lainsäädännön tunnistamaa asemaa, voi tilanne tulevaisuudessa muuttua ainakin joiltain osin oikeusratkaisuihin perustuen. Laskutuspalvelut itse ajavat alan toimijoiden rekisteröitymisvelvollisuutta ja jonkinlaisen säätelyn saamista alalle, mikä on ymmärrettävä intressi lainsäädännöllisen pohjan tukevoittamiseksi. Elinkeinotoimintaa

¹⁶⁵ KHO 2020:123 ja KHO 2023:42

harjoittavan luonnollisen henkilön kannalta tilanteeseen liittyy riski oikeustilan pysyvyydestä, jolloin toimintaympäristö voi muuttua ennalta arvaamattomalla tavalla jonkin ennakkoratkaisun myötä. Riski korostuu tilanteissa, joissa koko toimeentulo pohjautuu pitkälti kevytyrittämisen kautta saatavaan tuloon.

6.2 Eläkevakuuttaminen

Kevytyrittäjän ja työosuuskunnan kautta työsuhteessa työllistävän kuulumisen joko YEL:n tai TyEL:n piiriin on tällä hetkellä kohtuullisen selvärajaista. Kevytyrittäjät on eläkevakuuttamisen osalta katsottu selkeästi yrittäjiksi. Tällä hetkellä ei ole viitteitä siitä, että kevytyrittäjien olisi muodollisessa työsuhteessa mahdollisuus päästä työeläkevakuuttamisen piiriin tai että laskutuspalveluille tulisi velvollisuus hankkia muodollisena työnantajana työeläkevakuutuksia. Vastaavasti toimittaessa työsuhteessa työosuuskuntaan työeläkevakuuttamisvelvollisuuteen ei liity tulkinnallista erityiskysymystä, vaan työsuhteiset osuuskunnan jäsenet ovat työeläkevakuutuksen piirissä. Tästä tietenkin poikkeuksena alle seitsemän jäsenen osuuskunnat, joissa toimivien katsotaan olevan yrittäjiä ja siten itse YEL-velvollisia. Merkittävää eroa eläkevakuuttamisen kustannustasossa kevytyrittäjien ja työosuuskuntien kautta työllistyvien välillä ei voida nähdä olevan, koska työosuuskunnan tulee kattaa myös työnantajan eläkevakuutusmaksut jäsentensä toimeksiantoista saatavalla tulolla.

Pienimuotoisen kevytyrittämistoiminnan kohdalla on oleellista ottaa huomioon alusta alkaen työtulon määritelmä ja toiminnan jatkuvuus. Koska työtuloa ei määritellä toteutuneesta laskutuksesta, vaan ennakoimalla syntyvää keskimääräistä tuloa toiminnan alusta lukien, saattaa eläkevakuuttamisvelvollisuus syntyä suhteellisen nopeasti. Riippumatta lyhyistä ja säännöllisistä katkoista toimeksiantoihin, voidaan kevytyrittäjän elinkeinotoiminta katsoa jatkuvaksi, mikä täyttää osaltaan vakuuttamisvelvollisuuden kriteerin. Toisin kuin työeläkevakuutuksen tapauksessa, YEL-maksua on vakuuttamisvelvollisen

suoritettava tuloista riippumatta työtuloarvioon perustuen¹⁶⁶. Tämä voi muodostua haasteelliseksi erityisesti pienimuotoisessa ja epäsäännöllisessä kevytyrittämistoiminnassa, jossa tulovirta ei ole jatkuvaa tai säännöllistä. Kevytyrittäjällä on mahdollisuus vähentää YEL-maksut tuloverotuksessaan.

Työosuuskunnan kautta työsuhteisena toimeksiantoja tekevän on huomioitava työnsä hinnoittelussa se, että saadulla korvauksella tulee pystyä kattamaan työeläkevakuutuksesta sekä työntekijän että työnantajan osuudet. Lähtökohtaisesti osuuskunnan tulot muodostuvat vain jäsentensä työpanoksen laskutuksesta, joka maksetaan takaisin jäsenille siinä suhteessa kuin he ovat toimeksiantoja suorittaneet. Osuuskunnalla ei siis ole muuta tulonlähdettä, josta työnantajan osuuksia katettaisiin. Työnantajan osuudet vakuutusmaksuista on mahdollista vähentää osuuskunnan verotuksesta, mikä taas voidaan huomioida jäsenelle suoritettavasta netto-osuudessa tämän tekemän työn laskutuksesta. Osuuskunnan jäsen ei kuitenkaan työeläkevakuutettuna ole velvollinen suorittamaan eläkemaksuja ennakkoperusteisesti kuten kevytyrittäjä YEL-vakuutettuna.

Molemmissa tarkastelluissa työntekemismuodoissa vakuutusmaksujen prosentuaalinen suuruus on hyvin lähellä toisiaan. Keskeisin ero tulee siitä, että YEL on vakuutuksena oma-aloitteinen, joka yrittäjän tulee itse hankkia itselleen ja suorittaa vakuutusmaksut säännönmukaisin maksuin. Näin ollen työosuuskunnan kautta työskentely ei muodosta työeläkevakuutuksen piirissä toimittaessa vastaavaa tulojen säännöllisyyteen liittyvää haastetta kuin YEL, ja työeläkettä pystytään kerryttämään kaikesta tienatusta ansiosta. Tämä taas ei ole mahdollista kevytyrittäjälle, jos hän ei halua ottaa vapaaehtoista YEL-vakuutusta ansiotason jäädessä työtulorajan alapuolelle.

Eläkevakuuttamisvelvollisuuden tulkinnallisuuteen ei tämän tarkastelun perusteella liity vastaavaa riskiä kuin esimerkiksi toimeksiantosuhteen tulkitsemisesta kokonaisarviointin perusteella työsuhteeksi. Tarkastelluissa tapauksissa ja tässä tutkielmassa esitetyillä rajauksilla vakuuttamisvelvollisuuden syntyminen on suhteelliseen selkeää. YEL-

¹⁶⁶ Yrittäjän eläkelaki, 114 § ja 118 §

vakuuttamisen osalta on toki suoritettava ennakointia työtulojen muodostumisen osalta, jotta kevytyrittäjä ei joudu ikään kuin jälkijättöisesti ottamaan vakuutusta, ja suorittamaan vakuutusmaksuja takautuvasti ajalta, jolloin vakuuttamisvelvollisuus on tullut voimaan. Vaakuttamisen kustannus on kuitenkin hyvin oleellista huomioida ennakoivasti, koska työtulon alaraja täyttyy YEL-vakuuttamisvelvollisuuden tapauksessa jo hyvin pienellä työskentelymäärällä.

6.3 Vakuutus- ja työttömyysturva

Muodollisen työsuhteen haasteeksi vakuutusturvan osalta muodostuu tavanomaiseen työsuhteeseen nähden työnantajarooliin liittyvien vakuutusmaksujen puuttuminen. Kevytyrittäjän on toki mahdollista hankkia oma-aloitteisesti sekä tapaturma- että henkivakuutukset, ja vakuuttaa itsensä työttömyyden varalta YEL-velvollisena yrittäjien työttömyyskassassa. Tällöin kuitenkin työhön liittyvien sivukustannusten osuus kasvaa ja on lähempänä työsuhteen tarkoittaman työsuhteen kustannuksia työnantajalle. Tältä osin kevytyrittäjäyys näyttäytyy ehkä houkuttelevalta vaihtoehdolta, koska työntekemisen sivukulujen osuutta on mahdollista muuntaa tahdonvaltaisesti työsuhteista tai osuuskuntapohjaista työllistymistapaa alhaisemmaksi. Sivukustannusten puuttumisen vaikutuksesta kevytyrittäjäyden yleistymiseen ei löytynyt tutkimustietoa tämän tutkielman tekemisen yhteydessä. Toisaalta tähän liittyy se epäkohta, että toimintamuodolla, jota nykyinen lainsäädäntö ei sellaisenaan tunnista, voidaan mahdollisesti saavuttaa ikään kuin epäreilua kilpailuetua työsuhteiseen työhön tai lain tunnistamiin yrittämismuotoihin nähden. Lakisääteisen vakuutusturvan puuttuminen on ilmeinen toimeentuloturvaan liittyvä riski etenkin korkean tapaturmariskin aloilla kuten rakentamisessa.

Työosuuskunnan jäsenenä työsuhteinen työntekijä on vakuutettu tapaturma- ja työntekijöiden ryhmähenkivakuutuksella. Työnantaja on myös velvollinen suorittamaan työttömyysvakuutusmaksun ja pidättämään tästä työntekijän osuuden. Eläkevakuutusmaksujen lisäksi myös näiden maksujen kattaminen tulee huomioida, kun osuuskunnan kautta työskentelevä hinnoittelee toimeksiantojaan. Vaikka prosentuaalisesti edellä

mainittujen sivukulujen osuus ei ole niin merkittävä kuin eläkevakuutusmaksujen, niin pienten marginaalien kilpailutilanteessa kevytyrittäjä voi saada etua työnsä hinnoittelussa näiden maksujen puuttumisen takia osuuskunnan kautta toimivaan nähden¹⁶⁷.

Kevytyrittäjien kohdalla työttömyysturvan osalta olennainen kysymys on toiminnan jatkuvuus. Näyttötaakka siitä, että oman työn kautta ei ole mahdollista työllistyä jatkuvasti, ja että toimeksiantojen suorittaminen ei estä kokopäiväisen työn vastaanottamista, voi muodostua haasteelliseksi. Työosuuskunnan kautta toimivan tulee työn jatkuvuusehdon lisäksi pystyä näyttämään työvoimaviranomaiselle se, että työtä tehdään aidosti osuuskunnan lukuun. Pelkästään laskutuspalveluna toimivan osuuskunnan tapauksessa, eli ilman työsopimuslain tarkoittamaa työsuhdetta toimittaessa, tämä kyseinen ehto ei täyty TEM:n työttömyysturvalaista antaman tulkintaohjeen mukaan. Kun osuuskunnan jäsen oma-aloitteisesti solmii toimeksiantosopimukset osuuskunnan nimiin, jää tulkinnan varaiseksi, onko tämä riittävää työsuhteen olemassaolon kannalta myös työvoimaviranomaisen näkökulmasta.

Kokonaisuutena tarkastellen kevytyrittäminen sopii yrittäjän itsensä kannalta parhaiten tilanteisiin, joissa se tällä hetkelläkin on suosittua eli toiminnan harjoittaminen on sivutoimista ja pääosa tuloista tulee muita lähteitä kautta. Noin 80 % kevytyrittäjistä sai muitakin palkkatuloja ja keskimääräinen laskutuspalvelun kautta maksettu vuosipalkka on noin 5000 euroa¹⁶⁸. Tällöin isolla osalla kevytyrittäjistä karttuu työeläkettä työsopimuslain tarkoittamista työsuhteista ja on todennäköisesti mahdollisuus käyttää esimerkiksi lakisääteisiä työterveyspalveluja. Rakentamistyön luonteeseen kuuluu olennaisesti aika- ja paikkasidonnaisuus, minkä takia tämän tyyppisen työn tekeminen sivutoimisesti muun palkkatyön ohessa on usein haastavaa. Näin ollen kevytyrittäjän olisi perusteltua varmistua rakennusalalla toimiessaan toiminnan alusta alkaen riittävästä vapaaehtoisen

¹⁶⁷ Vuonna 2024 työntajan sairausvakuutusmaksu on 0,27 % 2 337 000 €:n palkkasummaan asti ja työntekijän maksu 0,79 %. Työllisyysrahasto, 2023. Tapaturma- ja ryhmähenkivakuutusten hinnat riippuvat yrityskohtaisista muuttujista, joten näiden vertaileminen tässä yhteydessä ei ole mahdollista.

¹⁶⁸ Verohallinto, 2020, s. 11–14

vakuutusturvan hankkimisesta. Tämä tietenkin edellyttää riittävää varmuutta tarjolla olevan työn saatavuudesta ja jatkuvuudesta.

Työosuuskunnan kautta rakennusalalle työllistyvällä on työsuhteen kautta muodostuva vakuutus- ja eläketurva toiminnan alusta lähtien. Olennainen riski sosiaaliturvan kannalta on lähinnä työttömyysturvan osalta, tuleeko tätä toimintamuotoa harjoitettaessa tulkittua työvoimaviranomaisten näkökulmasta aidosti työsuhteiseksi työntekijäksi. Toisaalta osuuskunta voi aktiivisen toimintansa kautta osaltaan pienentää riskiä toimeksiantojen jatkuvuudesta olemalla aktiivisesti osapuolena jäsentensä toimeksiantosuhteissa. Koska viranomaistulkinnan kriteerejä osuuskunnan ja sen jäsenen välisen työsuhteen aitouden osalta ei ohjeistettu missään, jää tähän aina riski tulkinnan lopputulemasta. Työsuhde osuuskuntaan ei myöskään sulje mahdollisuutta tehdä samanaikaisesti osa-aikaista työtä myös toiselle työnantajalle.

6.4 Epätyypillisten työntekemismuotojen markkina-asema

Kuten tässä tutkimuksessa on esitetty, epätyypillisiä työntekemismuotoja harjoittavat henkilöt ovat sääntelyn näkökulmasta katsottuna työsuhteisen työn ja yrittämisen välimuoto olematta selkeästi kumpaakaan. Näin ollen he kilpailevat ikään kuin kaksilla eri markkinoilla. Työmarkkinoilla tarkoitetaan työsuhteisten työntekijöiden ja työntajien välistä markkinaa, jolla työvoiman tarve ja tarjonta kohtaavat¹⁶⁹. Yritysten hankkiessa työvoimaa tehdään säännönmukaista harkintaa, onko jokin suorite kokonaistaloudellisesti järkevämpää tehdä oman työvoiman kautta vai ostaa joltain ulkopuoliselta toimijalta. Tällöin kevytyrittäjien ja työosuuskunnan kautta toimeksiantoja suorittavien työpanos voi toimia vaihtoehtona yrityksen oman työvoiman käytölle ainakin projektikohtaisesti. Toinen markkina-asetelma on se, jossa toimeksiantaja yritys harkitsee jonkin työkokonaisuuden pilkkomista ja myymistä yksinyrittäjille isomman alihankintaurakan

¹⁶⁹ Tilastokeskus, 2024

sijaan. Tällöin kevyt- ja osuuskuntayrittäjien kilpailuympäristö muodostuu muista yksityisyrityksistä tai vuokratyöyrityksistä.

Kilpailtaessa samasta työstä työsuhteessa toimeksiantajiin olevan työvoiman kanssa, on ymmärrettävää, että ammattiyhdistysliikkeellä on intressi rajoittaa erityisesti kevytyrittäjien käyttöä alalla. Nykyisten työehtosopimusten julkilausuma tähtää selkeästi siihen, että kaikki epätyypilliset työntekomuodot tulisi järjestää työsuhteiseksi työksi. Kuten tässä tutkielmassa on todettu, tietyissä tilanteissa erityisesti kevytyrittämisenä ostettu työ on kustannusrakenteeltaan hyvin ohut verrattuna siihen, mitä työsuhteisen työntekijän palkkaaminen kustantaa työnantajalle. Tiettyjen työnantajalle lakisääteisten kustannuserien puuttumisen lisäksi kevytyrittäjille ei tarvitse maksaa sairaus- tai muuhun poissaoloon liittyvästä ajasta eikä vuosilomia.

Vaikka nykyinen säätelytilanne luo kevytyrittäjille tietynlaista kilpailuetua, niin se ei todennäköisesti ole yleisen hyväksyttävyyden kannalta pitkässä juoksussa kestävällä pohjalla. Säätelyn tuomien velvoitteiden tulisi kohdella kaikkia tasapuolisesti, mikä ei muodollisen työsuhteen tapauksessa toteudu, koska usein lähes työsuhteiseen työhön verrattavaa työtä pystytään tekemään tätä kautta pienemmillä kustannuksilla. Toisaalta työehtosopimusten ei tulisi rajoittaa nykyilainsäädännön tulkintojen mukaan sallitun kevytyrittäjyyden harjoittamista ja sitä kautta markkinatalouteen liittyvää tavanomaista kilpailua. Rakennusalalla erityistä huolta on herättänyt kevytyrittäjyyden käyttäminen työperäisen hyväksikäytön välineenä, mutta ilmiön hallitseminen ja kitkeminen tulisi tapahtua ensisijaisesti viranomaistoiminnan kautta eikä työmarkkinaosapuolten vapaata kilpailua rajoittavana toimintana.

Työosuuskuntien kautta toimittaessa lain tunnistaman työsuhteen olemassaolo tuo tämän toimintamuodon kautta toimivat henkilöt yhtäläiseen asemaan muiden alalla toimivien työsuhteisen työntekijöiden kanssa. Vuosilomien ja sairausajan palkan osalta lainsäädännön minimivaatimukset velvoittavat myös osuuskuntia työnantajina. Tässä tutkielmassa esiin nousseiden seikkojen perusteella työosuuskuntien jäsenet eivät ole

nousseet työehtosopimuksien piirissä vastaavalla tavalla työmarkkinaosapuolten huomion kohteeksi. Osaltaan tämä voi johtua siitä, että osuuskuntien kautta työskentelevien lukumäärä on kevytyrittäjiin nähden vielä pieni ja toimintamuoto ei ole kovin tunnettu. Työosuuskuntien soveltamien työehtosopimusten osalta on kuitenkin mahdollista, että rakennusalankin työtä voidaan tehdä jonkin muun työehtosopimuksen piirissä, jos osuuskunnan toimiala on määritelty joksikin muuksi, ja sen toimintaan voidaan katsoa sovellettavan teollisuuslinjaperiaatetta.

Alihankkijaroolissa epätyypillisten työntekemismuotojen edustajilla on velvollisuus osoittaa toimeksiantajilleen tilaajavastuulaissa esitetyt asiakokonaisuudet. Työosuuskuntien jäsenille tämä suhteellisen suoraviivaista, koska osuuskunnan toiminta täyttää kaikki yritystoiminnan muodolliset vaatimukset ja eri rekisterien kautta saatavat tiedot on mahdollista toimittaa kootusti sähköisessä muodossa¹⁷⁰. Kevytyrittäjien kohdalla taas valvontaviranomaisen ohjeistuksen takia tilanne on jokseenkin erikoinen, koska heidän tulee nimenomaan osoittaa, että suorittavat työtä luonnollisina henkilöinä; käytännössä siis, että eivät kuulu niihin rekistereihin, joihin yrittäjät tavanomaisesti ovat velvollisia rekisteröitymään. Verovelkatilanteen osoittamisen kevytyrittäjä joutuu käytännössä aina tekemään omana manuaalisena työnään. Tässä yhteydessä alan säätelyn kehittymättömyys näkyy myös siinä, että laskutuspalveluyrityksen velvoitteiden hoitamisen osalta toimeksiantajalla ei ole mitään selvitysvelvollisuutta.

6.5 Säätelyssä tunnistetut kehittämistarpeet

Yksinyrittämisen yleistymisen ja työntekemismuotojen moninaistuminen haastavat nykyistä työ- ja sosiaaliturvalainsäädäntöä, koska ne on luotu pitkälti työsuhteessa tehtävän työn tai lain tunnistamien yrittämismuotojen vaatimuksia silmällä pitäen. Nykyisessä lainsäädännössä yrittäminen ja työsuhteinen työntekeminen on rajattu hyvin selvästi

¹⁷⁰ Esimerkiksi Vastuu Group Oy tarjoaa palvelua tilaajavastuulain mukaisen selvitysvelvollisuuden täyttämiseen

omiin lokeroihinsa. Epätavallisten työtekemismuotojen säätelyyn liittyvät haasteet voidaan tiivistää seuraavasti:

- Tulkintatilanne siitä, mikä on työsuhteista työtä ja mikä yritystoimintaa
- Laskutuspalvelutoiminnan säätelyn puute ja muodollisen työsuhteen työnantajavelvoitteet
- Toimeksiantoihin perustuvan työn työttömyysturvaan liittyvät tulkintariskit

Lainsäädännön kehittämistyössä on tunnistettu edellä mainittujen seikkoihin liittyviä tarpeita, mutta mikään yksittäinen lainsäädäntöhanke ei kokonaisuudessaan tähtää yrittämisen ja työsuhteisen työn välimuotojen aseman parantamiseen.

Työsuhteen olemassaolon tulkintakysymystä on käsitelty työ- ja elinkeinoministeriön selvityksessä, jonka toimeksiantona on ollut selvittää matalan kynnyksen oikeussuojakeinoja työsuhteen ja yrittäjyyden rajanveto-ongelmaan¹⁷¹. Asian suhteen todetaan olevan ongelma oikeussuojan saatavuuteen liittyen, koska kynnyksen lähtöä hakemaan asiaan ratkaisua tuomioistuimesta on suhteellisen korkea. Tärkeää olisi myös saada varmuus oikeussuhteen luonteesta ennen siihen ryhtymistä, koska työsuojelulaki on joka tapauksessa velvoittavaa säätelyä. Nykytilanteessa tulkintaa joudutaan usein hakemaan jälkikäteen käytännön toiminnassa ilmenneisiin tai syntyneisiin seikkoihin perustuen.

Matalan kynnyksen oikeussuojakeinoja käsitelleen selvityksen lopputuloksena tarkastellaan neljää eri vaihtoehtoa. Näistä ensimmäinen antaisi työneuvostolle lausunto-oikeuden asiasta, minkä perusteella työvoimaviranomainen voisi kohdentaa valvontaansa kyseiseen tapaukseen. Toinen ja kolmas vaihtoehto käsittelevät malleja, joissa työsuojeluviranomaiset voisivat ratkaista tapauksia erillismenettelyssä tai antaa tapauksesta nykyisen lainsäädännön tunnistaman kirjallisen kehotuksen. Neljännessä vaihtoehdossa esitetään erillisen valtuutetun tai asiamiehen perustamista kyseisten tapausten ratkaisemiseksi. Mikään näistä matalan kynnyksen malleista ei lähde siitä, että työsuojelulakia tulisi kehittää siten, että oikeussuhteen osapuolet pystyisivät itse päättämään

¹⁷¹ Työ- ja elinkeinoministeriö, 2023

työsuhteen tunnusmerkistöön perustuen oikeussuhteen luonteen yksiselitteisesti. Näin ollen on vaikea nähdä, että esimerkiksi kevytyrittäjien toimeksiantosuhteiden työsuhteeksi tulkittamisen riskiin olisi tulossa helpotusta. Ennakkoratkaisujen haasteeksi muodostuisi myös olosuhteiden pysyvyys, koska ratkaisut voisivat olla voimassa vain niiden antamishetkellä esitettyjen seikkojen säilyessä ennallaan.

Laskutuspalvelualan säätelyn puute on todettu ongelmaksi myös alan sisältä päin ja Uusi Työ ry on esittänyt kannattavansa sekä alan yritysten rekisteröitymisvelvoitetta että velvollisuutta käyttää vahvaa tunnistautumista laskutuspalvelun käyttöä varten rekisteröidyttäessä¹⁷². Tämänhetkisessä hallitusohjelmassa on kirjaus liittyen laskutuspalvelualan säätelyn kehittämiseen, johon edellä mainitussa kannanotossa viitataan.

“Vähennetään mahdollisuuksia naamioida työsuhteita yritystoiminnaksi luomalla laskutuspalveluyrityksille rekisteröitymisvelvollisuus sekä velvollisuus tunnistaa asiakkaansa heidän rekisteröityessään vahvan tunnistautumisen tekniikalla.”¹⁷³

Molemmat tavoitteet ovat ymmärrettävästi olennaisia työperäisen hyväksikäytön ehkäisemisen kannalta, mikä on ollut erityisesti rakennusalan ongelma. Näiden muutosten voimaan saaminen todennäköisesti edistäisi kevytyrittäjyyden hyväksyttävyyttä alalla. Kirjauksesta ei kuitenkaan selviä, miten työsuhteiden naamiointia yritystoiminnaksi voidaan tämän tyyppisellä säätelyllä ehkäistä. Laskutuspalveluilla ei olisi tämän perusteella kuitenkaan velvollisuutta arvioida kevytyrittäjän ja toimeksiantajan välisen oikeussuhteen luonnetta, jonka arviointi on käytännössä työsuhteen tunnusmerkkien arviointia. Jos kevytyrittäjä ja toimeksiantaja haluavat ryhtyä oikeussuhteeseen, jonka molemmat tai toinen osapuoli tunnistaisi työsuhteeksi, jää vastuu tilanteeseen puuttumisesta edelleen työsuojeluviranomaisille. Hallitusohjelman kirjaus ei ota kantaa muodollisen työsuhteen olemassaolon ongelmallisuuteen eikä tähän liittyen löytynyt selvityksiä tai lainsäädäntöhankkeita.

¹⁷² Uusi Työ ry, 2024b

¹⁷³ Valtioneuvosto, 2023b

Verohallinnon ja eläkevakuutuslaitosten näkökulmasta kevytyrittäjien asema nykyistä lainsäädäntöä tulkiten näyttää olevan siinä määrin selvä, että mikään intressipiiri ei ole ilmaissut tarvittavan nykytilaan muutosta. Käytännössä tarvittaisiin jokin poliittinen ponsi, jonka johdosta säätelyä kehitettäisiin kaikille toimijoille yhdenvertaiseen suuntaan. Myllymäki on esittänyt kevytyrittäjän verotuksellista asemaa käsittelevässä artikkelissaan, että kevytyrittäjämallin sijaan lainsäädäntöön liittyviä velvoitteita olisi järkevää kehittää sellaisiksi, että niiden suorittamiseen ei tarvittaisi laskutuspalveluita¹⁷⁴. Artikkelissa ei eritellä, mitä nämä muutokset voisivat olla. Käytännössä kuitenkin voidaan ajatella, että digitaalisia palveluja kehittämällä voisi omassa työssä sivutoimisesti työllistyjällä olla mahdollisuus suorittaa työsuhteeseen liittyviä velvollisuuksia kuten tulorekisteri-ilmoitukset ja lakisääteiset sosiaalivakuutusmaksut, jotka velvollisuuksina kuuluvat nykyisellään työnantajalle. Tämä ei kuitenkaan poistaisi sivutoimisista tuloista työeläkkeen kertymiseen liittyvää problematiikkaa eikä työnantajalle kuuluvien vakuutusten puutetta.

Yksinyrittäjien eläkevakuuttamiseen ja sosiaaliturvan liittyviä kysymyksiä on käsitelty parlamentaarisen sosiaaliturvakomitean työohjelmassa ja maaliskuussa 2023 on julkaistu sen välimietintö¹⁷⁵. Tässä ei oteta kantaa minkään yksittäisen edunsaajaryhmän asemaan, vaan sosiaaliturvan eri osa-alueita käsitellään yleisellä tasolla ongelmalähtöisesti. Kevytyrittäjyyttä tai työosuuskuntia ei ole erikseen tunnistettu ilmiöinä vaan niihin viitataan alustatalouden tapoina organisoida työtä ja toimeksiantosopimuksella tehtävään työhön. Komitea ehdottaa näiden osalta pää- ja sivutoimisuuden ongelmakohtien selvittämistä ja esittää tavoitteeksi tehdä sosiaaliturvasta näiden osalta läpinäkyvämpi ja ennustettavampi¹⁷⁶. Komitean työn tulokset tulevat todennäköisesti osalta vaikuttamaan lainsäädäntötyöhön tulevaisuudessa, mutta vaikutusten merkittävydestä ja ajankohdasta ei voida sanoa tässä kohtaa juuri mitään.

¹⁷⁴ Myllymäki, 2023, s. 558

¹⁷⁵ Komitea on asetettu vuonna 2020 kahden eduskuntakauden ajaksi tekemään taustatyötä sosiaaliturvan laajan uudistamistyön tueksi

¹⁷⁶ Valtioneuvosto, 2023a, s. 88–89

Harkittaessa elinkeinon harjoittamista tässä tutkielmassa käsiteltyjen epätyypillisten työntekemismuotojen kautta tulee tähän ryhtyvän henkilön olla tietoinen säätelyn luomista vaatimuksista ja riskeistä. Mikäli kevytyrittämistä ja toimeksiantojen suorittamista työosuuskunnan kautta harjoittava ei tunnista asemaansa tuloverotuksen, eläkevakuuttamisen ja työttömyysturvan viitekehysissä, aiheutuu hänelle henkilökohtaiseen toimeentuloon riskejä edellä käsitellyllä tavalla. Vaikka näitä toimintamuotoja saatetaan mainostaa ja pitää matalan kynnyksen yrittämisenä tai yrittämisenä työsuhteenomaisessa asemassa, voidaan näitä tietotasovaatimuksiltaan pitää lähempänä vakiintuneita yrittämisen muotoja kuin työsuhdetta.

Ainakaan lähitulevaisuudessa ei ole odotettavissa laajoja lainsäädännön muutoksia, jotka tekisivät näiden epätyypillisten työntekemismuotojen harjoittajista lainsäädännön tunnistamaa kategoriaa tai että heidän asemaansa liittyvät tulkintariskit olisivat väistymässä siltä osin kuin tässä tutkielmassa on käsitelty. Tulkinnat voivat uuden oikeuskäytännön myötä muuttua, niin kauan kuin toimintamuotoja käsittelevää erityislainsäädäntöä ei ole olemassa tai niitä ei ole sisällytetty olemassa oleviin säädöksiin. Näin ollen näiden työntekemistapojen harjoittajien oikeudellista asemaa voidaan luonnehtia jossain määrin häilyväksi, mikä edellyttää yksilötasolla suhteellisen hyvää säätelyyn liittyvää asioiden hallintaa henkilökohtaisten riskien minimoimiseksi.

Lähteet

- Aluehallintovirasto. (2023, 22. maaliskuuta). *Laskutuspalvelun käyttäminen – Olivatko työntekijät työsuhteessa vastaajayhtiöön?* Tiedote. Noudettu 18.2.2024 osoitteesta <https://avi.fi/tiedote/-/tiedote/69970242>
- Floy Oy. (2022, 12. joulukuuta). *FLOY Oy käyttöehdot*. Noudettu 19.9.2024 osoitteesta <https://floy.fi/wp-content/uploads/2023/02/FLOY-Oy-kayttoehdot-8.2.2023.pdf>
- Eezy Kevytyrittäjät Oy. (2024). *Rekisteröidy kevytyrittäjäksi*. Noudettu 19.9.2024 osoitteesta https://extra.eezy.fi/u/register?_ga=2.68901717.511940030.1709029561-859004135.1709029561#point3
- Eläketurvakeskus. (2024.) *YEL-yrittäjä*. Noudettu 29.2.2024 osoitteesta <https://www.etk.fi/suomen-elakejarjestelma/elaketurva/tyoelaketurvan-kattavuus-ja-vakuuttaminen/yel-yrittajat/>
- Finnwatch. (2022, tammikuu). *Pääurakoitsijoiden ihmisoikeusvastuu urakkaketjussa*. Noudettu 10.2.2024 osoitteesta https://finnwatch.org/images/reports_pdf/Paaurakoitsijoiden_ihmisoikeusvastuu_urakkaketjuissa_-_raportti_1.pdf
- Harjumaa, M. (2022, 29. lokakuuta). *Kevytyrittäjyyttä vasten omaa tahtoa – rakennusala yrittää suitsia uutta huijausmuotoa*. YLE. Noudettu 10.2.2024 osoitteesta <https://yle.fi/a/74-20001522>
- Härmälä, V., Lamminkoski, H., Salminen, V., Halme, K. & Autio E. (2017, 29. marraskuuta). *Yrittäjyyden uudet suunnat – selvitys hallituksen toimenpiteistä yrittäjyyden vahvistamiseksi*. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 75/2017*.
- Hyytiäinen, E. (2008). *Lama synnytti työosuuskuntien uuden aallon*. *Sananjalka*, 50(1), 125–143. <https://doi.org/10.30673/sja.86684>
- Infra-alan työehtosopimus 1.3.2023-28.2.2025*. (2023). Rakennustieto Oy. Noudettu 13.4.2024 osoitteesta https://rakennusliitto.fi/wp-content/uploads/2023/04/InfraAlanTES_2023n2025_netti.pdf

- Kantola, J. (2014). *Narrating coping experiences of necessity entrepreneurs*. Acta Wa-saensia 298. Business administration 120. Management and organization. University of Vaasa.
- Kolehmainen, A. (2015). *Tutkimusongelma ja metodi lainopillisessa työssä*. Oikeustieteellinen opinnäyte – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksesta, metodista ja arvostelusta. Edilex.
- Koskinen, S. (2007, 22. marraskuuta). *Työntekijä vai yrittäjä – Konkreettisten rajanvetojen esittelyä ja arviointia*. Edilex.
- Koskinen, S. (2013, 14. maaliskuuta). *Työosuuskunnan kautta työtä suorittavan status työttömyysturvassa*. Edilex
- Koskinen, S., Kairinen, M., Nieminen, K., Nordström, K., Ullakonoja, V. & Valkonen, M. (2018). *Työoikeus*. Alma Talent Oy.
- Laskuttamo Oy. (2023, 23. kesäkuuta). *Laskuttamo.com-palvelun käyttöehdot kevytyrittäjälle*. Noudettu 19.9.2024 osoitteesta <https://laskuttamo.com/kayttoehdot-kevytyrittajalle/>
- Lyytinen, J. (2023, 25. huhtikuuta). *Väärinkäytökset kevytyrittäjyyden kautta jatkuvat, vaikka menettelyn piti tessin kannanoton mukaan loppua*. Rakennuslehti. Noudettu 10.2.2024 osoitteesta <https://www.rakennuslehti.fi/2023/04/vaarinkaytokset-kevytyrittajyyden-kautta-jatkuvat-vaikka-menettelyn-piti-tessin-kannanoton-mukaan-loppua/>
- Melin, H. (2020, 12. maaliskuuta). *Keitä ovat yksinyrittäjät?* Alusta. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan verkkojulkaisu. Noudettu 12.12.2023 osoitteesta <https://www.tuni.fi/alustalehti/2020/03/12/keita-ovat-yksinyrittajat/>
- Moilanen, H., Peltokoski, J., Pirkkalainen J. & Toivanen T. (2014). *Uusi osuuskunta – Tekijöiden liike*. Into Kustannus Oy.
- Myllymäki, J. (2023). *Kevytyrittäjä verotuksessa – työntekijä, yrittäjä vai jotain muuta?*. Verotus 5/2023. Edilex.

- Nousiainen, M. (2022, 20. joulukuuta). *Muista, että tilaajavastuulain selvitysvelvollisuus koskee myös kevytyrittäjätyötä!*. Näkökulmia työsuojeluun-blogi. Työsuojeluhallinnon verkkopalvelu. Noudettu 5.4.2024 osoitteesta <https://tyosuojelu.fi/-/muista-etta-tilaajavastuulain-selvitysvelvollisuus-koskee-myos-kevytyrittajatyota>
- Rakennusalan työehtosopimus urakkahinnoitteluiheen 2023–2025. (2023). Rakennustieto Oy. Noudettu 14.4.2024 osoitteesta https://rakennusliitto.fi/wp-content/uploads/2023/03/Rakennusalan_-tyoehtosopimus_2023.pdf
- Odeal Oy. (2024). *Tiesuojaseloste sekä Odeal käyttöehdot*. Noudettu 19.9.2024 osoitteesta <https://odeal.fi/tietosuoja-ja-rekisteriseloste/>
- Osuustoiminta-lehti. (2019, 19. syyskuuta). *Työttömyysturva kuntoon!*. Noudettu 4.5.2024 osoitteesta <https://otlehti.fi/2019/09/19/tyottomyysturva-kuntoon/>
- Osuuskuntien Keskusjärjestö Pellervo ry. (2023, 30. elokuuta). *Osuuskuntien jäsenyyksien määrä on kasvussa: Vuosianalyysit suomalaisten osuuskuntien jäsenyyksistä ilmestyi tänään*. Verkkoartikkeli. Noudettu 11.8.2024 osoitteesta <https://pellervo.fi/uutiset/2023/08/30/osuuskuntien-jasenyyksien-maara-on-kasvussa-vuosianalyysit-suomalaisista-osuuskunnista-ilmestyvat-tanaan/>
- Osuuskuntien Keskusjärjestö Pellervo ry. (2024). *Osuuskunta työntajana*. Verkkoartikkeli. Noudettu 14.9.2024 osoitteesta <https://perustajanopas.pellervo.fi/osuuskunta-tyonantajana/>
- Tilastokeskus. (2023). *Yritykset toimialoittain ja oikeudellisen muodon mukaan*. Noudettu 14.9.2024 osoitteesta https://pxdata.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__yrti/statfin_yrti_pxt_13w6.px
- Tilastokeskus. (2024). *Mitä työmarkkinat ovat?*. Tilasto-oppaat. Noudettu 7.9.2024 osoitteesta <https://guides.stat.fi/tyoelama-tilastoina/tyomarkkinat>
- Työeläkelakipalvelu. (2017, 6. kesäkuuta). *Yrittäjän vakuuttamisvelvollisuus*. Eläketurvakeskus. Noudettu 10.9.2024 osoitteesta https://www.telp.fi/ohjeet/vakuuttaminen/yrittajan-vakuuttaminen/yrittajan-vakuuttamisvelvollisuus/?version_date=2024-09-10

- Troberg, E. (2014). *Osuustoiminnan idea*. Pellervo-Seura. Noudettu 6.1.2024 osoitteesta <https://pellervo.fi/wp-content/uploads/2015/01/osuustoiminnan-idea.pdf>
- Työ- ja elinkeinoministeriö. (2023, 31. maaliskuuta). *Matalan kynnyksen ratkaisumekanismi työsuhteen ja yrittäjäsuhteen rajanvetotilanteisiin*. Muistio VN/6600/2019.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. (2024, 30. elokuuta). *Työ- ja elinkeinoministeriön ohje TE-toimiston tehtävistä työttömyysturvajärjestelmän toimeenpanossa*. VN/24841/2024. Noudettu 11.9.2024 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/viranomaiset/normi/540001/50758>
- Työllisyysrahasto. (2023, 15. joulukuuta). *Vuoden 2024 työttömyysvakuutusmaksut on vahvistettu*. Uutinen. Noudettu 19.5.2024 osoitteesta <https://www.tyollisyysrahasto.fi/uutiset/vuoden-2024-tyottomyysvakuutusmaksut-on-vahvistettu/>
- Työmarkkinatori. (2024, 11. lokakuuta). *Yrittäjän ja itsensä työllistäjän työttömyys turva*. Henkilöasiakkaiden ohjeet. Noudettu 17.10.2024 osoitteesta <https://tyomarkkinatori.fi/henkiloasiakkaat/tietoa-tyoelamasta/tyottomyysturva/yrittajan-ja-itsensa-tyollistajan-tyottomyysturva>
- Työneuvosto. (2020, 5. lokakuuta). *Lausunto TN 1482-20*.
- UKKO Kevytyrittäjyyspalvelut Oy. (2024). *UKKO Kevytyrittäjä ilman y-tunnusta – palvelun sopimus- ja käyttöehdot*. Noudettu 19.9.2024 osoitteesta <https://app.ukko.fi/terms-of-service>
- Uusi Työ ry. (2022). *Tilastotietoa – Kevytyrittäjyys 2021*. Noudettu 20.10.2024 osoitteesta <https://uusityo.fi/tilastotietoa/>
- Uusi Työ ry. (2024a). *Yhteystiedot*. Noudettu 27.2.2024 osoitteesta <https://uusityo.fi/yhteystiedot/>
- Uusi Työ ry. (2024b, 11. tammikuuta). *Uusi Työ ry kannattaa laskutuspalveluyritysten rekisteröitymisvelvoitetta*. Noudettu 23.5.2024 osoitteesta <https://uusityo.fi/yleinen/uusi-tyo-ry-kannattaa-laskutuspalveluyritysten-rekisteroitymisvelvollisuutta/>

- Ulmanen, J. (2019, 4. elokuuta). *Työosuuskunnat ovat yritys vastata yksinyrittämisen ongelmiin*. Alusta. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan verkkojulkaisu. Noudettu 4.5.2024 osoitteesta <https://www.tuni.fi/alustalehti/2019/04/08/tyoosuuskunnat-ovat-yritys-vastata-yksinyrittamisen-ongelmiin/>
- Valli, R. & Aaltola, J. (2018). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 5. painos. PS-kustannus.
- Valtioneuvosto. (2023a, 16. maaliskuuta). Sosiaaliturvakomitean välimietintö. *Valtioneuvoston julkaisuja 2023:26*. Noudettu 7.9.2024 osoitteesta <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-503-0>
- Valtioneuvosto. (2023b, 20. kesäkuuta). Vahva ja välittävä Suomi – hallituksen visio. *Hallitusohjelma*. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58. Noudettu 23.5.2024 osoitteesta <https://valtioneuvosto.fi/hallitukset/hallitusohjelma#/>
- Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. (2017). Yrittäjyyden uudet suunnat – selvitys hallituksen toimenpiteistä yrittäjyyden vahvistamiseksi. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 75/2017*.
- Valtiovarainministeriö. (2022). Rakentaminen 2022–2023, Kevät 2022, Talousnäkymät. *Valtiovarainministeriön julkaisuja 2022:15*. Noudettu 10.2.2024 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-888-0>
- Verohallinto. (2006, 14. kesäkuuta). *Osuuskuntien verotuksesta*. Syventävät vero-ohjeet. Noudettu 1.5.2024 osoitteesta https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48011/osuuskuntien_verotuksest/#7.ty%C3%B6osuuskuntien-verotukseen-liittyvi%C3%A4-erityiskysymyksi%C3%A4
- Verohallinto. (2014, 10. lokakuuta). *Palkka ja työkorvaus verotuksessa*. Syventävät vero-ohjeet. Noudettu 5.2.2024 osoitteesta https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48037/palkka_ja_tyokorvaus_verotuksess/#5.2-ty%C3%B6n-suorittamisen-henkil%C3%B6kohtaisuus-ja-valinnanvapaus

- Verohallinto. (2017, 22. joulukuuta). *Laskutuspalveluyritysten ja niiden käyttäjien verotuskysymyksistä*. Syventävät vero-ohjeet. Noudettu 2.5.2024 osoitteesta <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/62252/laskutuspalveluyritysten-ja-niiden-kayttajien-verotuskysymyksia/>
- Verohallinto. (2020). *Laskutuspalveluyritykset ja niiden käyttäjät*. Selvitys 4/2020. Harmaan talouden selvitysyksikkö. Noudettu 18.2.2024 osoitteesta https://www.vero.fi/globalassets/harmaa-talous-ja-talousrikollisuus/selvitykset/2020_04_laskutuspalveluyritykset-ja-niiden-k%C3%A4ytt%C3%A4j%C3%A4t.pdf
- Verohallinto. (2022, 19. elokuuta). *Laskutuspalveluyritysten ja työn suorittajien arvonlisäverotus*. Syventävät vero-ohjeet. Noudettu 26.2.2024 osoitteesta <https://vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/110017/laskutuspalveluyritysten-ja-tyon-suorittajien-arvonlisaverotus/>
- Verohallinto. (2023a, 12. syyskuuta). *Laskutuspalveluyritysten ja niiden käyttäjien verotuskysymyksiä*. Syventävät vero-ohjeet. Noudettu 2.3.2024 osoitteesta <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/62252/laskutuspalveluyritysten-ja-niiden-kayttajien-verotuskysymyksia4/#5-ty%C3%B6nantajan-sairausvakuutusmaksun-peruste>
- Verohallinto. (2023b, 22. marraskuuta). *Laskutuspalveluyritysten maksamat matkakustannusten korvaukset ennakoperinnässä ja tuloverotuksessa*. Syventävät vero-ohjeet. Noudettu 24.3.2024 osoitteesta <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/110037/laskutuspalveluyritysten-maksamat-matkakustannusten-korvaukset/>
- Verohallinto. (2024a, 23. tammikuuta). *Kevytyrittäjän matkakulut ja muut vähennykset*. Noudettu 4.5.2024 osoitteesta <https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/yritystoiminta/uusi-yritys/kevytyrittaja/kevytyrittajan-matkakulut-ja-muut-vahennykset/>
- Verohallinto. (2024b, 23. tammikuuta). *Millaisen verokortin kevytyrittäjä tarvitsee*. Noudettu 12.9.2024 osoitteesta <https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/yritystoiminta/uusi-yritys/kevytyrittaja/kevytyritt%C3%A4j%C3%A4n-verokortti/>

Verohallinto. (2024c, 7. kesäkuuta). *Osuuskunnan ja sen jäsenen verotuksesta*. Syventävät vero-ohjeet. Noudettu 20.10.2024 osoitteesta <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48011/osuuskunnan-ja-sen-jasen-en-verotuksesta5/>

Äimälä, M., Nyssölä, M. & Åström, J. (2024, 18. maaliskuuta). *Työoikeus*. Alma Talent Oy.